

DIÁKDISKURZUS

Válogatás a tudományos diákköri dolgozatokból és hallgatói
tanulmányokból

2022

*Gál Ferenc Egyetem
Pedagógiai Kar
Szarvas, 2022*

Szerkesztő
SZABÓNÉ DR. BALOGH ÁGOTA

Művészeti szerkesztő
LONOVICS LÁSZLÓ
BARÁTH NÓRA

Technikai szerkesztő
ZSIGA JÁNOSNÉ

Kiadja
Gál Ferenc Egyetem
Pedagógiai Kar

Felelős kiadó
DR. KATONA KRISZTINA
dékán

Készült
a Digitális Kalamáris Kiadónál

ISSN 2560-1377

A kötet kiadását a Nemzeti Tehetség Program Az Országos Tudományos Diákköri Konferencián, valamint tudományos műhelyein való részvétel és a lebonyolítási feladatok ellátása (NTP-HHTDK-21) című pályázata tette lehetővé.

MINISZTERELNÖKSÉG

TARTALOMJEGYZÉK

VÁLOGATÁS A TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZATOKBÓL

Groska Adrienn

Babaúszás: csecsemők és kisgyermek kapcsolata a vízzel..... 5

Győre Ildikó

Képességfejlesztés lehetősége digitális eszközök segítségével..... 22

Lehoczki Lilla

Óvodapedagógus lehetőségei az artikulációs zavarral küzdő
gyermek fejlesztése érdekében 40

HALLGATÓI TANULMÁNYOK

Ambrus Izabella

A családon belüli erőszak kérdésköre 60

Balogh Tímea Kinga

A személyiség kialakulása Carl Rogers és Sigmund Freud
kutatásai alapján 86

Csörögi Viktória

Miként határozza meg az énkép az embert? 112

Farkas Lili Zsuzsanna

A fiatalkori bűnözés kialakulásának körülményei..... 119

Gyurcsik Andrea

Az emberi fejlődés szakaszai és kritikus periódusai
serdülőkorig bezárólag 144

VÁLOGATÁS A TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZATOKBÓL

Horizontális hullámzó kompozíció hideg színárnyalatokkal

Tavaszi szivárvány színharmonia

A képek I. évfolyamos óvodapedagógus szakos hallgatók munkái (2021/2022. tanév).

BABAÚSZÁS: CSECSEMŐK ÉS KISGYERMEKEK KAPCSOLATA A VÍZZEL

Groska Adrienn

Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar

Reszümé

Szakkdolgozatomat a babaúszás témakörében írtam. Dolgozatom célja az volt, hogy a kutatásom során tapasztalt esetekkel felhívjam a figyelmet a babaúszás előnyeire, mint az egészséges fejlődés támogatójára. A csecsemők vízzel való kapcsolatára már évszázadokkal ezelőtt felfigyeltek, melynek hatására vizsgálni kezdték, hogyan viselkednek a vizes közegben a csecsemők. Dolgozatomban röviden bemutattam a történeti és szakirodalmi hátteret, melyek megalapozták ezt a témát. A téma első kutatói között voltak – többek között – Csarkovszkij, Liselot Diem, Dr. McGraw, Magyarországon pedig Bánhegyi Gábor, illetve Kalovits István. A babaúszás mára már világszerte elterjedt szülő–gyermek foglalkozás, hiszen a szülők előszeretettel választják ezt a programot gyermekük számára. A babaúszás a bűvárreflexre épül, melynek lényege, hogy amikor a csecsemő légzőnyílásait víz éri, ösztönösen elzárja azokat és nem vesz levegőt. Erre a képességre nagyjából 4–6 hónapos koráig képes ösztönösen, majd a babaúszás foglalkozások hatására átalakul tudatos lélegzetviisszatartásra. Témám kifejtése során bemutattam a babaúszás biológiai hátterét, központban tartva az adott életkor mozgásfejlődését és annak fontosságát. A magzati időszak után először általában az otthoni környezetben találkozik a gyermek a vízzel, majd ha szülő úgy dönt, akkor a babaúszás keretein belül folytatja tovább a vízi kapcsolatot. Ez idő alatt a gyermek tudatosan felépített foglalkozáson vehet részt szülőjével. Magyarországon is számos lehetőség van erre, melyek közül néhányra dolgozatomban is kitértem. Szakkdolgozatom második felében a babaúszás előnyeit és hatásait ismertettem, majd bemutattam a kutatási munkámat és annak eredményeit. A kutatásomban az interjú és a kérdőív módszereit alkalmazva gyűjtöttem információt – többek között – a babaúszás felépítéséről, a résztvevők életkoráról, az esetleges nehézségekről és megoldásokról, a csecsemőre gyakorolt hatásokról és a szülői részvétel arányairól. A kérdőív célcsoportja azon magyar és angol szülők voltak, akiknek gyermekük jár vagy járt babaúszásra. Az interjú során 3 magyar babaúszás-oktatót kérdeztem a foglalkozásokról (pl. felépítés, eszközök), azok céljáról, valamint a résztvevőkről. A kutatásom által azt az eredményt kaptam, hogy a babaúszás komplex módon hat a csecsemőkre, vagyis segíti a mozgásfejlődést, a szocializációs– és személyiségfejlődést, valamint erősíti a szülő–gyermek kapcsolatot is. Ezen felül kiküldtem még egy kérdőívet, melyet Anglia és Magyarország babaúszásprogramjának összehasonlítása végett készítettem. Ez utóbbival arra szerettem volna felhívni a figyelmet, hogy vannak különbségek, és érdemes lehet a különböző országok babaúszás foglalkozásait és azok körülményeit vizsgálni.

1. Bevezetés

1.1. Problémafelvetés

A mai gyerekeket egyre több inger éri, és ezáltal az idegrendszerüknek még több impulzust kell feldolgoznia, amihez rengeteg mozgásra lenne szükségük, melyre a babaúszás kiváló lehetőség lehet.

A babaúszás Magyarországon egyre elterjedtebb, azonban mégis úgy gondolom, hogy a szülők esetleges információk hiányában nem tudják megfelelően kihasználni a vizes közeget.

1.2. Témaválasztás indoklása

Azért választottam ezt a témát, mert kíváncsi voltam, hogy milyen formában, hogyan hat a csecsemők és kisgyermekek életére, fejlődésére a korai életszakaszban történő úszás, a babaúszás. Továbbá azért találom lényegesnek e téma kutatását, mert leendő pedagógusként, aki csecsemőkkel és kisgyermekkel fog foglalkozni, fontosnak tartom a korosztályhoz tartozó, a fejlődést elősegítő programok, lehetőségek ismeretét, mélyebb tudását.

1.3. A babaúszás történeti háttere

A történelem során a világ több országában is vizsgálták a babák vízzel való kapcsolatát, így a babaúszás mára már világszerte ismert fogalomnak számít. Fontosnak tartom kiemelni, hogy kik voltak azok, akik az elsők között foglalkoztak a babaúszással.

A XX. századi '30-as éveiben Dr. Myrtle McGraw a csecsemők úszási szokásait vizsgálta. Kutatása során 42 gyermeket vizsgált két és fél éves korukig, és a megfigyelések feljegyzése mellett, videófelvétellel dokumentálta az eseményeket. Így összesen 445 esetről tudósított, melyek megalapozzák a jelenkori tudásunkat a csecsemők vízi viselkedésének kapcsán. Kutatása során lett 1 hetestől 4 hónapos korig a csecsemőket figyelve, azt látta, hogy alkalmazkodnak a merüléshez és automatikusan visszatartják a lélegzetüket. Egy másik megfigyelésében – szintén ebben az életkorban, a merülést (arccal lefelé) vizsgálva – korai úszásra hasonlító mozgást vélt felfedezni. Ekkor a csecsemő ritmikus rúgkapálással és csapkodással, jobbra–balra billegve hajtja előre magát, és mozgása

rendezettebbé, pontosabbá válik. Ez a két elem egymást erősíti, ugyanis amikor a csecsemő fejét kiemeljük a vízből, akkor ez a rendezettség megszűnik. Az említett összhang 4 hónapos kor után megszűnik, majd nagyjából két évesen a korábbi rendezett mozgását visszanyeri, viszont ekkor már inkább tudatos, mintsem ösztönös tevékenység.¹

A következő lépcsőfok a babaúszás történetében az egykori Szovjetunió területén élő, az otthoni, vízben történő szülések forradalmasításáról híressé vált, Igor Csarkovszkij nevéhez köthető, aki a csecsemők vízi viselkedését vizsgálta és segítette felhívni a figyelmet arra, hogy az ember és a víz között szoros kapcsolat van. Az előrelépést koraszülött kislánya hozta meg, akit Csarkovszkij – az orvosok engedélyével – otthon, saját maga kezelt, annak érdekében, hogy minél jobban elősegítse gyermeke fejlődését. Az apa kislányát egy meleg vízzel megtelt kádba tette, és csaknem mindig a megfelelő hőmérsékletű vízben tartva, megpróbálva a magzati időszakban megélt körülményeket rekonstruálni. A csecsemő ezt a tevékenységet édesanyjával folytatva, szopni kezdett. Tehát Csarkovszkij próbálkozása akkor pozitív eredményeket hozott, és alapul szolgált későbbi módszereinek kialakításához. A „csoda” híre elterjedt az akkori szovjet fővároson túlra is. Neki köszönhetjük, hogy Európában is elterjedtté vált a csecsemőúszás.² Dr. McGraw átfogó tanulmányait és Csarkovszkij kísérleteit tekinthetjük a babaúszás úttörőinek, melyek ma is alapként szolgálnak.

Az említett alapokat néhány kutatás követte különböző országokban, vizsgálva a babaúszás hatásait. Liselott Diem 1975–1977–ig, Kölnben végzett átfogó kísérlete bizonyítja, hogy „akik már 3 hónapos koruktól részt vettek a leckéken, messze a legjobban teljesítettek mindenbe.” A két éves kísérlet során 165 gyermeket figyelt meg különböző szempontok szerint. Eredményül pedig azt kapta, hogy azok a babák, akik részesültek vízi foglalkozásban, mindenben valamivel jobban teljesítettek társaiknál.³ A motoros képességek és készségek terén azok, akik korai babaúszásban vettek részt a mozgásminőségben, a mozgáspontosságban, valamint az egyensúlyozási és reakciókészségben kiemelkedő különbségeket mutattak a kontrollcsoport gyermekeihez képest.⁴ Egy múlt századi a Jyväskyläi Testnevelési Tanszéken, Pirkko Numminen és társai által végzett finn tanulmány a gyermekek mozgásfejlődését vizsgálta 9 hónapon keresztül. A

¹ Jessica Johnson – Michael Odent: *Mindannyian a víz gyermekei vagyunk.* 12–18.

² Uo. 27–29.

³ Uo. 30–36.

⁴ Diem, Liselott: *Early Motor Stimulation and Personal Development.* 25.

kísérleti csoportba olyan gyermekek tartoztak, akik heti 2 úszásfoglalkozáson vettek részt, míg a kontrollcsoport tagjai nem vettek részt úszásban. A viszonylag rövidtávú kutatás eredménye kimutatta, hogy azok, akik korai úszásoktatáson vettek részt, izületei sokkal lazábbnak és mozgékonyabbnak látszottak, izomerő vonatkozásában minden szempontból jobb teljesítményt mutattak. Hamarabb érték el a mozgásfejlődési mérföldköveket, vagyis hamarabb voltak képesek felülni, illetve kapaszkodva állni, mint azok, akiknek nem volt részük vízi foglalkozásban.⁵⁶

Alátámasztva a korábbi kutatásokat, Sigmundsson és Hopkins 2009-es tanulmánya a későbbi motoros képességeket vizsgálta a babaúszás aspektusából. Kutatásukban azon 4 éves izlandi gyermekek motoros képességeit hasonlították össze, akik részt vettek, illetve nem vettek részt úszásprogramban. Bár csak 2x19 gyermeket vizsgáltak, mely a kutatás hatékonyságát megkérdőjelezheti, azonban néhány már korábban is kutatott területet alátámasztottak. A vizsgálat során 19 2–7 hónapos, babaúszásra járó, illetve 19 babaúszásra nem járó csecsemőt vizsgáltak. Az eredmények azt mutatták, hogy a babaúszók jobb egyensúly-, mozgás- és megfogási készségekkel rendelkeznek. Nagyjából 5 éves korukban a babaúszókat és a kontrollcsoportot is hasonló gyakorlatokkal tesztelték. A gyakorlatok között szerepelt kézügyesség, egyensúly (pl. lábujjhegyen járás, féllábon egyensúlyozás, ugrálókötél), labda készség (pl. labda kapuba gurítása és babzsák elkapása). A korábbi babaúszók 5 éves korukban egyensúlyban, mozgásban és fogásban még mindig túlteljesítették társaikat.⁷

1.4. Babaúszásról általánosságban

A babaúszás egy szülő–gyermekfoglalkozás, mely kis csoportban, játékos légkörben, képzett és tapasztalt szakember vezetésével megy végbe. Ezt a mozgásprogramot, a szülők tudatos és megfontolt cselekvését a babával a korai stimuláció⁸ és pedagógiai gondosság, szakértelem jellemezi.⁹ A babaúszás jellemzően a 0–3 éves korosztályú gyermekek részére létrehozott

⁵ Jessica Johnson – Michael Odent: *Mindannyian a víz gyermekei vagyunk.* 32–36.

⁶ Nimminen, Pirkko – Sääkslahti, Arja: *Water as a stimulant for infants' motor development.* 489–491.

⁷ Sigmundsson, H. and Hopkins, B.: *Baby swimming: exploring the effects of early intervention on subsequent motor abilities, Child: care, health and development.* 428–430.

⁸ Stimuláció: izgatás, ösztönzés

⁹ Ahrendt, Lilli: *Baby swimming.* 9.

program. Ki kell emelni, hogy a babaúszás nem a hagyományosnak vélt úszásoktatáshoz tartozik, így nem tanulnak meg maguktól úszni, de alapot adhat a későbbi úszástanulásnak. Bár az úszásra hasonlító, ösztönös mozdulatok láthatók, mégis sokkal inkább a csecsemők vízhez szoktatását, s a gyermekben rejlő képességek kiaknázását, mintsem a különböző úszásnemek elsajátítását értjük alatta.

A babaúszás szinte mindenhol a világon a bűvárreflexre – egy ösztönös, veleszületett reflexre – épül, mely lehetővé teszi azt, hogy ha a babák víz alá kerülnek, vagy ha víz éri légzőnyílásaikat, akkor reflex szerűen visszatartják lélegzetüket, és nem nyelnek vizet, légutaikba nem kerül folyadék. Ezzel a reflex–szel nagyjából 4–6 hónapos korig rendelkezik a csecsemő, azonban az úszásfoglalkozások hatására átalakul tudatos lélegzetvisszatartássá. Ez az egyik oka, amiért a mielőbbi kezdést részesítik előnyben. Nem is igazán azért, mert elveszti ezt az ösztönös képességét, hanem inkább azért, mert ahogy növekszik a baba, úgy a légzési reflexe is egyre erősebbé válik, és így tovább tarthat ezt a víz alatti képességet visszahozni.

A babaúszás lehetővé teszi, hogy a babák sokkal hamarabb tudjanak önállóan mozogni, mint a szárazföldön. A vízben a gravitáció jelentősen csökken, így azok a mozgások, melyeket az életkori sajátosságokból adódóan még nem tudna megtenni, azt a vízi mozgás lehetővé teszi számára. Ezen felül nincs még egy olyan testmozgás, gyakorlat ebben az életkorban, ami olyan egészségügyi előnyöket tartalmaz, mint amit az úszás alatt élvezhet a csecsemő.¹⁰

1.5. Hipotézisek

Feltételezem, hogy a babaúszás pozitív hatással van a mozgásfejlődésre.

Feltételezem, hogy a babaúszás komplex módon hat a csecsemők és kisgyermekek személyiségfejlődésére.

Feltételezem, hogy a babaúszásban részt vevő csecsemők ellenállóbbakká válnak a betegségekkel szemben.

Feltételezem, hogy a babaúszáson az édesanyák jelenléte jellemzőbb, mint az édesapáké.

¹⁰ Dube, Mark: *Swimming for babies*. 7.

2. Kutatási munkám és annak eredményei

2.1. *A kérdőív bemutatása*

A kutatásom során a kérdőív és az interjú módszereit alkalmazva gyűjtöttem információt. A kérdőívezés során az adatfelvétel 2021. 12. 07–én kezdődött, majd 2022. 03. 03–án zárult le. A kérdőív saját szerkesztésű, a Google Drive rendszerén keresztül, online formában volt elérhető. A kérdéssor nyitott kérdésekből – mely során saját szavaival kellett válaszolnia –, valamint zárt kérdésekből állt, mely során előre rögzített válaszok közül választhatott a kitöltő. A zárt kérdések során minden esetben megadtam egy „egyéb” opciót is, ha a válaszadók esetleg más választ kívántak adni. A kérdőív célcsoportja azon magyar és angol szülők voltak, akiknek gyermek korábban járt, vagy jelenleg jár babaúszásra.

2.1.1. *A vizsgálati csoport bemutatása*

Az első kérdéssel a válaszadók életkorát mértem fel. A kérdésre kapott válaszok alapján a válaszadókat (N=267) életkoruk szerint 3 csoportra lehet osztani. Több mint háromnegyede (71,6%) 21 és 35 éves kor közötti szülő, kevesebb, mint egyharmada (27,3%) 36 és 50 év közötti, és a minimális része (1,1%) 51 éves vagy annál idősebb.

2.1.2. *Kérdések értékelése*

Második kérdésemben arra voltam kíváncsi, hogy hány hónapos korukban kezdték el a babaúszást a gyermekek (5. ábra). Az adatokból jól látható, hogy a babaúszás kezdete a legtöbb esetben a bizonyos szenzitív időszakra esik, mely során még rendelkeznek a bűvárreflex képességével a csecsemők (nagyjából 4–6. hónapos korukig). Az úszásra jelentkezők 79%–a (N=211) 6 hónapos koráig kezdte meg a foglalkozásra járást, míg a maradék 21%–nál (N=56) 7 hónapos vagy annál későbbi időpontra tehető az elkezdés.

A következő kérdésem célja az volt, hogy felmérjem a különböző információszerzési alternatívákat, ahonnan tájékozódni lehet a babaúszásról. Az értékekből kitűnik, hogy a szülők többsége (53,2%) az internet bizonyos területeiről, közel feleannyian (25,1%) más szülőktől értesültek, a megmaradt 21% pedig egyéb forrásokból szerzett információkat. Ez utóbbi területbe beletartoznak a csecsemőkkel foglalkozó szakemberek

(Csecsemő- és kisgyermeknevelő, védőnő, babaúszásoktató), a család és a barátok/ismerősök. Volt olyan szülő (N=2), aki konkrétan kereste ezt a lehetőséget gyermeke számára. Az eredményekből jól kivehető, hogy kevesen informálódtak csecsemő- és kisgyermeknevelőktől, ez feltételezheti azt is, hogy a kisgyermeknevelők körében nem annyira elterjedt a babaúszás ismerete. Bár erről kellő információval nem rendelkezem, így ez csak egy felvetés és nem bizonyított tény. Sokkal inkább gondolom azt, hogy azért ilyen kevés az arány (2,2%), mert a babaúszásra járást korábban elkezdhetik, mint a bölcsődébe beiratkozást (20 hetes kor). Azonban nem tekinthetünk el attól, hogy a csecsemőkkel és kisgyermekkel foglalkozó szakemberek informáltak legyenek ezen a területen is.

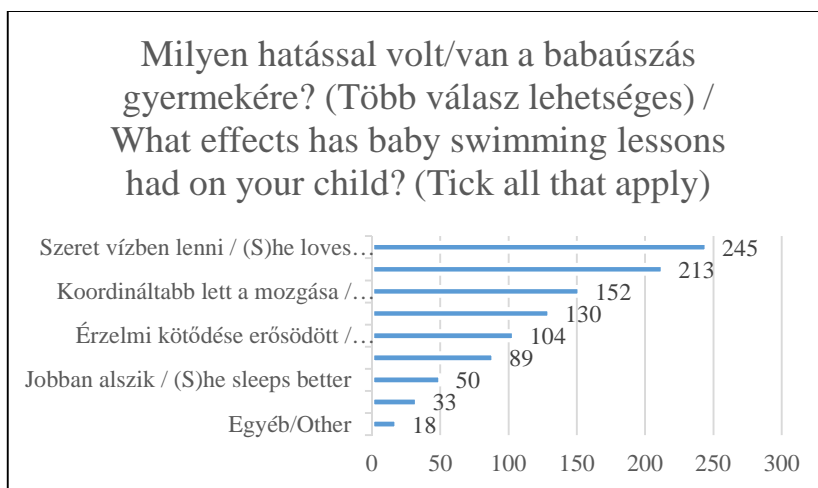
Következő kérdésem a babaúszáson való részvétel miérettét vizsgálta, mely során a szülők több opció közül választhattak: vízhez szoktatás, fejlesztés, kötődés és kapcsolat erősítése a gyermekével, valamint kikapcsolódás, szórakoztató élmény. Emellett a kitöltőknek volt lehetőségük egyéb alternatívál is alátámasztani választásuk okát. Mind a 4 terület érdekelt a babaúszásra jelentkezésben, kiemelkedően a vízhez szoktatás, mely a szülők 85%-ának fontos. A fejlesztés 77,9%-os, a kikapcsolódás, szórakoztató élmény 66,7%-os értékeket mutat. A kötődés és kapcsolat erősítése a gyermekével opció számottevően kisebb, de még így is a kitöltők közel fele (47,9%) tartja fontosnak. Ezen felül egyéb lehetőségeket is megadtak a választás indoklására. Néhány szülő azért döntött a babaúszás mellett, mert ez egy életmentő készség, és szeretnék, ha gyermekük rendelkezne vele. Páran azért választották, mert ők maguk nem tudnak úszni, vagy félnek a víztől és el szeretnék kerülni, hogy a gyermekük is így érezzen. Mások a szocializáció végett döntöttek a program mellett. Ezen a ponton szeretném kiemelni, hogy nem csak a babák számára teszi lehetővé a közösségi programot, hanem a szülők számára is kiváló lehetőség az ismeretszerzésre, kapcsolatépítésre.

Foglalkoztatott az is, hogy hogyan reagáltak a gyermekek a vízzel való ismerkedésre, így a következő kérdésem ezt a területet vizsgálta. A válaszadók több mint négyötöde (88%) úgy emlékszik vissza, hogy gyermeke örömmel fogadta a vízzel való találkozást, s a maradék hányad (12%) pedig arról számolt be, hogy gyermeke zárkózott vagy félt az első alkalmakkor. Volt olyan szülő, aki úgy nyilatkozott, hogy csemetéje az első alkalommal örömmel fogadta, de az ezt követő órákon sírós volt, majd idővel újra képes volt élvezni az alkalmakat.

A következő 3 kérdéssel az esetleges nehézségeket okozó vízhez szoktatási gyakorlatokat mértem fel, mely során 197 nemleges (74%) és 70

igenlő (26%) válasz érkezett, és mind a 70 fő le is írta, hogy miket tapasztalt. Az „akadályról” beszámoló szülők közül két terület magaslott ki: merülés (31 fő) és a háton fekvés, lebegés (20 fő). Emellett néhányuknak (4 fő) nehézséget okozott az, hogy szülő nélkül végezzen el egy-egy gyakorlatot (pl. vízbeugrás), vagy nem szerette, ha az arcát víz éri (3 fő), valamint a vízből kiemelés is okozott gondot egyeseknél (2 fő). A legtöbb esetben az idő, a sok és rendszeres gyakorlás és biztatás, pozitív megerősítés, türelem és következetesség meghozta a gyümölcsöző eredményt, és képesek voltak a nehézségeket legyőzni.

A továbbiakban arra kérdeztem rá, hogy szülők milyen hatásokat észleltek gyermeküknél a babaúszás következtében (1. ábra). A válaszadók több lehetőséget is megjelölhettek és egyéb megjegyzést is tehettek. Mindkét erősen kiemelkedő terület a vízszerepet (245 fő) és a vízben való magabiztosságot (213 fő) mutatja. A megkérdezett családokban a gyermekek több mint a felénél (152 fő) azt jelezték, hogy mozgásuk koordináltabb lett, valamint közel a fele (130 fő) úgy vélte, hogy gyermeke bátrabb lett a vízi foglalkozás hatására. A résztvevők 39%-a (104 fő) úgy érezte, hogy gyermeke érzelmi kötődése erősödött és 33%-a (89 fő) pedig nyitottabbá vált kortársaival szemben. 33 fő arról számolt be arról, hogy gyermekük étvágya jobb lett a vízi mozgás hatására, és 50 fő erősítette meg ugyan ezt hatást az alvás területén. Emellett egyéb tapasztalatokat is leírtak a szülők, pl. a babaúszás hatására oldódott a feszes izomzat, behozta a fejlődési lemaradást, nőtt a koncentrációs képessége, fejlődött a beszédképessége.

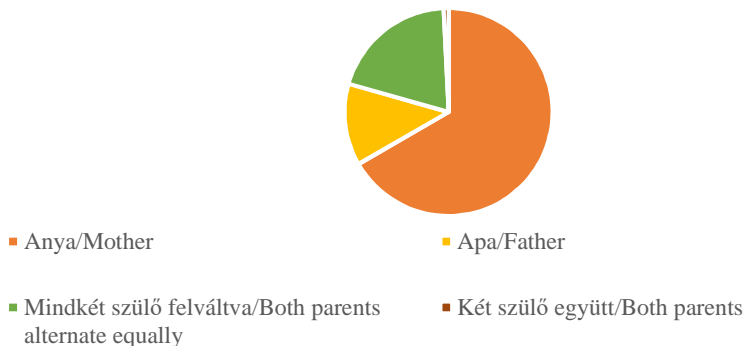
1. ábra: A babaúszás hatásai

A babaúszás betegségekkel szembeni ellenállás vizsgálatát a Likert–skála segítségével tettem meg. A szülők 3 lehetőség közül választhattak, melyek a következők: nem észlelte, ellenállóbb lett, valamint nem számottevően lett ellenálló. 174 szülő (65%) nem észlelte, hogy gyermeke ellenállóbbá vált volna az babaúszás következtében, ezzel szemben csupán 47 fő (17,6%) vélte úgy, hogy ellenállóbb lett, és 31 fő (11,6%) szerint nem számottevő a hatása. A többi 15 fő pedig különböző okokból nem tudott állást foglalni egyik lehetőség között sem. Egy részük azért, mert csak néhány foglalkozáson voltak, mások pedig úgy gondolják, hogy nem feltétlenül van összefüggés a két terület között. Voltak, akik azért nem vélekedtek erről, mert elmondásuk szerint gyermekük a foglalkozások előtt sem volt beteg, és nem tudják, hogy mi lett volna, ha nem járnának babaúszásra.

A következő kérdés a koordinációs képesség fejlődésére és a gyermek mozgásának összerendeződésére irányult, melyet 1–től 5–ig terjedő skálán mértem fel, ahol az 1 a „Nem segítette / It did not help him/her” és az 5 „Nagy mértékben segítette / It helped him/her considerably” volt. kitöltők közel fele (47,9 %) értékelte úgy, hogy a vízben történő mozgás nagymértékben segítette, közel egyharmada (31,4%) még mindig pozitív hatást tulajdonít neki, vagyis a vízi mozgás segítette a koordinációs képességek és a mozgás összerendeződésének fejlődését. A válaszadók kis része (18,4%) a semleges területet választotta, és annál is kevesebben mondják azt, hogy esetleg kis mértékben segítette (1,9%), vagy egyáltalán nem segítette (0,4%).

Az utolsó előtt kérdésemmel a szülők részvételi arányát vizsgáltam, mely során a szülők 4 lehetőség közül választhattak: apa, anya, mindkét szülő felváltva, nagyszülő (2. ábra). Eredményként azt kaptam, hogy az édesanyák jelenléte a legjellemzőbb (66,7%), majd ezt követi, hogy mindkét szülő felváltva vesz részt (19,8%), és bár az édesapák is járnak gyermekükkel a vízi foglalkozásra (12,7%), számuk jelentősen eltörpül az édesanyák részvételéhez képest. Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az apák is kiveszik a részüket, sőt többen előszeretettel járnak mozogni kicsinyükkel a vizes közegbe, és ha összeadjuk csak az apák jelenlétének a számát (34 fő) azzal a számmal, amikor mindkét szülő felváltva jár (53 fő), arányait tekintve egészen magas eredményt kapunk (87 fő).

Melyik szülő jár babaúszásra a gyermekkel?
(Válassza azt, aki a leggyakrabban jár.) / Which
parent takes your child to baby swimming lessons?
(Choose the one that applies the most.)

2. ábra: A babaúszáson részt vevő szülők aránya

Az utolsó kérdéssel azt kívántam felmérni, hogy jövőre nézve a babaúszás után a szülők mennyire tartják fontosnak azt, hogy gyermekük úszásoktatásban vegyen részt. Az eredmény figyelemre méltó, ugyanis a 267 fős kitöltő társaságból 264 tartják relevánsnak, hogy gyermekük szervezett kereteken belül megtanulja a különböző úszásnemeket, folytatva ezzel a vízben történő mozgást. Néhány szülő elmondta, hogy a babaúszás óta is mindennapi életük része a víz, és gyermekeik egyesületi kereteken belül, versenyszerűen úsznak.

2.2. Interjúk kiértékelése és elemzése

Kutatásom másik felét szakértői interjúk alkotják, melyek részben személyesen, részben pedig online formában zajlottak. A kérdéseket előre elkészített formában kapták meg a válaszadók. 3 babaúszásoktatóval készítettem interjút, mely során – többek között – a babaúszás foglalkozásról kérdeztem őket, vizsgálva itt is az életkort, a szülői jelenlétet, valamint a lehetséges jelentkezési kritériumokat, a csoportlétszámot, a használt eszközöket és az óra felépítését, lebonyolítását.

Az interjúimat Kovácsné Pető Anikóval (személyesen, Hódmezővásárhelyen), Monok Sárával (online) és Korsós Ritával (online) készítettem el.

Az első kérdéssel azt mértem fel, hogy az oktatók szerint mi a célja a babaúszásnak. Pető Anikó szerint a mozgásfejlesztés, az idegrendszer „nevelése”, a vízhez szoktatás, a szülő–gyermek kapcsolat erősítése, az úszásoktatás felé vezetés és nem utólagos célja az is, hogy a szülő jól érezze magát. Monok Sára szintén kiemelte célként az úszáselőkészítést, valamint a mozgás– és izomfejlesztést. Emellett úgy véli, hogy célja azon képességek fejlesztése is, melyekre a későbbiekben a gyermeknek szüksége lesz (pl. tanuláshoz). Korsós Rita életévekre bontotta a célokat, mely szerint az első cél, hogy 1 éves korig kialakuljon a nagyfogú vízbiztonság, 2 éves korban az úszás alapjainak letétételét emelte ki, vagyis fej lehajtása a vízbe, vízben síklás, gyorsuló lábtempó, biztonságos vízbeugrások, merülő játékok felhozása a víz alól. Ezzel a kérdéssel az volt a célom, hogy a szülők által vélt hatásokkal összehasonlítsam az oktatók szerint gondolt célokkal, és megfigyeljem, hogy a célok valóban megvalósulnak-e a babaúszás hatásaként. Az eredmény pedig pozitívnak mutatkozik, mely látható a szülői kitöltés kiértékelésénél.

A második kérdéssel arról tájékoztam, hogy van-e bármilyen kritériuma annak, hogy a szülők babaúszásra vihessék gyermeküket. Az oktatók kiemelték, hogy 3 hónapos kort, illetve 5–6 kg-os súlyt el kell érniük, valamint az egészségi állapotának megfelelőnek kell lennie, vagyis, ne legyen beteg. Ehhez kapcsolódik az a kérdésem is, hogy miért ajánlják, vagy éppen miért nem szabad Magyarországon a 3 hónapos kor előtt megkezdeni a babaúszást. Azt a választ kaptam, hogy a baba védettsége miatt fontos, vagyis a csecsemőnek ki kell, hogy alakuljon az immunrendszerük mielőtt megkezdhetik a babaúszást.

A következő 3 kérdésem a részvevő gyermekekre és szülőkre vonatkozott. A babaúszásra jelentkezők általános életkorát vizsgáltam az oktatók szemszögéből, melyről azt tudtam meg, hogy átlagosan 3–4, 3–6 és 3–10 hónapos kor között kezdik el a babaúszást. Az elmondások alapján a foglalkozások csoportlétszáma az évszakoktól függ (nyáron több, télen kevesebb), de általában egy alkalmon maximum 8–10 fő vesz részt. A gyermekek kíséretét tekintve pedig az édesanyák jelenléte a legjellemzőbb, főleg a hétköznapi délelőtti tartott foglalkozáson, azonban hétfévente az édesapák is szép számmal vannak jelen.

A hatodik kérdés a babaúszás foglalkozás felépítésére irányult. A foglalkozás mindhárom oktató esetében bemelegítéssel kezdődik, melyek

játékos formában, mondókák segítségével valósulnak meg. Ezt a foglalkozás fő része követi, ahol a különböző gyakorlatokat (fejre öntések, bemelegítő merülés, vízbe ugrás, kikapaszkodás, fejlesztő mozgások) próbálják, gyakorolják. A foglalkozás a játékos levezető résszel zárul. Az óra alatt különböző eszközöket használnak, hogy még színesebb és érdekesebb legyen a gyermekek számára az időtöltés. A legjellemzőbb eszközök – mely mindhárom oktatonál jelen van – a kislabdák és a locsolókannák, ezen felül jelen vannak egyéb kellékek is, mint például a vödör, úszódeszka, strandlabda, vízi nudli, különböző vízi játékok, hulahoppkarika, csempére tapadós és merülős játékok.

A következő kérdéssel az oktatókat a szülők felé irányuló tanácsokról kérdeztem. Az oktatók ki szoktak térni arra, hogy a szülők milyen feladatokat tudnak csinálni gyermekeikkel otthonukban, melyeket az óra során be is mutatnak számukra. Ilyen gyakorlatok a különböző fogások, az arclocsolás/fejre öntések, nagyobbaknál buborékolás. Az egyik oktató kiemelte, hogy az otthoni merülést nem szokta ajánlani.

Utolsó előtti kérdéssel azt mértem fel, hogy mennyire elterjedt a babaúszás Magyarországon. Az oktatók úgy vélik, hogy a magyarok körében babaúszás egyre elterjedtebb, és igen népszerűnek számít ez a fajta szülő-gyermek program.

Az utolsó kérdésemet a Down-szindrómás gyermekek részvételéhez kapcsolódóan tettem fel. A kérdést Down-szindrómás testvérem ihlette, aki szintén járt babaúszásra és nagyon élvezte. Arra voltam kíváncsi, hogy volt-e arra példa, hogy Down-szindrómás gyermek vett részt a foglalkozáson, és ebben az esetben mire kellett odafigyelni, illetve volt-e valamilyen különbség a többi gyermekhez képest. Mindhárom oktatóhoz járt Down-szindrómás gyermek, és minden esetben kiemelt figyelmet igényeltek. Monok Sára kiemelte, hogy mivel ők egy igen széles skálán mozognak, így a fejlesztésükhöz használt gyakorlatok is sokrétűek. A másik két interjú alanyom a merülésben látott nagyobb differenciált.

2.3. Magyarország és Anglia a babaúszás vonatkozásában

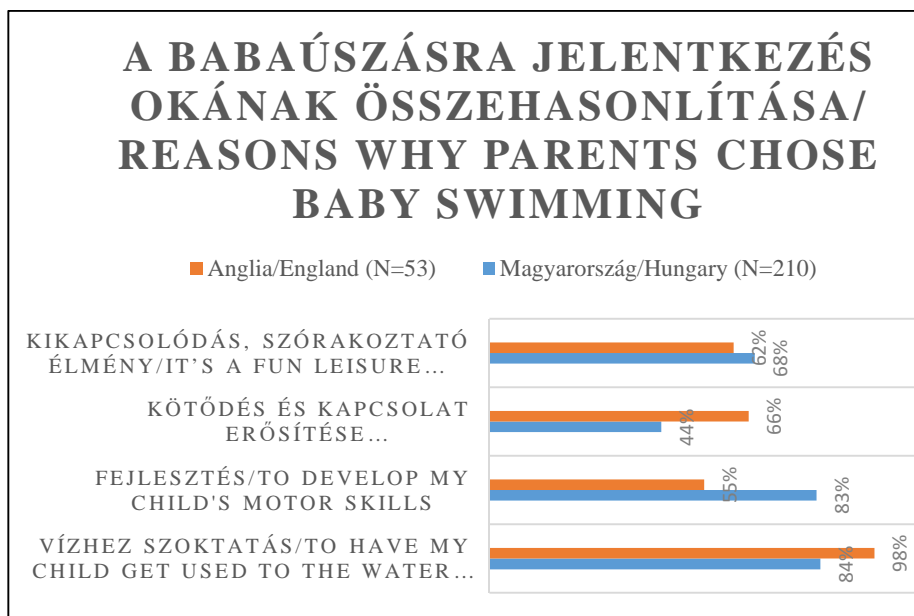
A téma kutatását az inspirálta, hogy az Angliában élő unokatestvérem gyermekei is részt vesznek babaúszás foglalkozásban, és felkeltette az érdeklődésemet annak vonatkozásában, hogy milyen hasonlóságok és esetleges különbségek vannak a két ország babás programja között. Az összehasonlításhoz a szülők által kitöltött kérdőívet és egy erre a célra

készített külön kérdőívet használtam fel, melyet a 3 magyar interjúalany és 3 angol babaúszóiskola (1 franchise része) oktatója töltött ki.

A két ország babaúszás programjára irányuló kérdőívben személyi (oktatók száma) és tárgyi feltételekre (medence paramétere) kérdeztem rá, valamint az oktatók szemszögéből is vizsgáltam a babaúszás életkori behatárolását, szülői részvételt, illetve a csoport létszámát. Releváns különbség egy területen mutatkozott meg, mely az életkori adatoknál figyelhető meg. Ez arra mutat rá, hogy az angoloknál már újszülött korban is el lehet kezdeni a foglalkozást, ami arra enged következtetni, hogy nincs olyan feltételhez kötve a jelentkezés, mint a magyaroknál.

A kérdőíveket Magyarországon (N=210 fő), Angliában (N=53 fő) és Ausztriában (N=1 fő) töltötték ki. Ebben az összehasonlításban az osztrák, valamint 3 másik kitöltést, melyekről nem derült ki, hogy melyik országból töltötték, figyelmen kívül hagyom, így összesen 263 alannyal számolok a későbbiekben.

A korábban elemzett területek közül 3 részpontot értékeltem ki alaposan melyek által igyekeztem a hasonlóságokat és az eltéréseket kiemelni. Az alábbi kérdésköröket viszonyítottam egymáshoz a két ország esetében: a gyermekek életkora a babaúszás kezdetekor, a babaúszásra jelentkezés okai, valamint a babaúszáson részvevő szülők arányai. Ez utóbbi területen nem véltem felfedezni kiugró értékeket egyik ország részéről sem, mert a szülői jelenlét arányaiban hasonló értékeket produkált. A babaúszásra jelentkezés okainál, a szülői válaszok alapján (3. ábra) Angliában több szülő választja a vízhez szoktatás és a kötődés erősítése végett a babaúszást, míg az is jól kivehető, hogy Angliában kevésbé a fejlesztés miatt döntenek a program mellett, mint Magyarországon. A kikapcsolódás, valamint szórakoztató élmény kategóriában a szülői válaszok alapján nem vehető ki számottevő eltérés.

3. ábra: A babaúszásra jelentkezés okának összehasonlítása a két ország között

A babaúszásra jelentkező gyermekek életkorát tekintve egy bizonyos intervallumban szignifikáns különbség állapítható meg. Magyarországon arányaiban tekintve sokkal kevesebb gyermek (2,85%) kezdi meg a vízi foglalkozást életének 2. hónapja végéig, mint Angliában, ahol a kitöltő szülők gyermekei közül közel egyharmada már 3 hónapos kora előtt (32%) megkezdte a babaúszást, mely kiemelkedő eredmény. Ez arra enged feltételezni, hogy Angliában nem tesznek kikötést az életkor tekintetében, melyet az angol oktatók által kitöltött kérdőív részben alá is támaszt.

Komplexebb vizsgálatra lett volna szükség ahhoz, hogy ezt a területet mélyrehatóbban megvizsgáljam, azonban erre nem volt lehetőségem. A kutatásom ezen részével arra szerettem volna felhívni a figyelmet, hogy érdemes lehet egy holisztikus felmérést végezni különböző országok babaúszás programjaival kapcsolatban.

2.4. Eredmények

A vizsgálatom tükrében szeretném megválaszolni a felállított hipotéziseimet.

Első hipotézisem: Feltételezem, hogy a babaúszás pozitív hatással van a mozgásfejlődésre. Ez a felvetésem beigazolódott, hiszen biztató, közel

80%-os vizsgálati eredményt kaptam. A kérdőívem érintette ezt a kérdéskört, mely során azt vizsgáltam, hogy babaúszás miként befolyásolja a koordinációs képességet, valamint mozgás összerendezettségét. Az érintett kérdéscsoporton kívül a szülők kiemelték hatásként, hogy a babaúszás segítette gyermekük mozgásának koordináltságát. Úgy gondolom, hogy emellett az eredmények mellett ki kell emelni azokat az eseteket is, amikor a gyermekeknél fennállt valamilyen elmaradás, vagy esetleg eltérés (pl. feszes izomzat). Ezekben az esetekben is beszámoltak pozitív eredményről, vagyis elmondható az is, hogy a babaúszás nem csak elősegíti a mozgásfejlődést, hanem segít a „problémák” korrigálásában is.

Második hipotézisem: Feltételezem, hogy a babaúszás komplex módon hat a csecsemők és kisgyermekek személyiségfejlődésére. A szülők által kitöltött kérdőívek alapján ez a hipotézisem is megállja a helyét. A babaúszás hatásait vizsgálva a gyermekek magabiztosabbak, bátrabbak lettek, nyitottabbá váltak társaikkal szemben és erősödött a szülő–gyermek kötődés is. Ez utóbbi azért is fontos, mert ha a szülői közelségben a baba biztonságban érzi magát, akkor nyugodt lesz. Úgy gondolom, hogy nem elhanyagolható a különböző nehézségek megoldása, hiszen ezek is mind hozzájárulnak a gyermek személyiségfejlődéséhez. A szülő és oktató a gyermekek irányába pozitív megerősítéssel, biztatással és türelemmel fordulva segíti személyiségnek fejlődését.

Harmadik hipotézisem: Feltételezem, hogy a babaúszásban részt vevő csecsemők ellenállóbbakká válnak a betegségekkel szemben. Ez a feltételezésem nem igazolódt be, hiszen a szülők többsége nem észlelte ezt a hatást, és csak kis része érezte úgy, hogy ellenállóbbá vált gyermeke. Véleményem szerint ez az eredmény azért alakulhatott ki, mert a gyermekek többsége nem rég óta jár babaúszásra, és a pozitív hatást hosszú távon lehet érzékelni. Illetve az is közre játszhat, hogy nincs viszonyítási alapjuk a szülőknek, így nem tudják eldönteni, hogy valóban ellenállóbb lett-e gyermeke, vagy eddig is ellenállóbb volt.

Negyedik hipotézisem: Feltételezem, hogy a babaúszáson az édesanyák jelenléte jellemzőbb, mint az édesapáké. A kérdőív és az interjúk során is rákérdeztem a jelenléti arányokra, és mindkét esetben azt az eredményt kaptam, hogy az édesanyák jelenléte valóban jellemzőbb, mint az édesapáké, így ez a hipotézisem – a várt eredményt kapva – beigazolódt. A szülői és az oktatói válaszok is egyértelművé tették, hogy az édesanyák jelenléte dominánsabb, azonban az édesapák tekintetében nem várt eredményt kaptam. Úgy gondoltam, hogy elenyésző lesz az apák részvételének száma, hiszen az édesanyáknak több idejük van és ők szoktak a legtöbbet

gyermekükkel különböző helyekre, programokra eljárni. Azonban a közel 32%–os arányt nézve – összeadva csak az apai jelenlétet és azt, hogy a szülők vegyesen járnak – az eredmény megnyugtató.

3. Összegzés

A kutatásomat a babaúszás témakörében készítettem el, melynek célja az volt, hogy a tapasztalt esetekkel felhívjam a figyelmet a babúszás előnyeire, mint az egészséges fejlődés támogatójára. Érdekelt, hogy milyen korcsoportot mozgat meg ez a tevékenység, és hogy milyen hatások mutatkoznak meg a babúszás következtében.

A kutatásom által azt az eredményt kaptam, hogy a babaúszás komplex módon hat a csecsemőkre, vagyis segíti/elősegíti a mozgásfejlődést, a szocializációs– és személyiségfejlődést, valamint erősíti a szülő–gyermek kapcsolatot is. A babaúszás a gyermekek mindennapjaira is kihat, hiszen a rendszeres foglalkozások következtében étvágyuk megnő, és alvásuk nyugodtabbá és mélyebbé válik. A két ország babaúszás programjáról készített kutatásommal részben arra szerettem volna felhívni a figyelmet, hogy vannak különbségek, ezzel is bizonyítva, hogy országonként eltérőek lehetnek a foglalkozások, azok körülményei, és érdemes lehet azokat kutatni.

A kutatásommal azt kívántam elérni, hogy a szülők jobban megismerhessék ezt a tevékenységet, és tudomást szerezve a pozitív hatásokról, éljenek a lehetőséggel, biztatva másokat is, hogy próbálják ki, éljék át ezt az élményt gyermekükkel. Fontosnak tartom, hogy azok a szakemberek, akik kisgyermekkel foglalkoznak tudatában legyenek a különböző lehetőségeknek, melyek hozzájárulnak a gyermekek egészséges fejlődéséhez. Ma már ismerjük a babaúszást és annak hatásait, azonban szerintem érdemes és fontos lehet további kutatásokat végezni ezen a területen, mely során globális képet kaphatunk a babaúszásról.

Felhasznált irodalom

- Ahrendt, Lilli (2002): *Baby swimming. Parent–child–swimming during the first year of life in theory and in practice*. Oxford: Meyer und Meyer, (UK) ltd.
- Diem, Liselott: *Early Motor Stimulation and Personal Development. A Study of Four– to Six–Year–Old German Children*. Academic Achievement and Physical Education, JOPERD. November/December 1982. 23–25.
- Dube, Mark (2014): *Swimming for babies*. Smashwords Edition
- Johnson, Jessica – Odent, Michel (1994): *Mindannyian a víz gyermekei vagyunk*. Biográf kiadó (Fordította: Vogl Krisztina) Budapest
- Nimminen, Pirkko – Sääkslahti, Arja: *Water as a stimulant for infants’ motor development*. Departement of Physical Education, University of Jyväskylä, Finland, 1999. 489–491.
- Sigmundsson, H. and Hopkins, B.: *Baby swimming: exploring the effects of early intervention on subsequent motor abilities*. Child: care, health and development. May 2009. 428–430.

Mellékletek

1. kép: Zoé (3,5 hónapos) víz alá merülése a bűvárreflex segítségével (saját kép)

2. kép: Max (2,5 hónapos) édesapjával gyakorolja a vízen síklást (saját kép)

KÉPESSÉGFEJLESZTÉS LEHETŐSÉGE DIGITÁLIS ESZKÖZÖK SEGÍTSÉGÉVEL

Győre Ildikó

Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar

Reszümé

A szakdolgozatom témájának megválasztásakor azért döntöttem a digitális eszközök, és azok által történő készségfejlesztő oktatás kutatása mellett, mert ezt a területet olyan potenciálisan kiaknázatlan területnek tartom, mely méltatlanul nem kap elegendő teret még napjainkban sem, annak ellenére, hogy az oktatás, a számonkérés és számos egyéb területe is a pedagógiának ezt igényelné.

A kutatásom célja az volt, hogy bebizonyítsam, hogy a digitális oktató eszközök széleskörű felhasználási lehetőségei az oktató nevelő munka során lényegesen megkönnyítik az tanulókkal való együttműködést és segítik a tananyag tartós bevéődését. A dolgozathoz kapcsolódó kutatási munka során felmértem az általam tanított általános iskolai alsó tagozatos gyerekek esetén a digitális eszközök készségszintű használatát. Összehasonlítottam a digitális tábla oktató mechanikáját és hatékonyságát a hagyományos tárgyi eszközökkel történő oktatással. A szakmai kutatásom során a munkahelyem, a Szandaszőlősi Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény 3. évfolyamából választottam két azonos teljesítménymutatókkal rendelkező osztályt. Az egyik osztályt, mely 24 főből áll kineveztem kísérleti csoportnak, a másik osztályt, mely 22 főből áll pedig kontroll csoportnak.

A szakdolgozattal kapcsolatos szakirodalmi és szakmai kutatásom megkezdéséig úgy gondoltam, hogy XXI. századi pedagógusként nem jelenthet számomra gondot, hogy a tanóráimba beleépítsem a digitális technikát. Meg kell vallanom, hogy ez munkaigényes feladat, mely informatikai végzettségem ellenére nekem sem ment könnyen. Azonban a kutatásom eredményéből egyértelműen látszik, hogy a digitális technikák alkalmazása az oktatás során a diákok szempontjából szinte csak előnnyel, még hozzá jelentős teljesítményemelkedéssel jár.

A XXI. századra különösen az utóbbi másfél évre visszatekintve az oktatásban mind nagyobb szerepet és teret kap a digitalizáció, a különböző számítástechnikai eszközök használata, azok bevonása. A digitális oktatás, illetve a digitális eszközök alkalmazásának térhódítását nem csupán az elmúlt időszakban megélt járványügyi helyzet sajátosságai tették lehetővé, hanem a jelen generáció számítástechnikai tudásának, és az ebből eredő digitális igényeinek kielégítése is szükségszerűvé tette azt.

Kutatásom témájául azért választottam a digitális eszközök alkalmazásának lehetőségét, mert személyes tapasztalatom, hogy jelen témában az oktatás jelentős fejlődést igényel. Hiszen, amíg az én generációm általános iskolai tanulmányai során természetes volt az, hogy tankönyvek, munkafüzetek és jegyzetek alapján sajátítottuk el a tananyagot, addig a mai gyerekek mindinkább igénylik a vizuális szemléltető eszközök alkalmazását. Hetedik szemeszter megkezdésétől lehetőséget kaptam arra, hogy a Szandaszőlősi Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskolában tanítói feladatokat láthassak el. Tanítói feladatom során leginkább a választott műveltségterületnek megfelelő tantárgyak oktatásában veszek részt, mely a környezetismeret, illetve felső tagozaton a természettudomány. Rövid tanítói munkám során szerzett tapasztalatom az, hogy a tananyagok elsajátítása, illetőleg a tananyagtartalom bevésoedése sokkal hatékonyabb abban az esetben, ha digitális szemléltető eszközt alkalmazok. A már fent említett digitalizációs igény nagyban meghatározza a mindennapi munkánkat. Akár a legegyszerűbb szemléltető eszköz is növeli a hatékonyságot, gondolok itt például a különböző PowerPoint-os előadásokra, melyeket a gyerekek élveznek és szemmel láthatóan követhetővé válik számukra a tananyag.

Kutatásom célja az, hogy bebizonyítsam, hogy a digitális oktató eszközök széleskörű felhasználási lehetőségei az oktató nevelő munka során lényegesen megkönnyítik az tanulókkal való együttműködést és segítik a tananyag tartós bevésoedését. A kutatási munka során elvégeztem az általam tanított általános iskolai alsó tagozatos gyerekek esetén a digitális eszközök készségszintű használatának mérését. Össze kívátam hasonlítani a digitális tábla oktató mechanikáját és hatékonyságát a hagyományos tárgyi eszközökkel történő oktatással.

A kutatói munkám során az alábbi két fő hipotézisemre keresem az igazolást, és a választ. Az egyik hipotézisem, hogy a digitális eszközök széleskörű vizuális felhasználási lehetőségei a hagyományos oktató eszközöknél jobban elősegítik a bevésoedést, és az elsajátított tananyagok készségszintű használatát. Jelen hipotéziseimet úgy próbáltam bebizonyítani, hogy két azonos évfolyamon tanuló osztályban azonos tananyagot tanítottam. Az egyiknél digitális, a másiknál hagyományos módszerrel. A rövid megértést, illetve a tartós bevésoedést úgy vizsgáltam, hogy az adott tananyagot ugyanazzal a kérdéscsoporttal kértem számon az előadás végén, illetve három nappal az oktatást követően. Jelen vizsgálathoz végzett dokumentumelemzés során meghatároztam az átlag, illetőleg a

szórás értékét, melyről már a kutatásom elején úgy gondoltam, hogy pozitív szignifikáns eredményt fog mutatni a digitális eszközök tekintetében.

A másik fő hipotézisem az, hogy a jelenkor fejlett digitális technológiájának köszönhetően a tanulók szívesebben használják ki a digitális oktató eszközök adta lehetőségeket. Ennek vizsgálatára a tanulók körében végzett kérdőíves vizsgálat során kerestem a választ, és az igazolást. A kérdőívek dokumentumelemzése során szintén pozitív szignifikáns eredményt vártam a digitális eszközök prioritásának szempontjából.

Vizsgálatom során a gyermekek szempontjából a fenti vizsgálat módszerekkel két fő képességet kívántam vizsgálni, az egyik a figyelem, és annak fejlesztési mutatói. A másik pedig az emlékezet, mely megmutatja az elsajátított tananyag mértékét.

A digitalizáció fejlődése

A technológia és a digitalizáció fejlődése a mindennapjaink szerves része. Szinte már el sem tudnánk képzelni az életünket akár telefon, internet, vagy különféle számunkra fontos telefonos applikációk mindennapos használata nélkül. Az oktatásban is szükségszerűen megjelenő technológiai fejlődés következtében számtalan tanulmányt végeztek a témában. A teljesség igénye nélkül néhányat kiemelnék a következőkben.¹

A technológiai korszerűsítés, a digitalizációs fejlesztés tehát elengedhetetlen, különösen egy olyan korban, amikor egy országot fejlettségi szintjétől függően „térdre tud kényszeríteni” egy pandémia. Fel kell készíteni a diákokat és a tanárokat is arra, hogy az elmúlt időszakban tapasztalható kényszerű otthonról végzett digitális oktatás, ha úgy tetszik oktatási „home office” szükségszerűvé válhat bármikor, s az átállás zavartalan kell hogy legyen. Mind a pedagógusoknak, mind pedig a diákoknak természetes közegeknek kell lennie a számítástechnika világának.

A technológiai fejlődés elmaradottsága a magyar iskolákban sokkal komplexebb probléma. Komolyabb szemléletváltásra van ahhoz szükség, hogy látványosabb változást érzünk el ezen a téren. Az átalakulás tehát szükségszerű, de lassú folyamat, hiszen egy több évtizede hagyományos módszerekkel tanító pedagógus esetén a digitális eszközökkel történő munkavégzés nem feltétlenül az egyéni akarat hiánya, sokkal inkább a

¹ Wikipedia Digitalizálódó oktatás 1

képzettségbeli és készségbeli hiányosság – mely nem feltétlenül egyéni hanyagság eredménye, mint inkább korosztályos probléma.²

Számomra az iskolában a tanórák egyik elmaradhatatlan kellékévé vált a projektor mellett a prezenter, a távirányító. Egy egyszerű kis eszköz, de a maga könnyű használatával hozzájárul ahhoz, hogy úgy tudok az előadásom slide-jai között haladni, hogy közben a diákjaim között tudok helyet is foglalni akár. Egy prezenter nem a technológia csúcsa mégis a mindennapjaimat könnyíti meg.

A mai diákok nagyfokú információ éhsége és vizuális igénye miatt rendkívül nagy a pedagógusok szerepe is ebben a fejlődési folyamatban. A diákok felkészítése és megfelelő informatikai oktatása is legalább olyan fontos, mint a tanároké. A hagyományos informatikai oktatás jelenleg külön tantárgy keretein belül valósul meg. Számos kutatás tapasztalata az, hogy az informatikai ismeretek elsajátítása sokkal eredményesebb és tartósabb, ha az informatikai feladatokat a legkülönbélebb tanórák keretein belül gyakorolják. Vagyis, ha egy másik feladat elvégzése, vagy tananyag elsajátítása digitális eszközökkel történő oktatás keretein belül történik, akkor nagyobb hatékonysággal tanulják meg a diákok az informatikai tudásanyagot, mint hagyományos órájuk keretein belül.³

A diákok digitális bennszülöttnek tekinthetők, vagyis beleszülettek a digitalizálódó világba. Azonban azt sosem szabad elfelednünk, hogy lehet a tanulóknak van képességük és készségük ezeket az eszközöket használni, de módszertani felkészültség híján sok esetben nem megfelelően alkalmazzák ezeket a tanulás folyamatában. És itt jön a pedagógus jelentős szerepe. Ha úgy tetszik egy igazi csapatmunka ez, hisz a diáknak megvan a készsége, a tanárnak meg a megfelelő módszertani tudása. Ez a kettő egymástól nem elkülöníthető.⁴

Összegezve a digitális eszközök használata a tanórák keretein belül növeli az óra értékét, mind élvezeti, mind pedig bevésődési szinten. Elmondható, hogy a diákok élvezik és igénylik, ha a pedagógus digitális eszközöket használ. Közelebb érzik magukhoz a tananyagot és a tanárt egyaránt. Szerencsére a pedagógusképzésnek már része a digitális eszközökkel történő oktatás módszertanának oktatása. Természetesen nem konkrét eszköz használatát oktatják, hiszen számtalan eszköz elérhető már az iskolák számára és mindenhol más és más felszereléseket találnak az adott iskolába

² Stöckert-Kozák Annamária Digitális kompetencia a pedagógiában 1

³ Tímár Borbála Hasznos-e a digitális technológia az oktatásban? 1

⁴ Wikipedia Digitalizálódó oktatás 1

tanítani elszegődő kezdő pedagógusok. Fontos ugyanakkor már az egyetemi évek alatt is megtapasztalt sikerélmény ebben a témában. A pedagógus hallgatók felkészülten, egy-egy kiválasztott digitális eszköz használatával megírt óravázlatukkal jelennek meg gyakorlótanításaikon.⁵

Személyes tapasztalatom az, hogy ezeken a tanításokon részt vevő tanulók pozitív, vagy épen építő jellegű kritikát megfogalmazó értékelésük nagyban hozzájárul az egyéni fejlődéséhez. A technológia folyamatosan változik, fejlődik. Pontosan ennek a ténynek köszönhetően a pedagógus szakmában erre a szegmensére is igaz – hacsak nem a leghelytállóbb – az élethosszig tartó tanulás, a „long life learning”, hiszen egy jó pedagógusnak ebben a témában folyamatosan „up to date” tudással kell rendelkeznie.

A digitális kompetencia fejlesztése

A digitalizáció kapcsán volt szó már az egyéni motivációról, mely nagyban meghatározza az oktatás átalakulását. Szerencsére a probléma globális volta miatt nemzetközi kezdeményezések indultak meg. Ez azonban egy olyan komplex modernizációs folyamat, egy olyan átmenet, mely a világ minden társadalmára és minden területére kihat, átalakítva gazdasági és munkaerőpiaci berendezkedést és az egyéni miliót is.

Evidencia, hogy digitális gazdaságban az átalakult munkaerőpiaci struktúra miatt a speciális ezirányú készségek iránt is megnő a kereslet. Kiemelt fontosságú elem lesz a továbbiakban a digitális készségek és azok fokozatai a humán erőforrásban dolgozó szakemberek értékrendszerében is. A digitális kompetencia rendkívül szerteágazó. Mindamelllett, hogy az egyén magabiztosan és készség szinten képes mind a munkájában mind a magánéletben használni a digitális technológiai fejlesztéseket, több területen is megfelelő tudással kell bírnia. Ide értem az infokommunikációs-, az adatkezelési-, a programozási-, programfelhasználói, és nem utolsósorban a kiberbiztonsági kompetenciákat, készségeket. A XXI. századra a digitális kompetencia nyolcadikként helyet kapott az élethosszig tartó tanulás kulcskompetenciái között.⁶

Az Európai Parlament és Tanács 2006. évi kulcskompetenciákról kiadott ajánlásában nem csupán a digitális kompetencia kapott helyet, hanem kiemelték a köznevelést meghatározó alapidokumentumok, tantervek és

⁵ Stöckert-Kozák Annamária Digitális kompetencia a pedagógiában 1

⁶ Digitális Pedagógiai Módszertani Központ A digitális kompetencia fejlesztése 1

kutatások központi fogalmát is, így az is kompetencia lett. Kicsit később, egészen pontosan 2016-ban a magyar kormányzat is megalkotta az ezzel kapcsolatos szabályozását, a DOS-t, vagyis a Magyarország Digitális Oktatási Stratégiájáról szóló kormányrendeletet. A rendelet a köznevelés a szakképzés és a felnőttoktatás digitális átszerveződésének stratégiáját irányozta elő. Mindemellett ebben is nagy hangsúlyt helyeztek a digitális kompetencia fejlesztésének szükségességére.⁷

A digitális kompetencia fejlesztésének alapköve az oktatás. Ebből következik, hogy az első lépés, melyet megfelelő alapossággal ki kell dolgozni az nem más, mint maguknak a pedagógusoknak a képzése. A gazdaság versenyképessége abban mérhető, hogy milyen az oktatása. Az oktatáspolitikai szerepe ismét kulcsfontosságú, s már nem csupán nemzetgazdasági érdek, hanem ez az Európai Unió érdeke is.⁸

A digitalizálódásnak az élet szinte minden területére kihatása van. Fontos ezért, hogy a problémamentes, és akadálytalan fejlődés érdekében az elméleti intézkedéseket megfelelő hatékonysággal ültessék át a gyakorlatba. Az adaptáció első lépcsője maga az oktatás. Az előző fejezetekben többször megemlítettem a tanár és diák közti ellentétet, ami főként a digitális téren tapasztalható készség és jártasság okoz. Tulajdonképpen ez az ellentét is viszonylagos, hiszen egy oktatás alkalmával az internet által biztosított információáradat gyakorlatilag mind két felet egyaránt képes sokkolni, ezen információk felhasználása, integrálása az oktatás folyamatába mind a tanár, mind a diák számára kihívást jelent. Akkor sem tapasztalhatunk jelentős előrelépést, ha a pedagógus informatikai ismeretei megfelelőek tekintettel arra, hogy ezek a módszertani ajánlások és keretrendszerek jóval mélyebb és alaposabb ismereteket várnak el a pedagógustól, mint a felhasználószintű számítógépes szaktudás. Hiszen megfelelő digitális kompetencia nélkül például a digitális tábla és a hozzá kapcsolódó informatikai eszközök nem adják hozzá a tanórához azt a pluszt, amivel a diákok fejlődése a keretrendszernek megfelelően haladna. Csupán hagyományos írásvetítő és tábla szerepét tölthetik csak be.

A témában végzett számtalan kutatás konklúziója szinte mindenütt ugyanaz lett. Nevezetesen, hogy a pedagógusoknak hathatós segítségre van ahhoz szükségük, hogy a törvényi elvárásoknak megfeleljenek. A

⁷ Chira Csongor A digitális kompetencia keretrendszerei és a pedagógusok digitális kompetenciája 40

⁸ Chira Csongor A digitális kompetencia keretrendszerei és a pedagógusok digitális kompetenciája 39

pedagógusok körében halaszthatatlan a digitális kompetencia fejlesztésének kérdése. A pedagógus életpályamodell egyik alappillére kell hogy legyen a magyar tanárok ezirányú fejlődése.

Kutatás bemutatása

A kutatás célja, hipotézisek

Kutatásom során az alábbi két fő hipotézisemre kerestem az igazolást, és a választ. Az egyik hipotézisem, hogy a digitális eszközök széleskörű vizuális felhasználási lehetőségei a hagyományos oktató eszközöknél jobban elősegítik a bevésődést, és az elsajátított tananyagok készségszintű használatát. Jelen hipotéziseimet úgy próbáltam bebizonyítani, hogy két azonos évfolyamon tanuló osztályban azonos tananyagot tanítottam. Az egyiknél digitális, a másiknál hagyományos módszerrel. A rövid megértést, illetve a tartós bevésődést úgy kívántam vizsgálni, hogy az adott tananyagot ugyanazzal a kérdéscsoporttal kértem számon az előadás végén, illetve három nappal az oktatást követően. Jelen vizsgálathoz végzett dokumentumelemzés során meghatároztam az átlag, illetőleg a szórás értékét, melytől azt vártam, hogy pozitív szignifikáns eredményt fog mutatni a digitális eszközök tekintetében.

A másik fő hipotézisem az, hogy a jelenkor fejlett digitális technológiájának köszönhetően a tanulók szívesebben használják ki a digitális oktató eszközök adta lehetőségeket. Ennek vizsgálatára a tanulók körében végzett kérdőíves vizsgálat során kerestem a választ, és az igazolást. A kérdőívek dokumentumelemzése után szintén pozitív szignifikáns eredményt vártam a digitális eszközök prioritásának tekintetében.

Vizsgálatom során a gyermekek szempontjából a fenti vizsgálati módszerekkel két fő képességet kívántam vizsgálni, az egyik a figyelem, és annak fejlesztési mutatói. A másik pedig az emlékezet, mely megmutatja az elsajátított tananyag mértékét.

A kutatás módszere és mintája

A kutatásom helyszínéül az egyetemi képzésem szakmai gyakorlathelyét választottam, - ami egyben a munkahelyem is - mely a Szandaszőlősi Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény. Hipotéziseim bizonyítására tanóra keretein belül egy kísérlettel kerestem a választ.

Kiválasztottam egy konkrét tananyagrészt, melyet különféle technikákkal oktattam le két osztályban. A tanulócsoporthoz kiválasztásánál fontos szempont volt számomra, hogy olyan két csoportot válasszak, melyek azonos évfolyamon tanulnak, s a tanulmányi eredményei alapján hasonló képességekkel rendelkeznek. A harmadik évfolyamon végeztem kutatásomat, s az évfolyam két osztályából választottam ki a kísérleti és a kontrollcsoportomat. A kiválasztott tananyag a környezetismeret tantárgy háziállatok tananyagrésze volt, egészen pontosan a házi macskáról, és a házi tyúkról szóló ismeretek.

A kísérleti csoport esetében a rendelkezésemre álló szinte valamennyi digitális és szemléltető eszközt alkalmaztam, mind az ismeretek átadása, mind pedig az azonnali feedback kapcsán. Az anyagrészt egy általam készített digitális prezentáció segítségével szemléltettem, melyhez természetesen kihasználtam a digitális tábla nyújtotta lehetőségeket. Mind a két állat kapcsán a prezentáció részeként összegző feladatot oldottam meg közösen a gyerekekkel. Ehhez készítettem egy „gondolattérképet” melyet először digitálisan oldottak meg közösen a gyermekek, s ennek az „A5”-ös méretben nyomtatott verzióját a gyermekek kézhez is kapták, melyre már saját maguk jegyezték fel az adott állatra jellemző tulajdonságokat. Ezeket a „gondolattérképeket” aztán ellenőrzés és szükség esetén történő javítást követően a gyerekek beleragaszthatták füzetükbe az otthoni felkészülés elősegítésére.

A kontrollcsoport esetén a fenti anyag rész oktatását teljes egészében hagyományos módszerekkel végeztem el. A rendelkezésre álló tankönyv megfelelő részénél a gyerekek kinyitották a könyveiket, s a tankönyv logikája és felépítése mentén a tanítottam meg a gyermekeknek a szükséges ismereteket. A szemléltetés eszközeként csupán hagyományos táblát és kretát használtam, de ennek jelentősége összességében minimálisnak volt tekinthető.

A kutatás során az ismeretek elsajátítását, ezáltal a figyelem és a megértés mutatóit kívántam mérni akként, hogy a tanítás napját úgy választottam ki, hogy mindkét csoport esetén egymás után két órát voltam tanítóként az adott csoportban. Az első órán a fent részletezett különféle technikák segítségével leoktattam az anyagrészt, a következő órán pedig egy előre összeállított, adott tananyaghoz tartozó, teljesen azonos feladatlapot kellett megoldania mind a kísérleti, mind pedig a kontrollcsoportnak. Ezzel a számonkéréssel a figyelem, és a megértés rövidtávú mutatóit kívántam mérni.

Majd mindkét csoport esetében ugyanezen feladatlapot kitölttettem a gyerekekkel a tanítási alkalmat követően egy héttel. Ezzel a számonkéréssel már a figyelem, és a megértés hosszú-távú mutatóit, a bevésődést kívántam mérni. Az első számonkérés esetén a feladatlapon, az első és a harmadik feladat esetén segítségképpen a feladat végén feltüntettem a kulcsszavakat. A feladat lényege tehát az volt, hogy a mondatba a megfelelő helyre illessze, vagyis írja be a tanuló a szavakat. Az egy héttel későbbi alkalomkor annyit változtattam a dolgozaton, hogy a kulcsszavakat kitöröltem a szövegből, így a diákoknak a tanultak alapján, önállóan kellett megoldaniuk a feladatot, segítség nélkül – tekintettel arra, hogy a megértés készségének mutatót kutattam a tartós bevésődés mérésével. Egyik számonkérés esetén sem tudtak előtte arról a gyerekek, hogy felmérem a tudásszintjüket. És szokásommal ellentétben a második dolgozat megírása előtt sem tartottunk ismétlő órát.

A kutatás validitása szempontjából optimalizált helyzet alakult ki, hisz mind a kísérleti, mind a kontrollcsoport esetében a kialakult járványügyi helyzettől függetlenül teljes létszámmal zajlott, mint a tanítási mind a számonkérési alkalom. A kísérleti csoport esetén a csoportlétszám 24 fő volt, míg a kontrollcsoport esetén 22 fő.

A második számonkérést követően a kísérleti és a kontroll csoporttal egyaránt kitölttettem egy kérdőívet is. A második hipotézisem igazolása érdekében megkérdeztem ebben a kérdőívben, hogy a jelenkor fejlett digitális technológiájának köszönhető digitális oktató és tanulást elősegítő eszközöket szívesen használnák-e gyakrabban a tanórák keretein belül ki.

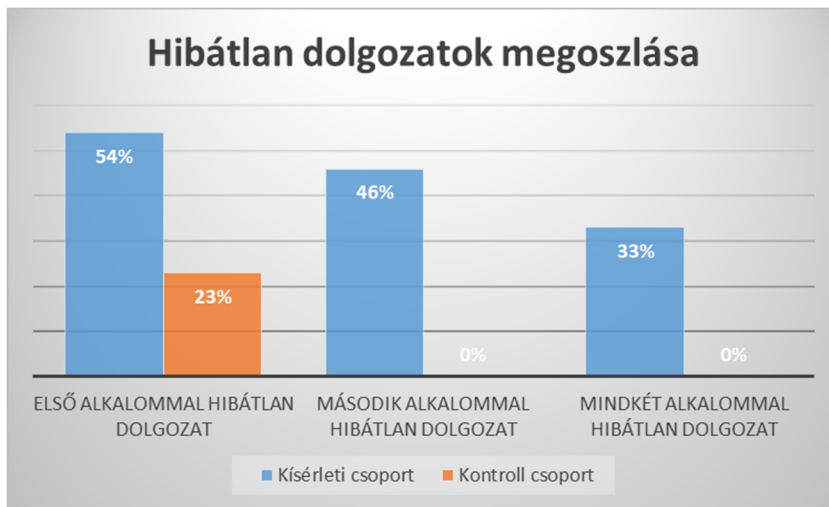
A kutatás eredményei

Az előző fejezetben részletezetteknek megfelelően megtartott oktatásokat követően mind kísérleti (továbbiakban: K), mind pedig a kontroll (továbbiakban: C) csoport esetén meg kellett oldani az 1., illetve egy héttel később a 2. számú mellékletben szereplő feladatlapot.

A kutatás eredményeinek kimutatására százalékos számítást használtam, vagyis a dolgozatok feladatonkénti, illetve összegző pontszámának a maximumhoz, vagyis a 100%-hoz viszonyított arányát kiszámolva mutattam ki a K és a C csoport teljesítményét, ezáltal az alkalmazott módszer hatékonyságát. A számonkérés kapcsán az alábbi eredmények születtek.

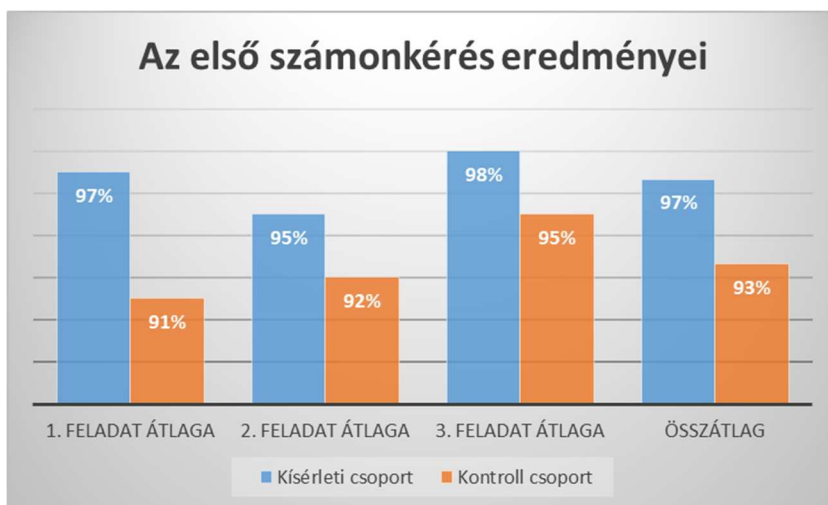
A K csoport esetén az első alkalommal a tanulók 54%-a, a második alkalommal 46%-a, mindkét alkalommal pedig a diákok 33%-a produkált

hibátlan dolgozatot. A kutatásom kapcsán talán ez az egyik legszignifikánsabb eredménykülönbség, hiszen a fentiekkel ellentétben a C csoportnál az első alkalommal a dolgozatot hibátlanul a tanulóknak csupán 23%-a tudta megoldani, azonban második alkalommal már egyik diák sem tudott 100%-os írásbeli feleletet produkálni, így ebben az esetben az arányszám 0% volt (1. ábra).

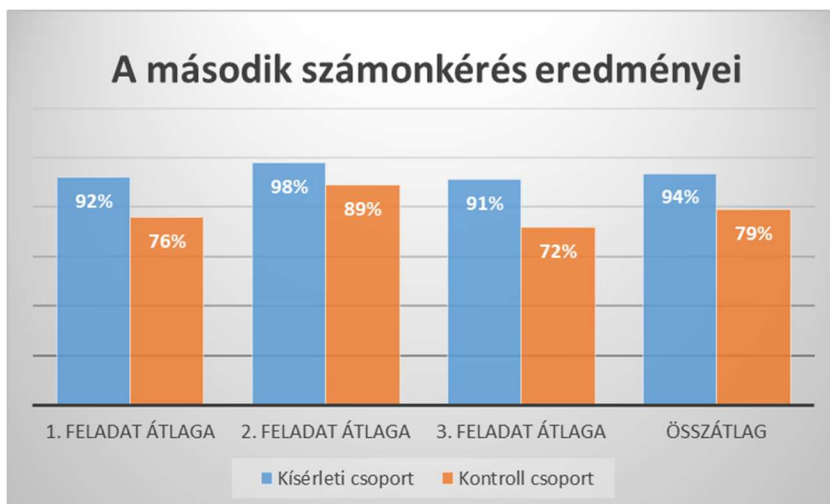
1. ábra: Hibátlan dolgozatok megoszlása

Az első feladatlap kitöltésénél az eredmények tekintetében jelentős teljesítménybeli különbség nem látszott a kétféle oktatás technikai eltéréseinek ellenére sem. A frissen szerzett tudás, illetve az első feladatlap tartalmazta segítség mindkét csoport esetében optimális eredményt hozott. Ami alapján megállapítható, hogy mindkét esetben a szükséges ismeretek átadásra kerültek, az diákok már korábban említett hasonló képességeiknek köszönhetően jól oldották meg a feladatokat. A K csoport esetén a csoportátlag 97%, a C csoport esetében pedig 93% volt (2. ábra).

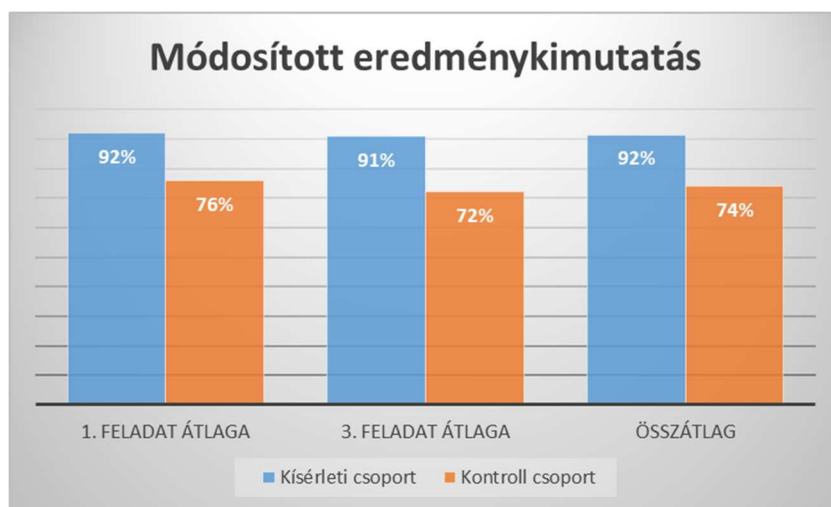
2. ábra: Az első számonkérés eredményei

A tartós bevésődést ezáltal a megértés képességének mutatóit vizsgáló második dolgozat esetén az eredmény korántsem ilyen kiegyensúlyozott. Mindamelllett, hogy az első ábrából világosan látszik miszerint hibátlan dolgozat nem született a C csoport esetén – az osztály összátalaga is jelentősen elmarad a K csoportétól. Amíg K csoport esetén a második számonkérés osztályátalaga 94% volt, addig a C csoporté 79% lett csak (3. ábra).

3. ábra: A második számonkérés eredményei

Azonban, ha figyelmen kívül hagyjuk a második feladatot igaz-hamis válaszadásából adódó egyszerűsége okán a különbség még nagyobb szignifikanciát mutat. Megfigyelhető volt az, hogy az első és második feladat segítségeinek elvétele, illetve a számonkérés és az oktatási alkalom közt eltelt idő e két feladat kapcsán megmutatta az oktatási technikák eredményességének különbségét, hiszen ebben a két feladatban a C csoport lényegesen gyengébben teljesített. Míg a második feladat egyszerűsége okán a C csoport javított az eredményein. Tehát abban az esetben, ha kivesszük az összértékelésből a második feladatot a teljesítménykülönbség még jelentősebben kirajzolódik. Ebben az esetben a K csoport osztályátlagja 92%, míg a C csoporté csupán 74% lesz (4. ábra).

4. ábra: Módosított eredmény-kimutatás

A feladatlapok kitöltése után mind a K és a C csoporttal (46 fő) kitölttettem egy kérdőívet. A kérdőívben feltett kérdésekben a gyerekek digitális eszközökkel kapcsolatos érzelmi és tapasztalati viszonyára vonatkozó kérdéseket tettem fel. Első kérdésre a gyermekek 100%-a, azaz mind a 46 fő igennel válaszolt. Vagyis a gyermekek valamennyien egyetértettek abban, hogy a digitális tábla elősegíti a tanórai munka eredményességét. A digitális táblát mind a két csoport ismeri, s az őket tanító pedagógusok használják, tehát válaszüik objektív véleményen alapul.

A továbbiakban arra voltam kíváncsi, hogy a diákok szívesen használnák-e saját tulajdonú okos eszközei a tanórán tanórai céllal. A tanulók 87 %-a

igennel válaszolt, és 13%-uk pedig nemmel. A nemleges válasz esetén kiegészítő válaszadásra kértem a kitöltő diákokat. Mind a 6 fő, - aki a „nemet” jelölte válaszként – annak okaként azt fogalmazta meg, hogy neki nincs saját okos eszköze (5. ábra).

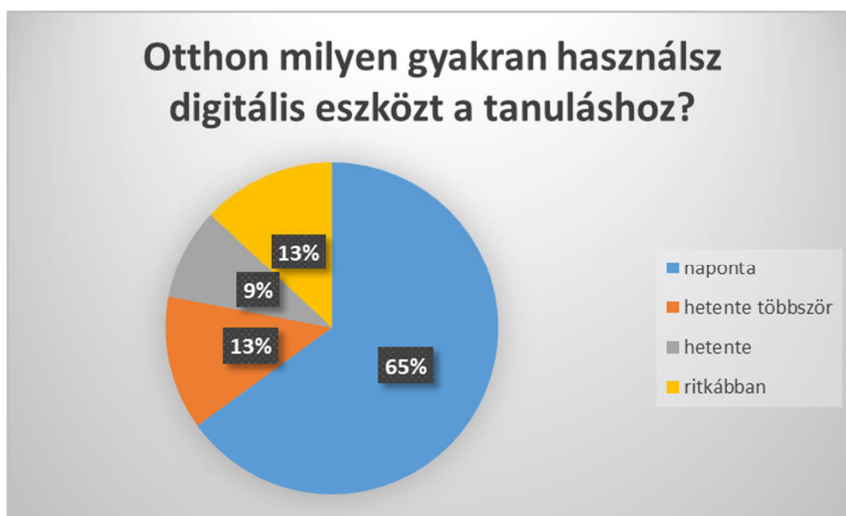
5. ábra: Szívesen használnád-e a saját okos eszközödet a tanóra keretein belül?

A kérdőívben található válaszok alapján megállapítható volt, hogy a tanulók szignifikáns többsége, 91%-a, azaz 41 fő tartja fontosnak a folyamatos internet-elérési lehetőséget a tanórákon egy esetleges kérdés megválaszolására, vagy egy téma szemléltetésére. Ebben a válaszban is visszaköszön számunkra a szakdolgozatom vezérfonalaként szereplő digitális tábla által nyújtott számtalan lehetőség, és az arra való kézzel fogható tanulói igény (6. ábra).

6. ábra: Fontosnak tartod egy tanórán a folyamatos internet-elérési lehetőséget?

Úgy gondolom, hogy a digitális eszközök tanórai sikeres használatának, a közös munka sikerének az a kulcsa, ha a gyerekek ezen eszközöket készség szintjén tudják használni. Mivel csak az iskolai használatot tudom objektíven szemlélni (s valljuk be, hogy jelenleg az elhanyagolhatónak mondható) kíváncsi voltam milyen rutinnal rendelkeznek a gyerekek. Kicsit meglepő is volt számomra, hogy a megkérdezett diákok közül csupán a 65%-uk, azaz 30 fő használ naponta otthon valamilyen digitális eszközt az egyéni felkészülés során. S a két csoport tagjainak mintegy 13 %-a hetenkénti alkalommal is ritkábban teszi ezt (7. ábra).

7. ábra: Otthon milyen gyakran használsz digitális eszközt a tanuláshoz?

A rendszeres használatnak köszönhető, hogy a diákok 70%-a magabiztosan használja a digitális eszközöket, megfelelőnek találják a tudásukat felhasználói szinten. Ettől eltekintve meglepett az is, hogy a válaszadó gyermekek további 30%-a különböző szinten ugyan, de bizonytalannak érzi magát (8. ábra).

8. ábra: Mennyire érzed megfelelőnek a tudásod a digitális eszközök kezelésekor?

Eredmények értékelése

A kiválasztott tananyagtartalmat a kísérleti csoportnak az intézményben rendelkezésemre álló digitális oktató eszköz, a digitális tábla segítségével oktattam le. A digitális táblán szemléltetett prezentáció segítségével szemléltettem az órai anyagot, illetve az összefoglaló feladatként funkcionáló „gondolattérkép” digitális táblán történő közös megoldásával és kitöltésével igyekeztem elmélyíteni a tudást a gyermekekben. Majd az előbb említett gondolattérkép nyomtatott példányait is megkapták a gyerekek, amit saját maguknak kellett már kitölteni. Ez a kettős, közös és önálló összegzés a digitális tábla nyújtotta előnyökkel a figyelem és a megértés készségének fejlődésével járt.

A kontroll csoport esetén ugyanazt a tananyagot a tanterv szigorú betartása mellett csupán hagyományos pedagógiai eszközök segítségével tanítottam meg. A tanóra elején a tankönyv megfelelő oldalán kinyitottam a gyermekekkel a könyveiket, munkafüzeteket, valamint jegyzetfüzeteiket. A tankönyv pedagógiai logikája mentén magyaráztam el a tananyagot. A munkafüzetben ehhez kapcsolódó feladatokat közösen megoldottuk, valamint az anyagrészhez kapcsolódóan a jegyzetfüzetekbe egy-két kulcsfontosságú mondatot feljegyeztünk. Szemléltető eszközként a gyerekek taneszközein túl csupán a hagyományos táblát és akrétát használtam szintén egy-két kulcsszó feljegyzésének erejéig.

Mind a két csoport esetén a kísérleti tanórát követő órán egy előre be nem jelentett poszttesztet írattem. Ez az első számonkérésként szereplő teszt a kísérleti és a kontroll csoportnál is megfelelően sikerült. Ez részint a gyerekek koncentrációjának volt köszönhető. A frissen szerzett tudást kértem számon a már említett kulcsszavak segítségével.

A digitális eszközök használata során tapasztalható pozitív szemléltetési diszkrepancia teljesítménybeli hatására voltam a legjobban kíváncsi. Azt vártam, hogy a digitális eszközökkel történő oktatás esetén a vizuális szemléltetés a figyelem és a megértés készségét olyan szinten fejleszti és erősíti, hogy az a tartós bevésődés, ezáltal a hosszú távú emlékezet és tudás teljesítménynövelésével jár együtt. Ennek érdekében a tanórát követően egy hét elteltével a kísérleti és a kontroll csoporttal egyaránt megírattem a számonkérést olyan módosítással, hogy az első és a harmadik feladat kulcsszavait kivettem a feladatlapból. Ez esetben már jelentősnek volt tekinthető a két csoport eredménykülönbsége. Míg a kísérleti csoport az első számonkéréshez hasonló eredményeket ért el addig a kontroll csoport második osztályátlaga jelentősen elmaradt a korábbi teljesítményüktől. A

második számonkérés esetén a két osztály átlagának különbsége 15% volt. Amennyiben a 6. fejezet 4. ábrájának megfelelően a dolgozatok értékeléséből kivesszük a 2. feladatot, mely az igaz-hamis állítások választásának okán viszonylag egyszerű az átlagkülönbség 18%-ra nő.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a kísérleti csoport szignifikánsan jobb teljesítményt ért el a kontrollcsoportnál. Mivel a két csoport tekintetében változó tényezőként csupán az oktatási technika szerepelt megállapítható, hogy a szignifikáns teljesítményjavulás a digitális eszközök tanórai alkalmazásának volt köszönhető.

Fentiek alapján megállapítom, hogy az első hipotézisem, miszerint a digitális eszközök széleskörű vizuális felhasználási lehetőségei a hagyományos oktató eszközöknél jobban elősegítik a bevéődést, és az elsajátított tananyagok készségszintű használatát, az oktatási kísérlettel, illetve a hozzá tartozó számonkérések eredményeképpen beigazolódott (2. *ábra: Az első számonkérés eredményei*, 3. *ábra: A második számonkérés eredményei*4. *ábra: Módosított eredmény-kimutatas*).

A másik fő hipotézisem vagyis, hogy a jelenkor fejlett digitális technológiájának köszönhetően a tanulók szívesebben használják ki a digitális oktató eszközök adta lehetőségeket a kérdőíves vizsgálat alapján szintén bizonyítást nyert (5. *ábra: Szívesen használnád-e a saját okos eszközüdet a tanóra keretein belül?*6. *ábra: Fontosnak tartod egy tanórán a folyamatos internet-elérési lehetőséget?*7. *ábra: Otthon milyen gyakran használsz digitális eszközt a tanuláshoz?*). A válaszok szignifikáns többsége a digitális oktató és tanulást elősegítő eszközök használatának igényét fogalmazta meg. A kérdőívek feldolgozása során az is kiderült, hogy azon gyermekek, akik nem preferálták a digitális eszközök használatát nem a technológiai újítástól határolódtak el. Hanem csupán vagy nem volt a tulajdonukban okos eszköz, vagy a mindennapi használatukban gyakorlatuk és ez okozta a bizonytalanságukat.

Összegzés

A szakmai kutatásom során a munkahelyem, a Szandaszőlősi Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény 3. évfolyamából választottam két azonos teljesítménymutatókkal rendelkező osztályt. Az egyik osztályt, mely 24 főből áll kineveztem kísérleti csoportnak, a másik osztályt, mely 22 főből áll pedig kontroll csoportnak. Tekintettel, hogy egyetemi gyakorlataim során is tanítottam mind a két osztályt magam is

biztos voltam abban, hogy nincs a két csoport között képességbeli különbség.

A kutatásom eredményeinek értelmében megállapítom, hogy mind a két hipotézisem beigazolódott. Vagyis az első hipotézisemként megfogalmazott feltételezés – hogy a digitális eszközök széleskörű vizuális felhasználási lehetőségei a hagyományos oktató eszközöknél jobban elősegítik a bevéődést, és az elsajátított tananyagok készségszintű használatát – éppúgy bizonyítást nyert, mint a másik hipotézisem, miszerint a jelenkor fejlett digitális technológiájának köszönhetően a tanulók szívesebben használják ki a digitális oktató eszközök adta lehetőségeket.

A kutatásdom témájának megválasztásakor azért döntöttem a digitális eszközök, és azok által történő készségfejlesztő oktatás kutatása mellett, mert ezt a területet olyan potenciálisan kiaknázatlan területnek tartom, mely méltatlanul nem kap elegendő teret még napjainkban sem, annak ellenére, hogy az oktatás, a számonkérés és számos egyéb területe is a pedagógiának ezt igényelné. A szakirodalmi és szakmai kutatásom megkezdéséig úgy gondoltam, hogy XXI. századi pedagógusként nem jelenthet számomra gondot, hogy a tanóráimba beleépítsem a digitális technikát. Meg kell vallanom, hogy ez munkaigényes feladat, mely informatikai végzettségem ellenére nekem sem ment könnyen. Azonban a kutatásom eredményéből egyértelműen látszik, hogy a digitális technikák alkalmazása az oktatás során a diákok szempontjából szinte csak előnnyel, méghozzá jelentős teljesítménymelkedéssel jár.

Korábban is tisztában voltam a digitalizáció fontosságával és szükségszerűségével, de az általam végzett kutatás még inkább rádöbentett ennek a jelentőségére. Leendő pedagógusként fontosnak tartom az önképzést, az élethosszig tartó tanulást. Terveim szerint a szakmai előmenetelem egyik sarokköve lesz a digitális eszközökkel történő oktatás kutatása, fejlesztése és gyakorlata mind a tanulók, mind pedig a magam hasznára.

Felhasznált irodalom

- Chira Csongor A digitális kompetencia keretrendszerei és a pedagógusok digitális kompetenciája
Digitális Pedagógiai Módszertani Központ A digitális kompetencia fejlesztése
Stöckert-Kozák Annamária Digitális kompetencia a pedagógiában
Tímár Borbála Hasznos-e a digitális technológia az oktatásban? 1
Wikipedia Digitalizálódó oktatás

ÓVODAPEDAGÓGUS LEHETŐSÉGEI AZ ARTIKULÁCIÓS ZAVARRAL KÜZDŐ GYERMEKEK FEJLESZTÉSE ÉRDEKÉBEN

Lehoczki Lilla

Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar

Reszümé

A kutatásom az anyanyelvi fejlesztés lehetőségén belül kifejezetten az artikulációs zavarral rendelkező gyermekekre irányul. Lényegesnek és igen aktuálisnak tartom a velük való rendszeres foglalkozást a nyelvi lemaradást mutató gyermekek jelentős számának megnyilvánulása miatt. Hiszen az utóbbi időkben egyre több a megkésett beszédfejlődésű, artikulációs zavarral iskolába lépő, első osztályt megkezdő gyermek, amely következtében tanulási nehézségek is megjelenhetnek. Ezen óvodáskorú gyermekek tudatos, szakszerű, differenciált és egyénre szabott beszédnevelésével hatékonyan lehet segíteni. Kutatásom célja megvizsgálni azt, hogy az óvodapedagógusok hogyan, illetve milyen minőségben végzik az artikulációs zavarral rendelkező gyermekekkel az anyanyelvi fejlesztő játékokat. Fókuszpontba az óvodapedagógusok kerülnek, az ő munkájukat, hozzáállásukat, véleményüket, az anyanyelvi fejlesztő játékok mindennapos gyakorlatba való beillesztésének, beépítésének lehetőségeit kívánom vizsgálni.

1. Bevezetés

„Amint lelki birtoka gazdagodik, lassanként gazdagabb lesz nyelve is s a felnőttek beszédének folytonos hatása alatt mind jobban közeledik az ő nyelvükhöz. Ez a lassú alkalmazkodás a felnőttek beszédéhez tulajdonképp a gyermeknyelv egész története.”– Balassa József¹ Az anyanyelv, az a gyermekkorban elsajátított kommunikációs eszköz, amely a nyelv hangzó változatának, a beszéd produkciójának és feldolgozásának, vagyis a mások hangos közlésének észlelését és megértését segíti elő.² Annak érdekében, hogy képesek legyünk önmagunk verbális kifejezésére, illetve a hangzóbeszéd feldolgozására, ahhoz elengedhetetlenül szükséges az anyanyelvünk gyermekkorban történő megfelelő elsajátítása. Ebből

¹ Balassa József: A nyelvtani alakok kialakulása a gyermeknyelvben, 57.

² Gósy Mária: *Pszicholingvisztika*, 241.

kifolyólag az anyanyelvi nevelés, annak óvodában történő megvalósítása egyaránt lényeges az artikulációs zavarral érintett, illetve a megfelelő beszéd- és nyelvi fejlettséggel rendelkező gyermekek esetében.

2. Szakirodalmi háttér

2.1. *A beszéd kialakulása és fejlődése*

A beszéd nem kizárólag öröklött tényező, hanem tanulás útján sajátítjuk el szüleinktől, gyermekkori környezetünktől. A nyelvi fejlettségre, a beszédre hatással van az egyént körülvevő közeg, az, hogy a környezetéből milyen beszédminta származik, illetve mennyi nyelvi ingert kap.³ Egy gyermek úgy beszél, ahogyan vele tették az első négy-öt évben. Ha körülötte beszédhibával szóltak, akkor nagyobb eséllyel fog ő is beszédhibával rendelkezni. A beszédszervek velünk születettek, az adottságainkat azonban képesek vagyunk befolyásolni, fejleszthetjük azokat, beszédünk egész életünkön át változik és alakul.⁴ Minden egészséges gyermek képes anyanyelve elsajátítására, melynek szakaszai egyaránt érvényesek, jellemzőek mindenkire. Azonban egy-egy gyermek nyelvi fejlődése egyéneenként változó lehet, sajátos tendenciákat mutathat, a szabályostól eltérhet.⁵

2.1.1. *Óvodás gyermek beszédének jellemzői*

Hároméves kor után a beszédképző szervek és az agy jelentős változáson megy keresztül, ami hatással van a beszéd elsajátítására és fejlődésére is. Az artikuláció fejlődésében fontosak a percepció folyamatok, a gyermek csak akkor tudja a megfelelő beszédhangot produkálni, ha annak észlelésére, megkülönböztetésére képes.⁶ A hároméves gyermek egyre tisztább hangokat tud képezni, ilyen a legtöbb magánhangzó, illetve az egyszerűbb elöl képzett zárhangok, mint a „p”, „b”, „t”, „d”, „m”, „n”, „f” és „v”. Ebben a korban a gyermek artikulációja 50-75%-os arányban érthetőnek bizonyul. Négyéves korra a gyermek artikulációja a sziszegő-susogó hangok, az „sz”, „z”, „c”,

³ Rosta Katalin: A nyelvi fejlődés folyamata, az eltérő nyelvi fejlődés korai felismerése és terápiája, 123.

⁴ Montágh Imre: *Tiszta beszéd: beszédtechnikai gyakorlatok*, 3–4.

⁵ Rosta Katalin: A nyelvi fejlődés folyamata, az eltérő nyelvi fejlődés korai felismerése és terápiája, 123.

⁶ Uo. 112–114.

„s”, „zs”, „cs”, és az „l”, „j”, „r” kivételével tisztának tekinthető. Ötévesen a gyermek artikulációja szinte teljesen tiszta, egyedül az „r” hang ejtése tér el a tipikus kiejtéstől. Hatéves korú gyermek artikulációja tiszta, minden hang ejtésére képes.⁷

2.3. Artikulációs zavarok óvodáskorban

„Az anyanyelv beszédhangjainak következetesen helytelen kiejtését pöszeségnek (artikulációs zavarnak) nevezzük.”⁸ Az artikulációs zavarok tekinthetőek világszerte a leggyakrabban előforduló, ezzel párhuzamosan a leginkább diagnosztizálható beszédproblémának. Előfordulásuk hátterében több ok is fennállhat. A beszéd kialakulásával azonos időben jelentkezhet, két-hároméves kor körül, a háttérben leggyakrabban a beszédképző szervek ügyetlensége állhat. Azonban ezek az életkornak, az életkori fejlődésnek megfelelőnek tekinthetőek, a beszédszervek ügyesedésével spontán javulás várható. Az óvodáskorú gyermekek tekintetében már organikus vagy funkcionális okokra is visszavezethető a jelenség.⁹

2.3.1. Az artikulációs zavarok fajtái

Kiterjedési, mennyiségi szempontból a hibásan ejtett hangzók számát alapul véve, lehet teljes vagy részleges artikulációs zavar. A teljes vagy általános artikulációs zavarnál tíz-tizenkét hangra terjed ki a probléma, a részleges egy-két hang vagy hangcsoport hibás artikulációjára vonatkozik. Minőségi szempontból, akusztikus tünet alapján elkülöníthető az alália, egy-egy beszédhang kihagyása, a paralália, a beszédhangok felcserélése és a diszlália, a hangok torzítása. A leggyakrabban hibásan ejtett hangzócsoporthoz alapján beszélhetünk szigmatizmusról, selypítésről, amikor az „sz”, „z”, „c”, „s”, „zs”, „cs” hangok hibás ejtése, torzítása történik. Lehet szó rotacizmusról, raccsolásról az „r” hang ejtési hibája esetén, lambdacizmusról az „l”-hiba

⁷ Kereki Judit – Major Zsolt Balázs: *Őrzők, Egészségügyi alapellátók gyakorlatközpontú kézikönyve*, 253–308.

⁸ Montágh Imre – Vinczéné Bíró Etelka – Montághné Riener Nelli: *Gyakori beszédhibák a gyermekkorban*, 66.

⁹ Rosta Katalin: Az óvodáskori beszédzavarokról, 93–95.

megjelenésével, illetve kappacizmusról és gammacizmusról a „k” és a „g” hibás ejtése alkalmával.¹⁰

2.3.2. Az artikulációs zavarok iskolai következményei

Az artikulációs zavarral rendelkező gyermekeknél a diszlexia, diszgráfia, diszortográfia veszélyeztetettség jellemző tünetként jelenik meg, amiből a későbbiekben tényleges tanulási nehézség alakulhat ki. A nyelvfejlődési folyamatok rendellenessége diszlexiához, olvasási képesség zavarához vezethetnek. A diszgráfiát, az írás grafomotoros jellemzőinek zavarát okozhatja a beszédhallási analízis, szintézis fejletlensége, a szükséges fonémák, beszédhangok képzetei, az artikulémák, beszédhangok kiejtési képzeteinek hiánya, fejlődési elmaradása. A diszortográfia, a helyesírási képesség zavara szorosan összefügg a hallási észlelés, figyelem és emlékezet minőségével is, a helyesírásban megjelenő hibák oka a centrális feldolgozás és a fonémafeldolgozás zavarának következményeire vezethető vissza.¹¹

2. 4. Óvodapedagógus feladatai

2.4.1. Óvodapedagógusi modell szerepe

Az óvodai nevelőtevékenység kulcsszereplője az óvodapedagógus, akinek személyisége és tulajdonságai meghatározóak a gyermekek számára. A gyermeki attitűd alakulása szempontjából az óvodapedagógus kommunikációja, bánásmódja és viselkedése modellértékű szerepet tölt be.¹² Az óvodapedagógus nyelvi-kommunikációs eszköztára követésre méltó, nyelvhasználata pedig példamutató, ha minden helyzetben törekszik változatos hangzású beszédre, ügyel hibátlan, világos, érthető és tiszta hangképzésre.¹³

¹⁰ Uo. 94–95.

¹¹ Babitsné Schweitzer Margit – Horváthné Verike Andrea: Diszlexia, diszgráfia és diszortográfia – az olvasás, az írás és a helyesírás zavara, 2–10.

¹² 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról, 4–5.

¹³ Dankó Ervinné: *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában*, 293–294.

2.4.2. Logopédussal való együttműködés fontossága

Az óvodapedagógusnak fel kell figyelnie a gyermekek beszédbeli eltéréseire, azonban a probléma diagnosztizálása nem feladata, nem neki kell vállalnia a hangok javítását, hanem szakemberhez kell irányítania a gyermekeket.¹⁴ A megfelelő szakember segítségével, logopédus bevonásával, a szülővel és az óvodapedagógussal szorosan együttműködve speciális prevenció és korrekció nevelési feladatok ellátása történik.¹⁵ Az óvodai anyanyelvi nevelés feladata a gyermekek beszédbeli eltéréseinek észlelése, korrekciója és prevenciója a logopédussal való együttműködés alapján.¹⁶

2.4.3. Anyanyelvi fejlesztő játékok alkalmazása

Az anyanyelvi játékok alkalmazásának célja, hogy az óvodáskorú gyermekek játékos keretek között ismerjék meg és sajátítsák el anyanyelvüket, ezzel egy időben beszédészlelésük, beszédmegértésük és beszédprodukciónak fejlődjen. Ezeket a játékokat úgy szükséges összeválogatni, hogy a beszéd minden területére fejlesztően hassanak. A játékok a légzést, beszédszerveket, artikulációs bázist, hallást, mondatfonetikai eszközök használatát, nonverbális kommunikációt, szókinccset, mondat- és szövegalkotást fejlesztik.¹⁷

3. Kutatás

3.1. Kutatási kérdések, hipotézisek

A kutatási kérdéscsoportok, illetve hipotézisek négy témakörhöz kapcsolódnak.

Az első kérdéskör főként az artikulációs zavarral rendelkező gyermekekre irányul, a velük való foglalkozás aktualitására vonatkozik.

- Milyen mértékben vannak jelen az óvodai csoportokban az artikulációs zavarral érintett gyermekek?

¹⁴ Pólya Miklósné: *Anyanyelvi játékok gyűjteménye óvodásoknak*, 32.

¹⁵ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról, 3–6.

¹⁶ Dankó Ervinné: *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában*, 133.

¹⁷ Dankó Ervinné: *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában*, 95–209.

- Hogyan vélekednek az óvodapedagógusok a gyermekcsoportokban az artikulációs zavarral rendelkező gyermekekkel való rendszeres foglalkozás fontosságáról?

A következő kérdésem és hipotézisem az óvodapedagógus és logopédus együttműködését feltételezi.

- Mivel az óvoda a gyermek érdekében köteles kapcsolatot tartani a pedagógiai szakszolgálat intézményével, ez alapján feltételezem az óvodapedagógus és logopédus között fellelhető rendszeres kapcsolattartást.¹⁸
- Hogyan vélekednek az óvodapedagógusok a logopédussal való kapcsolattartást illetően?

Az óvodapedagógus artikulációs zavarral rendelkező gyermekek segítségét, fejlesztését szolgáló teendői, az általa nyújtott minta és modell szerepét, illetve a fejlesztő módszereit érintő kérdések és hipotézisek következnek.

- Az óvodapedagógus hogyan, milyen módszerekkel segíti az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek fejlesztését?
- Az Óvodai nevelés országos alapprogramja magában foglalja, illetve az óvodai nevelés általános feladatai közé sorolja az anyanyelvi nevelést. Ez alapján feltételezem, hogy az óvodapedagógusok által szervezett tevékenységek rendszeres részét képezi az anyanyelvi játékok játszása az artikulációs zavarral rendelkező gyermekekkel.¹⁹
- Az óvodapedagógus által, a gyakorlatban hogyan, milyen anyanyelvi fejlesztő játékok kerülnek megvalósításra?

Az alábbi hipotézisem az anyanyelvi fejlesztő játékok alkalmazásának eredményére irányul.

- Feltételezem azt, hogy a megfelelő fejlesztő gyakorlatok, anyanyelvi fejlesztő játékok alkalmazásával az óvodapedagógus a logopédussal közösen érhet el javulást a gyermekek artikulációs zavarának enyhítését érintően.²⁰

¹⁸ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról, 6.

¹⁹ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról 3.

²⁰ Pólya Miklósné: *Anyanyelvi játékok gyűjteménye óvodásoknak*, 5–7.

3.2. Kutatás módszerei

Dolgozatom saját vizsgálatra épülő, empirikus jellegű munka, mely alapjának kétféle kutatási módszert választottam. Kvantitatív vizsgálatként óvodapedagógusok számára készített kérdőívvel egy általános, reprezentatív véleményt igyekszem feltárni és összefoglalni. Célom ezzel egy olyan átfogó szemlélet feltérképezése, amely az óvodapedagógusok nagy részére jellemző lehet. A vizsgálatom másik részeként egy kvalitatív módszert, esettanulmány elkészítését választottam, amely egy konkrét pedagógiai jelenségre összpontosít. A vizsgált eset egy személyre vonatkozik, egy óvodapedagógusra, az általa végzett anyanyelvi fejlesztő játékok megvalósítását foglalja magában. A kutatási problémák feltárásához ennek a két kutatási stratégiának együttes alkalmazását találom a legmegfelelőbbnek.

Az esettanulmány lebonyolítása a békéscsabai Lencsési Óvoda „Napsugárovei” telephelyén zajlott. Kiemelt segítséget nyújtott az általam megfigyelt óvodapedagógus, Hrabovszki-Jákóbia Klaudia, aki 2016 óta dolgozik óvodapedagógusként, emellett 2019-től kezdve tanulmányait logopédia szakirányon folytatja. Az öt alkalmat magában foglaló, két hetente történő megfigyelésekre „Pillangó” csoportjában nyílt lehetőségem, amelyet a gyermekek életkorát tekintve középső, nagycsoportos korú, tehát négytől egészen hatéves gyermekek alkotják. A gyermekek egy részénél tisztán kivehetőek az artikulációs zavarok, s mivel ezek legalább négy éves gyermekek esetében tapasztalhatóak, ezért már nem tekinthetőek természetesen előfordulónak, az életkori fejlődésnek megfelelőnek, a beszédszervek ügyesedésével spontán javulás már nem feltétlenül várható el.²¹ Éppen emiatt is, az óvodapedagógus rendszeresen foglalkozik a gyermekek beszédképességének fejlesztésével, gyakorta játszik velük anyanyelvi játékokat, ezek megfigyelése helyeződött a középpontba.

4. Kutatás eredményei

4.1. Artikulációs zavaros gyermekekkel való foglalkozás aktualitása

Elsődlegesen megfogalmazódott bennem az a kérdés, hogy mennyire lehet aktualitása az artikulációs zavarral rendelkező gyermekekkel való foglalkozásnak. Egyáltalán, hogy megtalálhatóak-e, milyen mértékben vannak jelen a gyermekcsoportokban az artikulációs zavarral érintett

²¹ Rosta Katalin: Az óvodáskori beszédzavarokról, 94–95.

gyermek, s mennyire szükséges és lényeges a velük való rendszeres foglalkozás. A következő kérdésre, miszerint „Tapasztal-e csoportjában, a csoportjába járó gyermekek esetében valamilyen beszédbeli eltérést?”, egyöntetű „Igen.” választ kaptam. Ezzel párhuzamosan, már a beszédbeli eltéréseket leszűkítve, kifejezetten az artikulációs zavarokra vonatkoztatva, azt a problémát vettem fel, egyetlen kivétellel minden csoportban található legalább egy artikulációs zavaros gyermek. Ezt a felvetést alátámasztja az esettanulmányomban megvizsgált óvodapedagógus személye, hiszen az általa foglalkoztatott gyermekcsoportban is szintén lehet találkozni az artikulációs zavarral érintett, s egyéb beszéd- és nyelvi zavart mutató gyermekkel is.

Az artikulációs zavaros gyermekek százalékos megoszlására is nagy érdeklődést mutattam. A „Milyen arányban figyelhetőek meg az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek a csoportjában?” kérdésre rengeteg féle, szerteágazó válasz, öttől egészen százig tartó arányskálán kiterjedt számok érkeztek. A leggyakrabban a harminc, azt követően tíz és negyven százaléknak megfelelő értékek, ezek mellett pedig a harminc körüli számok, huszonötötől ötvenig azok, amik a legjellemzőbbnek bizonyultak. Példaként egy konkrét huszonöt főből álló csoportra levetítve, két főből kezdődően, egészen nyolc-tizenkét gyermek az, aki jellemzően artikulációs zavarral lehet érintett. A „Napsugárovei” „Pillangó” csoport huszonhárom fő gyermeklétszámából tizennégy gyermek küzd artikulációs zavarral, amely megközelítőleg a gyermekek hatvan százalékát jelenti.

Az óvodapedagógusok vélekedését előtérbe helyezve, figyelmet szenteltem arra, hogy az óvodai gyermekcsoportokban az artikulációs gyermekekkel való rendszeres foglalkozást lényegesnek találják-e. Így a számukra kiadott kérdőívem magában foglalta a következő kérdést, „Óvodapedagógusként fontosnak tartja-e az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek fejlesztését?”. Az óvodapedagógusok mindegyike, kivétel nélkül megerősítő választ nyújtott. Természetesen az esettanulmány során megfigyelt Hrabovszki-Jákó Klaudiva kifejezetten fontosnak, lényegesnek tartja az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek valamilyen módú megsegítését, ennek céljából is folytatja tanulmányait logopédiai szakirányon.

4.2. Óvodapedagógus és logopédus közötti együttműködés létrejötte

Mivel az óvoda a gyermek érdekében köteles kapcsolatot tartani a pedagógiai szakszolgálat intézményével, ez alapján feltételezem az óvodapedagógus és logopédus között fellelhető rendszeres kapcsolattartást.²² Ezzel a hipotézissel párhuzamosan, megfogalmazódott bennem az a kérdés, hogy „Hogyan vélekednek az óvodapedagógusok a logopédussal való kapcsolattartást illetően?”, pontosabban, hogy mennyire tartják lényegesnek a kontaktus kialakítását és fenntartását. Az alábbi kérdésre kerestem választ, „Óvodapedagógusként szokott-e logopédussal rendszeresen kapcsolatot tartani, illetve ezt fontosnak gondolja-e?”. A válaszlehetőségek egyrészt a kapcsolattartás rendszeres jelenlétét, illetve annak jelentőségét foglalják magukban. Így a következő, „Rendszeres kapcsolatot tartok, fontosnak gondolom.”, „Rendszeres kapcsolatot tartok, de nem gondolom fontosnak.”, „Nem tartok rendszeres kapcsolatot, de fontosnak gondolnám.”, „Nem tartok rendszeres kapcsolatot és nem is gondolnám fontosnak.” opciók közül választhattak az óvodapedagógusok. Mindössze tizenhat százalékuk esetében figyelhető meg a logopédussal való rendszeres kapcsolattartás hiánya, a többi esetben megvalósul. Előbbinél a logopédus személye sem biztosított, ennek jelenségekor az óvodapedagógus rajta kívül álló, külső tényezők miatt nem képes a logopédussal való kontaktus kialakítására. A válaszok másik felét érintően, a fontosságra vonatkozó részére egyöntetű felelet érkezett egyetlen kivétellel, aki nem tart kapcsolatot, fontosnak sem gondolja, minden egyes válaszadó lényegesnek tartja a logopédussal folytatott kapcsolatrendszer kialakítását.

A kapcsolattartás megvalósulásán túl az együttműködés konkrét példájára kerestem választ, mégpedig arra, hogy a fejlesztés irányvonalának kijelölésében milyen szerepet játszik a logopédus és óvodapedagógus közötti kooperáció. Így a következő kérdést tettem fel, hogy „A logopédus tesz-e javaslatot Önnek a gyermekek fejlődését elősegítő játékok játszására, feladatok végzésére?”. Az óvodapedagógusok körülbelül háromnegyede nyilatkozta azt, hogy számára a logopédus tesz javaslatot a gyermekek fejlődését elősegítő feladatok végzésére, illetve játékok játszására. Ezt alátámasztja a gyakorlatban dolgozó Hrabovszki-Jákó Kláudia munkája is, hiszen ő is rendszeresen konzultál a helyi logopédussal.

²² 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról, 6.

4.3. Modellnyújtás megteremtése

A gyermekeket különböző nyelvi hatások érik az óvodában, emiatt lényeges az, hogy az óvodapedagógus milyen anyanyelvi mintát biztosít számukra.²³ Az óvodapedagógus hallgatók tanulmányaik kezdését megelőzően alkalmassági vizsgán vesznek részt, amely részét képezi a beszédalkalmasság vizsgálata is, céljaként annak megállapítása szerepel, hogy a pedagógusi pályára alkalmassá teszi-e beszédállapota.²⁴ Valószínűsítem, hogy ez alapján, a példaértékű modellnyújtás szempontjából, az óvodapedagógusok nyelvi és beszédterületeit érintve eltérések nem tapasztalhatóak. Ebből kiindulva az óvodapedagógusoknak szánt kérdőívem magában foglalja a következő kérdést, „Ön mint óvodapedagógus rendelkezik-e valamilyen beszédbeli eltéréssel?”. A kérdésre való visszajelzésként pedig egyöntetű „Nem.” feleletre számítottam, amit a nagytöbbségében, kilencven százalékos arányban tapasztaltam is. Ezzel szemben, a válaszadók tizede tekintetében visszacsatolásként „Igen.” válasz érkezett, amely esetében feltételezhető, hogy az óvodapedagógusok egy része érintett valamilyen beszédben fellelhető eltéréssel. Azonban a következő kérdésre, „Törekszik-e mindennapjai során a gyermekekkel való tiszta, jól artikulált, érthető beszédre?”, érkező válaszok alapján azt feltételezem, hogy ezek a beszédbeli eltérések nem olyan súlyos mértékűek, hogy az óvodapedagógusok a gyermekek számára ne nyújthassanak megfelelő anyanyelvi mintát. Hiszen a „Törekszem és megvalósítom.”, „Törekszem, de nem sikerül megvalósítanom.”, „Nem törekszem, nem tartom fontosnak.” lehetséges opciók közül két kivétellel mindegyik válaszadó az első lehetőséget választotta. A maradék két esetben csak a válaszadók egyike rendelkezik beszédbeli eltéréssel, másikkal nem, ezzel szemben mindkettőjük törekszik a gyermekekkel való példaértékű beszédre. Ebből kifolyólag, valamennyi pedagógus igyekszik az óvodai nevelés mindennapjaiban a gyermekekkel való tiszta, jól artikulált és érthető beszédre és sikerül is annak végrehajtása. Az esettanulmány során megfigyelt óvodapedagógus gyermekekkel folytatott kommunikációja szintén példamutató, bármiféle beszédbeli eltéréstől mentes, rendkívül tudatosan, utánozható mintaként szolgál a gyermekek számára.

²³ Dankó Ervinné: *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában*, 292–294.

²⁴ Alkalmassági követelmények és a fogyatékkal élő jelentkezők kedvezményei a felvételi eljárás során a Gál Ferenc Egyetemen, 2–3.

4.4. *Anyanyelvi fejlesztő játékok megvalósulása*

Mivel az Óvodai nevelés országos alapprogramja magában foglalja, illetve az óvodai nevelés általános feladatai közé sorolja az anyanyelvi nevelést, ez alapján feltételezem, hogy az óvodapedagógusok által szervezett tevékenységek rendszeres részét képezik az anyanyelvi játékok játszása az artikulációs zavarral rendelkező gyermekekkel.²⁵ Azzal egyetért valamennyi óvodapedagógus, hogy igen fontos az artikulációs zavarral érintett gyermekek fejlesztése, lényeges a velük való foglalkozás, azonban ez nem vonja maga után feltétlenül azt a következtetést, hogy óvodapedagógusként a gyakorlati szinten kivitelezik azt. Ezt a problémát előtérbe helyezve vizsgálja a feltevés, hogy „Szokta-e rendszeresen segíteni valamilyen módon az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek fejlesztését?”. Az óvodapedagógusok több mint egy tizede ezen gyermekekkel nem használ olyan módszereket, amelyek periodikus megvalósulása a gyermekek fejlesztését tenné lehetővé. A válaszadók leggyakrabban azt az indokot jelölték meg, hogy időhiány miatt nem sikerül a gyermekekkel e tekintetben foglalkoznia. Emellett a probléma fele visszavezethető a megfelelő ismeret hiányára is, egyharmada pedig a személyi feltétel nélkülözésére. Ezen kívül a szervezési problémát érintő nehézségként, a napirendbe való beillesztés bonyolultsága is megemlítésre került. Az óvodapedagógusok mindegyike külső tényezőkből, rajtuk kívül álló okokból kifolyólag nem szokta segíteni az artikulációs gyermekek fejlesztését, nem abból a szempontból, mert ne tartanák fontosnak.

Az óvodapedagógusok majdnem kilencven százaléka pedig rendszeresen végez az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek fejlesztését segítő módszereket, az általuk szervezett tevékenységek gyakori részét képezi az anyanyelvi fejlesztő játékok játszása. A „Ha rendszeresen szokott alkalmazni az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek fejlesztésére szolgáló módszereket, akkor hogyan, milyen eszközökkel teszi?” kérdésre az anyanyelvi játékok különféle típusai érkeztek válaszul. Az óvodapedagógusok legnagyobb része, kilencven százaléka a beszédszervek ügyesítésére szolgáló játékokat, mint az arc-, ajak- és nyelvyakorlatokkal igyekszik segíteni. Emellett nyolcvan százalékos többségben a szókincsgyarapító, mondat- és szövegalkotást, illetve hallásfejlesztő játékokat végeznek. Az óvodapedagógusok közel hetven százaléka nyilatkozott úgy, hogy a fejlesztő módszerei részét képezik a helyes

²⁵ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról, 3.

légzéstechnikát elősegítő gyakorlatok. Ezen kívül körülbelül egyharmaduk végzi rendszeresen a fonémahallást fejlesztő játékokat, a nem verbális kommunikációs játékokat és a mondatfonetikai eszközök használatának gyakorlását, a hangsúly-, hangerő-, hangszín- és ritmusgyakorlatok segítségével. Ezen anyanyelvi fejlesztő játékok alkalmazásán túl egy fő báb és drámajátékokkal igyekszik segíteni.

4.4.1. Óvodapedagógus anyanyelvi fejlesztő játékeinak gyakorlati kivitelezése

„Az óvodapedagógus által, a gyakorlatban hogyan, milyen anyanyelvi fejlesztő játékok kerülnek megvalósításra?” kérdésre az esettanulmány végzése során akadt módom információt gyűjteni. Az általam megfigyelt Hrabovszki-Jákob Klaudia rendszeresen szokta segíteni az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek fejlesztését. Segítségül szolgáló módszerei között az anyanyelvi fejlesztő játékok szerepelnek. Ezeket a gyakorlatokat tíz-tizenöt perces, csoportos tevékenység keretei között valósítja meg, egyaránt foglalkoztatva a szabályos beszédfejlődésű, illetve az artikulációs zavaros gyermekeket is.

Az óvodapedagógus légzőgyakorlatként, a helyes beszédlégzést fejlesztő, az érthető, tiszta beszéd alapjaként szolgáló játékként, melynek segítségével elsajátítható és automatizálható a rekesz- és mellkasi légzés, az alábbiakat végzi. Ezekkel a fúvó- és szívógyakorlatok segítségével a gyermekek szájon át való ki és belégzése ügyesedik, illetve erősödik a lágy szájpad és az ajkak izomzata is. A „lufi fújó” játékként a gyermekekkel közösen, körben elhelyezkedve történik a légzéstechnika gyakorlása. Gyermekek kívánságainak megfelelő színű képzeletbeli lufit fújnak fel együtt, majd az óvodapedagógus számolására csak a gyermekek. Számolásra a levegő beszívása, bent tartása történik, majd jelre a lufi kipukkasztásánál a levegő kieresztése. Az irányított szabályjáték hatására a beszédlégzés fejlesztésén, a légzéstechnika javításán túl a számfogalom erősítésére is lehetőséget teremt az óvodapedagógus.

A pedagógus a beszédszervek ügyesítésére szolgáló játékokat a hangzók tiszta és pontos ejtéséhez szükséges arc-, ajak-, és nyelvgyakorlatokat alkalmazza. A „csibejáték” során egy tányérra apró cukorkákat, ez esetben zizit helyezve a gyermekeket kiscsibékké változtatva kezdődik a játék. A gyermekek a tányérról megpróbálják felszedni a nyelvük segítségével a cukorkákat. A játék a hangképző, beszédszervek fejlesztésére szolgál,

kifejezetten az ajak- és nyelvizom erősítését, mozgásának tudatosítását célozza, emellett a beszédleghzés javítására is megerősítő hatással van.

A beszédhanghallás, hallásfigyelem fejlesztése folyamán a beszédhangok megkülönböztetésével a tiszta hangképzés segíthető elő. A fonémahallást fejlesztő játékkal, a pontos beszédhallásra építve a hangok felismerése történik. A „hangzójáték” folyamán a megelőzően elhangzott szó szóvégi hangjával kezdődő új szót mondanak. A játékot vezető óvodapedagógus megadja az első szót, kissé hosszabban hangoztatva az utolsó fonémát a könnyebb érzékelhetőség érdekében. Ezt a hangoztatást átvéve a kijelölt gyermek szintén a hallott szó utolsó hangzójával kezd egy újabb szót. Az óvodapedagógus által az akusztikus észlelésen, a fonémahallás fejlesztésén túl, gondolkodás, rövid távú memória erősítésére és szókincsbővítésre is kiemelt hangsúly helyeződik.

A pedagógus a mondatfonetikai eszközök használatát előtérbe helyező játékaival, kifejezetten a ritmusgyakorlatot alkalmaz. A „szótagszámláló” játékban az óvodapedagógus hosszabb, rövidebb szavakat hangoztat. A szó hangos kimondását követően a gyermekek gondolatukban megszámlálják, hogy hány szótagból áll. Majd egy kiválasztott gyermek a szótagoknak megfelelően letapsolja azt, a többiek pedig ellenőrzik annak helyességét. A játékkal lehetőséget teremt a fonológiai kódolás, számfogalom alakítására, emellett a ritmusérzék fejlesztésére is.

A nem verbális kommunikációs játékokkal, amelyeknek segítségével a nonverbális nyelvi jelzésrendszer értelmezése és kifejezése segíthető elő, egy részével inkább csak a nyugodt, harmonikus légkör megteremtése és a feszültségoldás a cél. A „beszélgetőkör” megkezdéseként, az anyanyelvi fejlesztő játékok ráhangolódásaként jeleníti meg a kommunikáció nem nyelvi jeleit. A gyermekkel közösen, körben elhelyezkedve „ölelőkör”, annak változatainak indítása történik, az „Add tovább, amit kapsz!” vezérmondattal, a közvetlen mellettük ülő gyermekek megölelése, megsimogatása, szeretetük továbbadása játszódik, mindaddig, ameddig a kör az óvodapedagógussal bezárul.

A gyermekek szókincsbővítésének céljából, fejlesztésének érdekében a következő játékok végzése történik. A „gyűjtőfogalmak használata” alatt a főneveket jelölő gyűjtőfogalmakhoz a gyermekek mondanak egy-egy odaillő szót. A kategóriák a gyermekek érdeklődésének megfelelően, lehetnek állatok, növények, gyümölcsök. Körben helyezkednek el, az óvodapedagógus eszközül labdát használ, „Akinék dobom a labdát, az mondjon egy odaillő szót!” felhívásra a labdát elkapó gyermek verbálisan

reagál. Ennek segítségével a szókincsbővítésen túl a konkretizálás fejlesztése, gyors reagáló képesség és a gondolkodás fejlesztésére is lehetőséget teremt.

Az óvodapedagógus a mondat- és szövegalkotást elősegítő anyanyelvi játékokkal gyermekek beszéd tartalmának fejlesztését teszi lehetővé. A „játékos mondatbefejezés” közben a játékot kezdeményező pedagógus kezd el egy mondatot, amit ő be is fejez abból a célból, hogy a gyermekek számára mintaként szolgáljon. A gyermekek ugyanezt „Az én kedvenc állatom a...” kezdetű mondatot ismétlik meg pontosan, majd a saját elképzelésüknek megfelelően fejezik be. A játékkal a mondatalkotás, a képzelet és a rövid távú emlékezet fejlesztése kerül megvalósításra.

Az óvodapedagógus által kezdeményezett és irányított szabályjátékok teljes tudatosságon, átgondoltságon és céltudatosságon alapulnak. A beszéd számos területét előtérbe helyezi, azokra fejlesztő hatással bír. A nyelvi- és beszédbeli képességeken túlmutató, számos értelmi készség fejlesztésére alkalmasak ezek a játékok. Alkalmat teremt a figyelem, gondolkodás, rövid távú emlékezet, észlelés, koordináció, gyors reagáló képesség, test- és számfogalom pozitív irányú formálására egyaránt.

4.5. Anyanyelvi fejlesztő játékok alkalmazásának eredménye

Feltételezem az óvodapedagógus és logopédus együttműködésén alapuló megfelelő beszédfejlesztő gyakorlatok, anyanyelvi fejlesztő játékok alkalmazásával elérhető a gyermekek artikulációs zavarainak enyhítését érintően egyfajta javulás, előrelépés. A gyermekek fejlődése, teljesítménye egyaránt függvénye jellemző adottságaiknak, mint a környezete által támogatott szokásoknak, kialakított kapcsolatoknak.²⁶ Ebből kiindulva nem lehet kijelenteni, hogy a gyermekek artikulációs zavarait érintő javulása kizárólag az óvodapedagógus és az általa végzett anyanyelvi fejlesztő játékok eredménye, hiszen ennél jóval összetettebb a probléma. Ennek ellenére, mégis érdeklődést mutattam, hogy „A játékok, gyakorlatok rendszeres alkalmazása esetén, tapasztal-e a gyermekek körében fejlődést?”. A válaszadó óvodapedagógusok kevesebb, mint három százaléka nyilatkozott úgy, hogy egyértelműen nem vesz észre pozitív irányú változást. Azonban a maradék valamivel több, mint kilencvenhét százalék, az általuk végzett rendszeres gyakorlatok végzése következtében tapasztalnak az artikulációs zavarok tekintetében részbeni, vagy teljes fejlődést. Közülük pedig szinte

²⁶ N. Kollár Katalin – Szabó Éva: Pszichológia pedagógusoknak, 13–14.

fele-fele arányban oszlanak meg a vélemények, mégis ötvenkét százalékkal többségben azok vannak, akik kétségtelenül tapasztalnak fejlődést.

Ezeket az óvodapedagógusokat kiemelten, önálló véleményüket kérdeztem arról, hogy „Fejlődés tapasztalása esetén, miben észlelhető a változás?”. Legtöbben, leggyakrabban a beszéd minőségében, érthetőségében való javulást fejezték ki, különböző módon és mértékben. Volt, aki mérsékelt fokú és ütemű alakulást tapasztalt kifejezetten a hangok képzésére vonatkozóan. Illetve akadtak olyanok, akik teljes mértékű előremozdulást, esetlegesen problémamegszűnést tapasztaltak. Emellett az óvodapedagógusoktól olyan reakciók érkeztek, amelyek a gyermekek szókincsét érintő fejlődésének, gazdagodásának tapasztalását foglalják magukban. A harmadik terület, amelyet érintve az óvodapedagógusok pozitív megnyilvánulásokat tapasztaltak a gyermekek kommunikációs kedvében, beszédbátorságában rejlik, különféle gátlások megszűnésében nyilvánul meg, szívesebben nyilatkoznak meg verbális formában.

Az általam megfigyelt óvodapedagógus, Hrabovszki-Jákóbia Klaudiva az öt alkalmat magában foglaló esettanulmányon kívül, már azt megelőzően jóval előbb végzett a gyermekekkel anyanyelvi gyakorlatokat, így a fejlődésük nemcsak ennek a néhány alkalomnak, hanem egy hosszú folyamatnak az eredménye. Kifejezetten a gyermekek beszéd- és nyelvi képességterületeire fókuszálva, a beszéd minőségi szempontjait, a konkrét artikulációs zavarok akusztikus tüneteit előtérbe helyezve kihallható, érzékelhető javulás tapasztalható. A hangok tisztulásával, helyessé válásával, egy-egy szó sikeres kimondásával a gyermekek gátlásai feloldódnak, nyitottabbá válnak. Ennek hatására beszédkedvükben, beszédbátorságukban figyelhető meg változás, szívesebben nyilatkoznak meg verbálisan, kommunikatívabbá válnak.

5. Összegzés, konklúzió

Kutatásom célja az volt, hogy megvizsgáljam és egy átfogó képet szerezzek arról, hogy az óvodapedagógusok hogyan, illetve milyen minőségben végzik az artikulációs zavarral rendelkező gyermekekkel az anyanyelvi fejlesztő játékokat. Összegezve a válaszokat elmondható, hogy a gyermekek jelenlétéből, számából kiindulva igencsak jelentős és aktuális problémának tekinthető az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek jelensége. Az óvodapedagógusok mindegyike pozitív véleményt fogalmaz meg a velük való rendszeres foglalkozás fontosságát érintően. Azonban attól, hogy ez

gondolatukban megjelenik, nem mindegyikük tesz lépéseket a gyakorlatban való megvalósulás érdekében.

Egyik előrelépést a logopédussal való kapcsolattartásban és együttműködésben látom, amely alapvetően a gyermek érdekeiben a két intézmény pedagógusainak kötelessége. Mindenképp célszerűnek tartom a két pedagógiai szakember közötti kommunikáció meglétét, s a gyermekekre vonatkozó és irányuló információ megosztást. Javaslom azt, hogy az óvodapedagógusok kezdeményezzék a logopédussal való rendszeres kapcsolattartást, s merjenek kérdezni és segítséget kérni a gyermekekkel, fejlesztésükkel kapcsolatban. Tanácsolom az óvodapedagógusoknak, hogy ne hanyagolják el ezt a tényezőt, hiszen az ő javukat szolgálja, ami által a gyermekeket tudják segíteni.

Ugyancsak fontos tényezőnek tartom az óvodapedagógusi minta és modell szerepét, annak megjelenését, amely szintén hatással van a gyermekek kommunikációjára, pozitív irányba befolyásolhatja azt. Ajánlanám, hogy az óvodapedagógusok tájékozódjanak a pedagógusi modellszerepük jelentőségéről, célzottan és tudatosan foglalkozzanak és fejlesszék saját beszédüket, alkalmazzák verbális megnyilatkozásait. Fordítsanak időt és energiát ennek kivitelezésére, elvégre ennek szerepe nem elhanyagolható.

A leginkább lényeges előremozdulást az anyanyelvi fejlesztő játékok megvalósításában vélem, amelyek alkalmazásával az artikulációs zavarral rendelkező gyermekek fejlesztése segíthető elő. E tekintetben javaslom tehát az óvodapedagógusok számára a módszertani kiadványok tanulmányozását, az interneten is fellelhető játékok megismerését, vagy akár a kollégáktól való módszerek átvételét. Egy pedagógiai asszisztens segítségével, aki a gyermekeket felügyelné addig, ameddig az óvodapedagógus egyéni feladatokat végez, be lehetne illeszteni a napirendbe ezeket a rövid, akár csak öt perces játékokat. Egyéb megoldásként pedig a csoportos foglalkoztatási formában látom a lehetőséget. Jó módszer lehet, ha az egyéni foglalkozás kivitelezésére nincs lehetőség, az egész gyermekcsoportot érintő csoportos tevékenység keretei közti megvalósítás. Hiszen így a játékok célzottan, egy-egy gyermek hátránykompenzációja miatt megvalósulhatnak, a többi gyermek pedig ugyanúgy élvezheti a játékot. Még egy lehetőséget kínálnak az óvodában megvalósuló egyéb tevékenységek kezdeményezési módszerei, amelyekként anyanyelvi játékok is játszhatóak. Ezen túl a különböző foglalkozások bármelyik részébe, a tevékenység gazdagítása, komplexitása érdekében beilleszthető egy-egy az anyanyelvi fejlesztést elősegítő játék. Az óvodapedagógusok az anyanyelvi fejlesztő játékok rendszeres alkalmazása

következtében számos előrelépést figyelhetek meg. Ezért azt gondolom, hogy az anyanyelvi fejlesztő játékok alkalmazására igen érdemes időt szakítani, s ezeket teljes tudatossággal, célirányosan végezni.

Természetesen mivel az óvoda a köznevelési rendszer része, önálló nevelési intézmény, s ezen túl a családi nevelés kiegészítőjeként funkcionál, éppen emiatt az az óvodapedagógusok csak kiegészítő, hátránycsökkentő szerepet töltenek be. A gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége.²⁷ Éppen ebből kiindulva a szülőnek jelentős szerepe van a gyermek anyanyelvi fejlesztésében, artikulációs zavarai csökkentésében. A logopéduson és óvodapedagóguson túl a család, a szülők azok, akik a gyermekkel való rendszeres gyakorlás esetén jelentős fejlődést érhetnek el. Így a továbbiakban érdemes lehet a szülők álláspontját, hozzáállását is feltérképezni, számukra olyan módú segítséget biztosítani, amellyel gyermekük előrehaladását lehetővé tehetik.

Felhasznált irodalom

- Atkinson, Rita L. – Atkinson, Richard C. – Smith, Edward E. – Bem, Daryl J. – Nolen-Hoeksema, Susan: Gondolkodás és nyelv, in: Pszichológia. 2. javított kiadás. Osiris, Budapest, 1999, 255–284.
- Balassa József: A nyelvtani alakok kialakulása a gyermeknyelvben. *Magyar Nyelvőr* (49) 1920, 55–59.
- Bóna Judit: A beszédfejlődés kisgyermekkorától kamaszkorig. *Gyermeknevelés* (6) 2018/3, 111–122.
- Dankó Ervinné: *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában*. OKKER Oktatási és Kiadói Kft, Budapest, 2000.
- Gereben Ferencné – Fehérné Kovács Zsuzsa – Kas Bence – Mészáros Andrea: *Beszéd- és nyelvi zavart mutató (beszéd fogyatékos) gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit KFT. Budapest, 2012.
- Gósy Mária: Pszicholingvisztika. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
- Gyarmathy Dorottya – Gósy Mária (szerk.): Beszédészlelési és beszédmegértési zavarok az anyanyelv-elsajátításban, *Magyar Nyelvőr* (132), 2008/1. 116–117.
- Kas Bence – Lőrík József – Szabóné Vékony Andrea – Komárominé Kasziba Henrietta: A korai nyelvi fejlődés új vizsgálóeszköze, a

²⁷ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról, 1–2.
56

- MacArthur-Bates Kommunikatív Fejlődési Adattár (KOFA) bemutatása és validitási vizsgálata, *Gyógypedagógiai Szemle* (35), 2010/2, 114–125.
- Kereki Judit – Major Zsolt Balázs: *Órások, Egészségügyi alapellátók gyakorlatközpontú kézikönyve*. Országos Tisztifőorvosi Hivatal, Budapest, 2014.
- Kovács Emőke (szerk.): *Logopédia jegyzet 1.* Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Logopédiai Jegyzete 1. Nemzeti, Budapest, 1996.
- Montágh Imre: *Tiszta beszéd: beszédtechnikai gyakorlatok*. Múzsák, Budapest, 1988.
- Montágh Imre – Vinczéné Bíró Etelka – Montághné Riener Nelli: *Gyakori beszédhibák a gyermekkorban*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.
- N. Kollár Katalin – Szabó Éva: *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris, Budapest, 2004.
- Neuberger Tilda: *A szókincs alakulása a beszédfejlődésben*. In: Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban. ELTE Eötvös, Budapest, 2017. 121–140.
- Neuberger Tilda: *A spontán beszéd sajátosságai gyermekkorban*, ELTE Eötvös, Budapest, 2014.
- Pólya Miklósné: *Anyanyelvi játékok gyűjteménye óvodásoknak. 2. kiadás.* Pest Megyei Pedagógiai Intézet, Budapest, 1990.
- Rosta Katalin: *Az óvodáskori beszédzavarokról*. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* (6), 2018/3, 93–98.
- Rosta Katalin: *A nyelvi fejlődés folyamata, az eltérő nyelvi fejlődés korai felismerése és terápiája*. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* (3), 2015/2, 121–130.
- Torda Ágnes: *Beszédhibás gyermekek az óvodában és az iskolában*. In: Illyés Sándor (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest, 575–600.
- Varga Eszter: *Az artikulációs terápia értelmezése az IPOO-modell alapján*. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat* (1), 2019/2, 71–75.
- Babitsné Schweitzer Margit – Horváthné Verike Andrea: *Diszlexia, diszgráfia és diszortográfia – az olvasás, az írás és a helyesírás zavara, Módszertani segédlet az iskolai integrációhoz*. Pécsi Éltes EGYMI Utazó Gyógypedagógusi Hálózat. 2018. http://eltesm-pecs.edu.hu/dok/2019/modszertani_fuzetek/2_diszek_lgo_DISZLEXIA_DISZGRAFIA_DISZKALKULIA.pdf (megtekintve: 2021. 09. 21.)
- Kisné Takács Emese – Sándor Lenke: *Módszertani segédlet a pöszeség javításához*, Csongrád – Csanád megyei pedagógiai szakszolgálat.

Szeged, 2020. <http://csmpsz.hu/wp-content/uploads/2021/01/M%C3%B3dszertani-seg%C3%A9dlet-a-p%C3%B6szes%C3%A9g-jav%C3%ADt%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf> (megtekintve: 2021. 09. 21.)

Alkalmassági követelmények és a fogyatékkal élő jelentkezők kedvezményei a felvételi eljárás során a Gál Ferenc Egyetemen. A Gál Ferenc Egyetem Esélyegyenlőségi Szabályzatának 1. sz. melléklete, 2020. <https://gfe.hu/wp-content/uploads/2020/08/gfe-eselyegyenloseg-2020.pdf> (megtekintve: 2021. 09. 21.)

363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. 2021.

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=a1200363.kor&targetdate=&printTitle=363/2012.+%28XII.+17.%29+Korm.+rendelet> (megtekintve: 2021. 04. 02.)

HALLGATÓI TANULMÁNYOK

Virágmozaikok

A képek III. évfolyamos óvodapedagógus szakos hallgatók munkái (2021/2022. tanév).

A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK KÉRDÉSKÖRE

Ambrus Izabella

Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar

*Ha nem szeret, csak kötelességből jó, gyöngéd
hozgám, és amit én akarok, az nem lesz meg –
ezerszer rosszabb, mint a harag. Az a pokol! És
most ez van. Már réges-rég nem szeret. S ahol a
szerelem véget ér, ott kezdődik a gyűlölet.
(Lev Tolsztoj: Anna Karenina)*

Előszó

Azért választottam a családon belüli erőszak problémáját a dolgozatom témájának, mert nagyon érdekelt az ezzel kapcsolatos könyvek és hírek. Érdekeltek hogyan tudnak az ilyen helyzetből kijutni a bántalmazott személyek. Nagyon sok ezzel kapcsolatos filmet megnéztem, ahol kivehető volt mi motiválta az elkövetőt az erőszakra. Ezért arra gondoltam, jó lenne tisztában lenni azzal, hogyan előzhető meg az ilyen kapcsolatok kialakulása. Számomra nagyon hasznos volt, hogy az iskolában családpedagógia órán is tanulhattam erről a témáról és sok fontos információval gazdagodtam.

Mivel ez egy olyan jelenség, ami nagyon nehezen nyomom követhető és általában rejtve marad, ezért kevesebb információ van róla. Én személy szerint arra fektettem a hangsúlyt, hogy milyen a gyermek lelkiállapota és hogyan éli meg, ha az egyik szülő tartósan bántalmazza a másik szülőt.

Először mindenképpen fontos hogy tisztázzunk néhány fogalmat mi is az a családon belüli erőszak milyen fajtái vannak, mikor beszélünk bántalmazásról és, hogy a bántalmazás nem feltétlen fizikai értelemben lehet.

Milyen lehetőségei vannak a gyermeknek, ő hogyan kaphat segítséget, mik azok a nyomok, amik látszódnak ilyenkor. Milyen összefüggés van, az állatbántalmazás és a családon belüli erőszak között. Beszélni kell a nők ellen elkövetett bántalmazásról is mivel ez gyakoribb. Általában ezt a nők nagyon jól titkolják, nehezebben észrevehető, mint a gyermekeknél, de azért vannak rá utaló jelek. Az ennél is ritkább dolog, pedig amikor a nő az elkövető és a férfi a bántalmazott fél. Erre vannak különböző statisztikák, amelyek megmutatják, hogy az előző években milyen számban fordult elő bántalmazás.

Ezeknek az embereknek nem szabad elfelejteniük, hogy mindig van számukra remény és kiút ebből a romlott párkapcsolatból. Erre vannak különböző segélykérő szolgálatok, akik segítik a bántalmazott személy továbblépését. Egyre több jogszabály jön létre a családon belüli erőszak áldozatainak, ami jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy segítséget kérjenek. Ezzel hátrahagyva előző életüket.

Családon belüli erőszak

1. A családon belüli erőszak fogalma

A családon belüli erőszak fogalma alatt azokat az eseteket értjük, amikor az egyik családtag, házastárs-**élettárs** vagy ex partner kíséreltet tesz vagy meg is valósít olyan magatartásokat, amelyekkel a másik fél (családtag, élettárs stb.) fölött hatalmat – testi, lelki, anyagi vagy jogi dominanciát – tud gyakorolni. A családon belüli erőszak kifejezés mellett használatos a párkapcsolati erőszak és gyermekbántalmazás elnevezések is. A családon belüli erőszak körébe sorolható az is, ha harmadik személy követi el család egy tagja ellen – csupán a családban betöltött szerepe mellett. A házastárs és a gyerek bántalmazása Magyarországon 1997 óta büntetőjogi kategória, amit 2013-ban szigorítottak.

Az erőszakot a gyakorlatban tágan kell értelmezni: beletartozhat a lelki terroron túl szidalmazás, verekedés, **súlyos testi sértés**, életveszélyes fenyegetés stb. A családon belüli erőszak fogalomkörébe tartozik a partner-partner közti, illetve az idősebb családtag bántalmazása és a **gyermekbántalmazás** is, a családforma lehet egyszülős család is. A családon belüli erőszak elkövetőit és a bántalmazás elszennvedőit a statisztikák főként a nemi és korcsoport szerinti megoszlás alapján vizsgálják.

A családon belüli erőszakról nincs egységes definíció, ám a jelenség ismertetőjegyei alapján egyértelműen meg határozható ez az **erőszak**típus. A családon belüli erőszak egyik eleme, hogy a bántalmazott és a bántalmazó mindig ismerik egymást, leggyakrabban a **családi** vagy intim viszony köti-kötötte össze őket. Másik eleme az erőszakos magatartás vagy annak előkészülete vagy kísérlete a bántalmazó részéről. A különböző definíciók eltérő módon határozzák meg, hogy mikor beszélhetünk családon belüli erőszakról: hogy egyszeri bántalmazás már elegendő-e ennek megállapításához, vagy az erőszaknak többször kell előfordulnia, esetleg huzamosabb ideig.

2. A családon belüli erőszak története

Családon belüli erőszak a történelem során mindig is létezett, ám szinte mindegyik **társadalomban tabu** témának számított. A jelenség minden emberi kultúrában, civilizációban előfordul, – etnikai, **vallási** és társadalmi osztályoktól függetlenül mindenhol létezik. A figyelem először a **feminista**-polgárjogi mozgalmak megjelenésekor irányult a problémára, az 1960-as, 1970-es években az **Amerikai Egyesült Államokban** és **Nyugat-Európában**. A családon belüli erőszakos cselekményeket „*nők elleni erőszaknak*” nevezték el, utalva arra, hogy az áldozatok döntő többsége nő, míg az erőszak gyakorlója az esetek legnagyobb részében a férfi.

3. A családon belüli erőszak gyakorisága

A családon belüli erőszak még mai modern társadalmunkban is tabunak számít, mind az erőszak alkalmazója, mind annak elszenvedője igyekszik eltitkolni az **erőszak** létét. A külső környezet sem segíti a családon belüli erőszak feltárását, a társadalom nagy része úgy tekint a jelenségre, mint valamely családi problémára, mely nem rá tartozik.¹

A felmérések szerint az Amerikai Egyesült Államokban a nőknek hatszor nagyobb az esélyük, hogy a partnerüktől erőszakot szenvednek el, mint a férfiaknak a nőktől. A következő százalékok azt mutatják, hogy a nők hány százaléka szenvedett el erőszakos fizikai cselekményt az intim partnerétől-férfjétől: Barbados (30%), Kanada (29%), Egyiptom (34%), Új-Zéland (35%), Svájc (21%), USA (22%). Számos kutatás megállapítja, hogy a nők 50-70%-a szenved el életében legalább egyszer erőszakos testi sértést partnerét. Más tanulmányok – Paraguay, Fülöp-szigetek – azt mutatják, hogy ez az érték alacsonyabb: kevesebb, mint 10%. Egyes kutatások szerint az USA-ban a családon belüli erőszak 1993-tól kezdve fokozatosan csökkenő tendenciát mutat. A statisztikák eredményeit viszont jelentős mértékben befolyásolják a felmérés kérdései, a vizsgálat lefolyása, a bántalmazás-erőszak definíciójának meghatározása és más egyéb körülmények és összetevők.

2005-ben 7522 családon belüli erőszakos bűncselekményt regisztráltak. Ebből 3121 esetben testi sértés történt, kiskorú veszélyeztetése büntette miatt 928 eljárás indult. A legtöbb eset, 2985 egy háztartásban élők közt

¹https://hu.wikipedia.org/wiki/Csal%C3%A1don_bel%C3%BCl_i_er%C5%91szak

zajlott le, de sok, 1677 cselekmény a volt házas- vagy élettárs ellen irányult. A vizsgált időszakban 103 gyilkosság háttérében volt megállapítható a családon belüli konfliktus.²

4. *A nők bántalmazásának gyakorisága és veszélyessége*

„A nők elleni, a családon belüli vagy partnerkapcsolati „erőszak összefüggésében erőszak alatt minden olyan hatalmi” visszaélést értünk, amely érzelmi, testi, verbális, szexuális, gazdasági vagy szociális kényszer révén próbálja befolyásolni, korlátozni vagy megtörni mások akaratát. Az erőszak tehát „Erőszak” = szisztematikus törekvés a mások feletti uralomra. szisztematikus magatartás, a mások feletti uralkodásra, illetve mások ellenőrzésére irányuló stratégia. Az ennek során előforduló – nemritkán agresszív – kitörések ilyen módon alapvetően különböznek a bármely kapcsolatban előforduló per-patvaroktól és összetűzésektől. A szisztematikus erőszak létrejöttének alapvető eleme nem az agresszivitás, hanem a hatalom egyenlőtlen megoszlása.”³

Magyarországon az elérhető statisztikák szerint havonta legalább 3 nőt meggyilkol férje vagy volt férje, élettársa vagy volt élettársa, barátja vagy volt barátja, alkalmi partnere.

A police.hu-n és a hírportálokon egyre kevesebbszer jelennek meg ezek a gyilkosságok: az elmúlt években évi 15-20 esetről jelent meg hír. Azonban a statisztikák azt mutatják, hogy ennél jóval több áldozat van. A legutóbbi adatigénylés (2018) alapján 2017 novembere és 2018 júniusa között (8 hónap alatt) 27 nőt gyilkolt meg olyan férfi, akivel alkalmi vagy tartós kapcsolatban állt a gyilkosság idején, vagy azt megelőzően. Minden ötödik nő olyan családban nőtt fel, ahol az apja verte az anyját. A meggyilkolt nőknek több mint felét (volt) férjük vagy élettársuk ölte meg, Magyarországon a rendőrség adatai szerint pl. 2009-ben a megölt nők 51,2%-át (43 nőt). Másik rendőrségi forrás szerint 76%-át (64 nőt) partnere ölte meg. A partnerük által megölt férfiak bírósági aktáiból az esetek 80 százalékában tudható, hogy a nő elkövetővé válását hosszan tartó súlyos feleségbántalmazás előzte meg a férfi részéről. A nők 23 százaléka élt át legalább valamilyenfajta fizikai

²https://www.hazipatika.com/psziche/pszichiatrai_betegsegek/cikkek/csaladi_tuzfeszke_k_nema_sikolyok/20110916110503

³ Szil Péter: Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? I. A családon belüli erőszak: a férfiak felelőssége Habeas Corpus Munkacsoport, Budapest 2005. p.:13

erőszakot jelenlegi vagy volt férfi-partnere által. A testi erőszakot megélt nők 55 százaléka, a szexuális erőszakot megélt nők 44 százaléka a támadás során súlyos sérüléseket szenvedett (zúzódások, ficamok, nyílt sebek, csonttörések, fej- és arcsérülések). A nők egyharmadának orvosi ellátásra volt szüksége a sérülései mértéke miatt.

A nők átlag 35 verést szenvednek, el mielőtt segítségért fordulnak, és akkor átlag 5-12 intézménynél, szervezetnél, hatóságnál kérnek segítséget az erőszak megállítása érdekében, mielőtt hatékony segítséget kapnak vagy megölik őket vagy gyerekeiket.

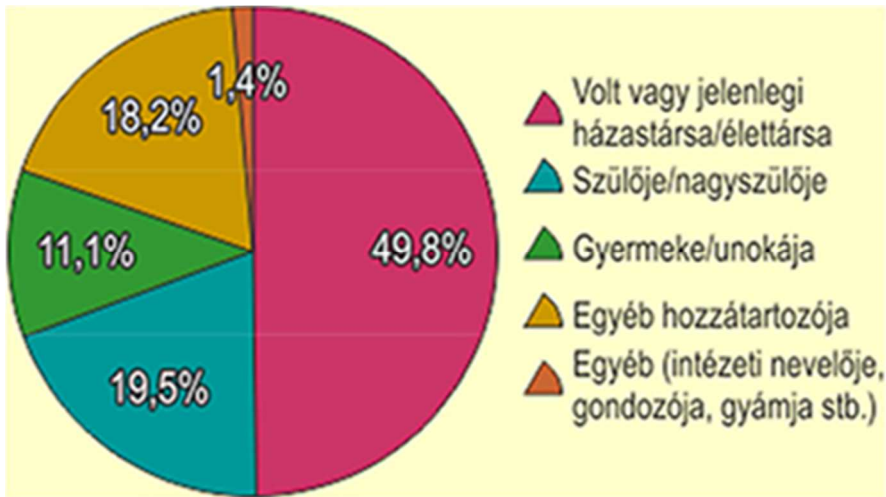
A válást vagy szakítást követő időszakban a nőket érő erőszak gyakorisága és intenzitása jelentősen növekszik, a szakítási szándék bejelentésétől számított két évet a szakirodalom fokozott veszélyességi időszaknak tekinti. Ebben az időszakban sok nő a fenyegetésektől való jogos félelmében tér vissza a partneréhez.

A bántalmazást megélt nők 27 százaléka arról számol be, hogy partnere az erőszakkitörések során soha nem állt alkohol vagy drog hatása alatt. A párkapcsolati erőszakot megélt nők más nőkhez viszonyítva ötször olyan eséllyel esnek át vetélésen és abortuszon.

A párkapcsolatukban bántalmazást megélt nők ötször olyan gyakorisággal számolnak be depresszióról, mint nem bántalmazott társaik. Ha a kapcsolat még tart, a depresszió esélye 13-szoros.

A megegyezéssel válások 90 százalékban a gyermekek az anyánál maradnak, ha azonban az apa pert indít, az esetek 40%-ában nála helyezik el a gyerekeket, miközben a bántalmazás kivizsgálására általában nem kerül sor. Nemzetközi adatokból kiderül, hogy a peres gyerekelhelyezések túlnyomó többségének háttérében nőbántalmazás áll.⁴

⁴<https://nokjoga.hu/alapinformaciok/statisztikak>

A sértettek megoszlása az elkövetővel való kapcsolatuk szerint, 2011

Forrás: (<https://www.ksh.hu/szamlap/életunk.html>)

5. Fajtái

SZÓBELI ERŐSZAK: A bántalmazó veréssel, gyilkossággal fenyegeti partnerét, fenyegetőzik, hogy elviszi a gyerekeket vagy öngyilkosságot követ el, lekicsinyli, sértegeti a partnerét, vagy gúnyolódik vele, nevetség tárgyává teszi (például külseje, vallása, szokásai vagy faji hovatartozása miatt).

LELKI ERŐSZAK: A bántalmazó letagad lényeges dolgokat, elzárkózik az áldozattól, kizárja őt gondolataiból, érzéseiből, ellenőrzés alatt tartja, végletesen féltékenykedik, az áldozat önbizalmát módszeresen lerombolja, önálló döntéseit rendszeresen megkérdőjelezi, vagy nem veszi tekintetbe. Mindenért őt hibáztatja, még a saját erőszakos viselkedéséért is, az áldozat érzéseit, tapasztalatait kétségbe vonja, nem hajlandó megbeszélni a problémákat. Megfélemlítően viselkedik: tör-zúz, szándékosan megrongálja az áldozat értéktárgyait, csapkod, fegyverrel rettegésben tartja az áldozatot, félelmet keltően viselkedik (dühödten néz, üvölt), támadóan faggatózik, életveszélyesen vezet, fenyegető üzenetekkel vagy SMS-ekkel árasztja el az áldozatot. Elszigeteli az áldozatot: megszabja, hogy az mit csinálhat és mit nem, kivel találkozhat, kivel beszélhet, hová mehet, mit vehet föl, nem

engedi, hogy másokkal barátkozzon, a családjával beszéljen, munkát vállaljon, pénzt tartson magánál. Folyamatosan az ellenőrzése alatt tartja az áldozatot: mindenhová elkíséri, otthon, a munkahelyen/az iskolájában telefonon ellenőrzi, átkutatja zsebeit, a táskáját.

TESTI ERŐSZAK: A bántalmazó az áldozatot lökdösi, megüti, megpofozza, fojtogatja, a haját húzza, ököllel veri, belerúg, megharapja, rázza, megégeti, fegyverrel (például késsel, pengével, lőfegyverrel, nehéz tárgyakkal) fenyegeti vagy bántja. Megtagadja az áldozat legalapvetőbb jogait, mozgásszabadságát, elemi igényeit korlátozza: nem engedi, hogy az áldozatnak tőle független magánélete legyen, bezárja, kizárja, megkötözi, éhezteteti vagy szomjaztatja, nem engedi tisztálkodni, elrejtíti a szükséges gyógyszereit, vagy nem ad azokra pénzt.

SZEXUÁLIS ERŐSZAK: A bántalmazó olyan szexuális tevékenységre kényszeríti az áldozatot, amit az nem akar, a szexszel fájdalmat okoz neki, vagy megalázza; megerőszakolja, intim testrészeit bántalmazza, vagy kényszeríti, hogy másokkal közösüljön. Szintén ide tartozik a reprodukív (vagyis a termékenységgel és fogamzással járó) jogok korlátozása: a bántalmazó nem engedi, hogy az áldozat fogamzásgátlót használjon, amivel számos abortuszra vagy gyerekszülésre kényszeríti.

GAZDASÁGI (ANYAGI) ERŐSZAK: A bántalmazó nem engedi, hogy az áldozat dolgozni járjon, saját pénze legyen, illetve ha saját keresettel rendelkezik, azt elveszi, és saját belátása szerint ad csak belőle, a közös néven levő céggel zsarolja, minden kiadást, amire az áldozat pénzt kér, megkérdőjelez, miközben ő szabadon rendelkezik az anyagi erőforrásokkal, ezzel az áldozatot (és a gyerekeket) „relatív szegénységben” tartva.⁵

6. Kiből lesz a bántalmazó és kiből a bántalmazott?

Jól rekonstruálhatók azok a gyermekkori tapasztalatok és az ezek következtében kialakuló lelki szerveződés, amely az elnyomó, egyeduralomra törő attitűd háttérében rejlik. Az ilyen férfiak tulajdonképpen a saját szüleiktől megtapasztalt leuraló mintákat viszik tovább és teremtik újra saját érett kapcsolataikban. A képlet egyértelmű számukra: vagy én vagyok felül, vagy te. Más alternatíva tehát az egyenrangú partnerek kölcsönös bizalmon alapuló meghittsége nem fér bele a bántalmazó világképébe. Épp ezért magához

⁵<https://nokjoga.hu/book/export/html/287>

ragadja az uralmat, és miután módszeresen leépíti barátnője illetve felesége önbecsülését, tesz róla, hogy az egyenlőtlen hat.

De hogyan képes ilyen mértékben kikapcsolni empátiáját? Mitől mondja egyszer látszólag mély meggyőződéssel, hogy „Te vagy nekem a legfontosabb a világon!”, máskor hogyan képes társaságban nyugodtan bántó obszcén szavakat mondani a párjának, ha a nő az utcán köszön egy férfikollégájának, vagy úgy megverni, hogy a nő segélykiáltása nyomán a szomszédoknak kell kihívni a rendőröket. A válasz egy bonyolult pszichológiai mechanizmussal magyarázható, amelynek középpontjában a tagadás, elfojtás és kivetítés védelmi manőverei állnak. A legfontosabb tényező, hogy gyerekként nem fejezhette ki a rideg és erőszakos szülői bánásmóddal szemben táplált negatív érzelmeit (harag, frusztráció). Ezért, hogy túlvészelve az érzelmi kizsákmányolást, egyetlen megoldásként azt az öntudatlan döntést hozta, hogy „érző énjét” száműzte tudattalanjába, ezzel kiküszöbölve a traumák során átélt kiszolgáltatottságot, szeretetlenséget és dühöt.

Ám nemcsak elfojtotta ezeket, de tagadás alá helyezte azokat a tudattartalmakat is, amelyek az őt ért brutalitás emléknymait tartalmazzák. Tehát vagy nem emlékszik a sértések-re/verésekre/megaláztatásokra, vagy jó fényben igyekszik feltüntetni azokat, s így vélekedik: „Keményen, de igazságosan bántak velem a szüleim.” „Egy-két nyaklevesbe még senki sem halt bele” vagy „Muszáj, fegyelmezni a gyereket, hogy megszokja azokat a pofonokat, amiket az élettől fog kapni.” Ezzel szüleit felmenti, a bántalmazó magatartásból pedig követendő modell válik.

Amikor a leuraló férfi bántalmazza párját, valójában azokat a fájó emlékeket és elhallgattatott érzéseket akarja benne megbosszulni és legyőzni, amelyek saját magához, nem pedig a nőhöz tartoznak. Az igazság ugyanis az, hogy sokkal könnyebb a külsővé tett veszélyforrást kontrollálni, aki ráadásul a bántalmazónál gyengébb és védtelenebb nő, mint saját lelkén belül megküzdeni a bántalmazás által hagyott nyomokkal.

Partnerének ugyancsak elemi élménye a szóbeli, esetleg fizikai erőszak. Ráadásul, mivel nem tükrözték vissza érzéseit tehát hiába szenvedett a bántalmazástól, szülei nem változtattak a viselkedésükön, már kislánként arra szocializálódott, hogy ne bízson érzései helyességében. Ez pedig kapóra jön a bántalmazónak.

A nő reflexszerűen megkérdőjelezi saját vészjelző reakcióit („Ez a pasi folyton megaláz és lenéz, nem érzem biztonságban magam mellette, folyton résen kellennem, hogy mit mondok, nehogy kihozzam a béketűrésből”), és magára veszi a felelősséget a kapcsolat elsivárosodásáért. Megpróbálja kiengesztelni a másikat, s elhiteti magával, hogy túl érzékeny, hogy máshogy

kéne fogalmaznia, hogy tényleg nem kéne fűnek-fának köszönetni az utcán, és így tovább. Ez annak a kislánynak a megküzdési stratégiája, aki még felnőttként is magát okolja az otthoni ridegtartásért. Múltjuk alapvető hasonlósága mellett azonban van egy döntő különbség: a bántalmazott környezetében mindig felfedezhetünk egy „jó tündért” – a szakirodalom által együttérző tanúnak nevezett rokont vagy felnőtt ismerőst, akinek a kislány szabadon beszélhetett a kapott testi és lelki zúzódásokról, mérhetetlen szégyenéről, elkeseredettségéről és dühéről. Ennek a személynek az értő figyelme ültette el benne az empátiát, az odafigyelést, a hitet és az egyenlőség ideálját. Az együttműködés és egyenrangúság válik anyanyelvévé, amivel felnőttkori megoldási kísérleteit menthetetlenül kudarcra ítéli. Nem értheti meg, hogy nem nyújthat kapcsolódási modellt a leuraló férfinak, akit rémülettel tölt el, ha a viszony nem a földesúr-jobbágy relációra hajaz.

6.1. Hogyan tovább?

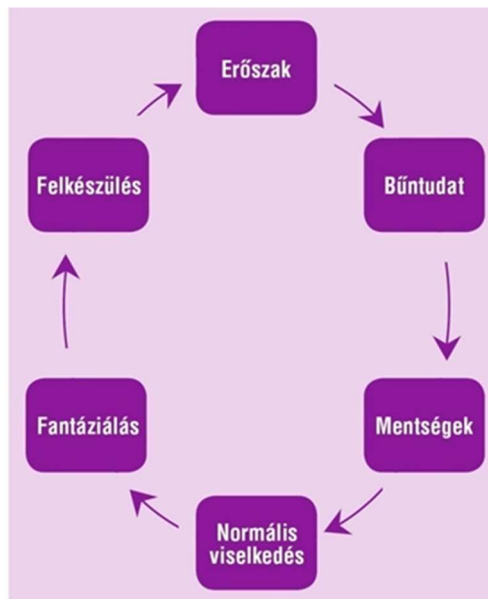
A szóbeli vagy fizikai bántalmazásért teljes egészében a leuraló férfit terheli a felelősség. Az áldozatszerepbe kényszerített nő e felismerés nélkül soha nem lesz képes elhagyni kapcsolatának poklát. Sajnálatos módon a laikus és szakmai körök egy jelentős része nem osztja ezt az igazságot. Vagy az elszenvadó felet hibáztatják („Biztosan mondtál vagy tettél valamit, amire így reagált”), vagy relativizálják a felelősséget („Mindig kettőn áll a vásár.”), ami azt eredményezi, hogy a nőben tovább erősödnek azok a hamis képzetek, miszerint ha változtat viselkedésén, megjavíthatja a kapcsolatot.

Szintén nem lehet eléggé hangsúlyozni a nemi szerepek fontosságát. A mai társadalom még mindig azt szuggerálja a fiúkba, hogy bizonyos előjogok illetik meg őket csak azért, mert férfinak születtek. A lányokat pedig arra készítik fel, hogy kapcsolatukon belül vegyék természetesnek a másodhegedűs szerepkört, és tűrjék, hogy a férfinál van a marsallbot. Nem szorul külön magyarázatra, hogy ez a fajta „kondicionálás” mennyire megszorítja a családon belüli bántalmazások számát, s mennyire megnehezíti a nők számára annak felismerését, hogy párjuk rendszeresen kizsákmányolja őket. Éppen ezért az olyan segítő magatartás, amely a kölcsönös felelősséget hangsúlyozza, s nem vesz tudomást a patriarchális viszonyok által befolyásolt nemi szerepekről, alapvetően elhibázottnak tekinthető.⁶

⁶<https://nokjoga.hu/alapinformaciok/eroszak-fajtai/a-fenyegeto-kontroll>

7. A családon belüli erőszak körfolyamata

Mint minden probléma esetében, itt is egyszerű lenne azt kijelenteni, hogy az erőszak bármely formáját elkövető megbüntetésével, felelősségre vonásával az okok is megoldódtak. Mindez talán még igaz is lehet az aktív elkövetők esetében, de mi a helyzet azokkal, akik tudnak a környezetükben hasonló esetekről, segítségre szoruló férfiakra, nőkre, gyerekekre, idősekre és mégis hallgatnak? Nyilván az egyének szintjén kell elindulnia a változásnak úgy, hogy a civil szervezetek, az állami apparátus kínálja megoldások beépülnek a közgondolkodásba. Az azonban bizonyos, hogy minél több helyen beszélnek, írnak, tudósítanak a családon belüli erőszakról, minél többen emelik fel ellene a hangjukat, minél kevésbé tolerálják ezt a viselkedésmódot, minél erőteljesebb szankciók követik ezt a magatartást, annál több érintetthez jut el az üzenet, hogy nincsenek egyedül, van hová/kihez fordulni, van kiút a néha talán már reménytelennek tűnő helyzetből is.

A családon belüli erőszak

Forrás: <https://ujbtk.hu/dr-nagy-szilvia-csaladban-marad/>

7.1. Távoltartás

Egy reprezentatív kutatás adatai szerint Magyarországon legalább 400 000 nő, és a hozzájuk tartozó gyermek szenved el bántalmazást minden évben. A távoltartás büntetőeljárás változatát 2006-ban vezették be, és az ezt követő két évben összesen 141 esetben rendeltek el a bíróságok büntetőeljárás távoltartást. Az úgynevezett Megelőző távoltartást 2009-ben vezették be, és 2010-ben a rendőrség országosan 1463 ideiglenes megelőző távoltartást adott ki. Jelenleg nem áll rendelkezésre adat arra, hogy ebből a bíróság országosan mennyit tartott fenn, a budapesti adatokra. Összehasonlításképpen: Ausztriában a távoltartás 1997-es bevezetését követő két évben 2700 távoltartást adtak ki összesen.

A járásbíróságokhoz érkezett polgári és gazdasági nemi peres ügyek közül 2013-ban a megelőző távoltartásra országosan 2568 bírósági eljárás, az ideiglenes megelőző távoltartó határozat bírósági felülvizsgálatára pedig országosan 275 eljárás indult. A határozat tartalma (elutasítás, megítélés, meghosszabbítás) nem derül ki az Országos Bírói Hivatal által közzétett adatokból.⁷

8. Ha a nő a bántalmazott

A partnerbántalmazás nem egyszerűen a házaspárok közötti viszály, nem is azért létezik, mert a férfiak erősebbek, és ezért verekedéssel kezelik a problémákat, hanem részét képezi a nők elleni diszkrimináció és a nők elleni erőszak szélesebb jelenségköreinek. Ahogy a cím is utal rá, a partnerbántalmazás a nők elleni erőszak egyik fajtája, ez utóbbi pedig a nők elleni diszkrimináció fajtája. Így a nők elleni erőszak nem egyszerűen nők ellen elkövetett erőszak, hanem a nők hátrányos helyzetét létrehozó és egyben fenntartó erőszak, vagyis a férfiak nők feletti uralmának eszköze.⁸

8.1. Nemi erőszak és szexuális bántalmazás

A nők 20 %-a esik nemi erőszak áldozatául élete során, és további legalább 20% azok aránya, akiket megkíséreltek megerőszakolni.

⁷<https://nokjoga.hu/alapinformaciok/statisztikak>

⁸<https://nokjoga.hu/alapinformaciok/egyeb-olvasmanyok/partnerbantalmas>

Az összes nemi erőszak 70%-át ismerős, családi barát, rokon követi el. A nemi erőszakok nagy része tehát az otthon, vagy barátok, ismerősök otthona biztonságosnak nevezett és hitt falai között történik. A nemi erőszakok maximum 10%-át, a gyerekek elleni szexuális erőszak maximum 1 %-át jelentik fel.

Az igazságügyi statisztikák és a kutatások adatainak összevetéséből arra a becslésre juthatunk, hogy a nemi erőszak elkövetőinek legalább 99%-a Magyarországon büntetlen marad. Minden harmadik lány első szexuális tapasztalata erőszakos vagy kieroszakolt. A nők 20%-a szenvedett el gyerekkori szexuális bántalmazást.

Egy 2009-ben végzett, 33 európai országban végzett kutatás szerint Magyarországon fordulnak a legkevesebben a hatóságokhoz nemi erőszak miatt, ami azt jelzi, hogy itt bíznak a nők legkevésbé a hatóságokban. Az adatokat 11 Európai Unió országban részletesen is elemezték, ez kimutatta, hogy Magyarországon a legalacsonyabb a nemi erőszak miatt megindult büntetőeljárások aránya (10 éves átlagban 2,24%/100 ezer fő). A megindult büntetőeljárásokban olyan mértékű az elítélési arány (szintén 10 éves átlagban az eljárások 80%-ban született elmarasztaló ítélet, ami a többi vizslát országban 3-17%), hogy valószínűnek látszik, hogy csak az „eleve bizonyítottnak tartott”, nagyon súlyos sérülésekkel járt ügyekben indítják meg egyáltalán a nyomozást (az ügyek tehát még a nyomozás megindulása előtt kiesnek a rendszerből: az áldozat nem bíz az igazságszolgáltatásban, ezért nem is próbál feljelentést tenni, vagy próbál, de lebeszéli, nem veszik fel a jegyzőkönyvet, vagy egyéb módon eltérítik.) Magyarország abban is kivétel, hogy itt évtizedek óta csökken a nemi erőszak miatti bejelentések száma: 1987-ben 485-en, 1997-ben 392-en, 2007-ben pedig csak 215-en fordultak a hatóságokhoz. 1997-2007 között a megindított büntetőeljárások száma közel negyedére, az elítélések száma folyamatos csökkenés mellett kb. a hatodára, aránya pedig kb. a felére csökkent. 2007-ben a hivatalos adatok szerint Magyarországon 125 nemi erőszak miatti feljelentést regisztráltak, ami nyilvánvalóan töredéke a megtörtént eseteknek.

8.2. Szexuális zaklatás

A nők 30-50 %-a él meg szexuális zaklatást a munkahelyén az Európai Unióban. Magyarországon, ahol a megfelelő jogszabályok és eljárások hiányoznak, ez az arány feltehetőleg magasabb.⁹

Egy új kutatás szerint vannak olyan egyértelmű fázisok, amik előrevetítik, hogy valaki életveszélyes párkapcsolatba került:

1. Az elkövető (partner) már korábban is zaklatott vagy bántalmazott nőket, vagy magát az áldozatot is azelőtt, hogy járni kezdtek volna.
2. A románc hamar komoly kapcsolattá alakul. Túl hamar.
3. A kapcsolatban az elkövető ellenőrzi az áldozatot és annak minden tettét, lépését.
4. Történik olyasmi, amitől az elkövető elveszti a kontrollérzését. Például anyagi nehézségek vagy a szakítás kilátásba helyezése és agresszív lesz, akár csak verbálisan.
5. Öngyilkossággal való fenyegetés vagy kutakodás, zaklatás.
6. Az elkövető hirtelen úgy dönt, hogy akkor továbblép, míg addig nem úgy gondolta.
7. Ezután következik a tervezés, például fegyvervásárlás.
8. Az elkövető megöli partnerét, és valószínűleg a körülötte lévőket is, mint a gyerekeit.¹⁰

A statisztikák szerint Magyarországon a hozzátartozója erőszakos magatartása következtében átlagosan minden harmadik napon meghal valaki, a családon belüli erőszak gyermekáldozatainak száma pedig havonta legalább egy.

Európa 11 országában szigorúan tilos a gyerekek mindenfajta testi fenytése. Nálunk nem. Magyarországon évente 20-40 gyermek hal meg bántalmazás következtében. Azoknak a számát pedig felbecsülni sem tudjuk, akiknek életre szóló sérülést okoz a fizikai és lelki bántalmazás.

Míg az orvosok korábban évente csupán egy-két alkalommal találkoztak a kórházakban egyértelműen bántalmazásra utaló sérülésekkel, ma már hetente többször látnak el olyan kis betegeket, akik a saját szüleik agresszivitása miatt szorulnak orvosi segítségre. Égésnyomok, kék foltok, végtagtörések, koponyasérülések árulkodnak a kisgyerekek bántalmazásáról.

⁹<https://nokjoga.hu/alapinformaciok/statisztikak>

¹⁰<https://nlc.hu/lelek/20190828/csaladon-beluli-eroszak-8-fazis-elovel-kutatas/>

A helyzet azonban sokkal rosszabb annál, mint amit a statisztika sugall. A családokban előforduló brutalitások áldozatai ugyanis igen gyakran rejtve maradnak mindenfajta felmérés elől. Egyrészt, mert képtelenek a családon belüli brutalitást bűncselekményként érzékelni, másrészt joggal tartanak az elkövető bosszújától. Sokszor az áldozat egyszerűen letagadja a bántalmazást, például azért, hogy megőrizze a család egységét vagy azért, mert mind lelkileg, mind anyagilag kiszolgáltatott helyzetben van.¹¹

Képtelenség tételesen felsorolni azokat a jeleket, melyek esetén bántalmazó partnert gyaníthatunk, de példálózó jelleggel megemlítek néhányat

- saját vagy mások viszonylatában sem tartja elítélendőnek az agresszív viselkedést;
- olyan családból jön, ahol őt és/vagy az egyik szülőt bántalmazták;
- hirtelen haragú, dühét nem tudja kezelni, erőszakos eszközöktől sem riad vissza;
- uralkodik mások felett;
- alacsony az önértékelése;
- indokolatlanul és végletesen féltékeny;
- arra törekszik, hogy partnerét a családjától, barátoktól egyéb kapcsolatoktól elzárja;
- partnere kéréseit, vágyait semmibe veszi;
- nem képes vitás helyzetekben a másik fél álláspontját figyelembe venni, megérteni, elfogadni.

9. Gyermek helyzeté az anya bántalmazása esetén

Azok a nők, akik 16 éves koruk előtt a szüleik közötti testi erőszak tanúi voltak, felnőttként kétszer olyan eséllyel kerültek maguk is fizikailag bántalmazó párkapcsolatba. A feleségüket bántalmazó apák egyharmada a gyereke(ke)t is verte. A párkapcsolati erőszakban élő nők 43 százalékával 12 évesnél fiatalabb gyerek(ek) is élt(ek). Több kutatást összegezve kiderült, hogy a hajléktalan szülők állításuk szerint 22–50 százalékban családon belüli erőszak miatt hagyták el otthonukat. A lakosságnak mintegy 70%-az úgy gondolja, hogy a gyermekbántalmazás megengedhető, ha „nevelési célzatú verés”-ként jelenik meg.

¹¹<http://www.vital.hu/themes/psyc/eroszak1.htm>

A bántalmazóval élő nők kevésbé tudják érvényesíteni a terhesség választásával kapcsolatos jogukat: a bántalmazók partnereinek jellemzően több gyermeke születik, mint a nem bántalmazó családokban. A nemzetközi tanulmányok egyre világosabban kimutadják, hogy e terhességek jelentős része a partner által elkövetett nemi erőszak, és/vagy a fogamzásgátlás megakadályozása következtében jön létre, és a bántalmazott kiszolgáltatottságának növelése a célja.

A bántalmazás gyakran a terhesség alatt kezdődik. Ha korábban is alkalmazott a bántalmazó fizikai erőszakot, a terhesség ideje alatt sem hagyja abba. A bántalmazott terhes nők aránya világviszonylatban 4-12%, az alacsony jövedelmű, és fiatal nők körében több esetről tudnak, ott a 38%-ot is elérheti. Angliában 30% azoknak a nőknek az aránya, akiket partnerük a terhesség alatt kezdett el fizikailag bántalmazni. Magyar adat nem áll rendelkezésre.

Angliai kutatások 1997-ben, 2001-ben és 2002-ben kimutatták, hogy a vetélések, halvaszületések, és szülés alatti anyai halálozások leggyakoribb oka a párkapcsolati erőszak.

Magyarországon több nő, mint férfi hal meg a partnerkapcsolatokon belül elkövetett gyilkosságok áldozataként, és így vélhető hogy a családon belüli erőszak áldozatainak többsége is nő vagy kiskorú gyermek. 1997 és 2002 közötti hazai rendőrségi és ügyészségi adatok szerint évente átlag 27 férfi halt meg női elkövetők kezétől, míg átlag 49 nő volt férfi által elkövetett emberölés áldozata a partnerkapcsolatokon belül, a gyermek áldozatok kétharmada pedig fiú. Idehaza a családon belüli emberöléseknél több a férfi, mint a női áldozat. 2016. évben 55 nő és 57 férfi, 2017. 11. hóig 43 nő 47 férfi.

Ma Magyarországon még mindig él az a tévhit, hogy „a gyermeknek mindkét szülőre szüksége van, függetlenül attól, hogy hogyan bánnak vele”.

A párkapcsolati erőszakot elkövető bántalmazó apa a családban élő gyerekekre is veszélyes. A gyerekek hallják, látják, tudják, hogy mi történik, és szenvednek a bántalmazástól. Az erőszak a gyermekeknél súlyos lojalitási konfliktust okoz: félnek a bántalmazó dühétől és erőszakos kitörésétől. Általában gyűlölik őt ezért, de ezzel egyidejűleg vágnak az elismerésére és szeretetére, hiszen függő helyzetben vannak. A túlélésük érdekében kénytelenek alkalmazkodni a gondviselőikhez, bármilyenek is legyenek azok. **Akik ilyen családban nevelkednek, gyakran érzik bűnösnek magukat a bántalmazó erőszakossága miatt, és azt gondolják, ők felelősek a**

bántalmazott anya és a testvérek védelméért, ez pedig rendkívül megterhelő egy gyermek számára.¹²

Az erőszakos családban felnövő gyerekek áldozatok, akár éri őket közvetlenül bántalmazás, akár nem: mindig félniük kell a bántalmazás megismétlődésétől, akár „csak” anyjukat, akár őket is éri erőszak. Az ilyen gyerekekben sokszor egyfajta trauma-alapú világszemlélet alakul ki a világot veszélyekkel teli, igazságtalan, kiszámíthatatlan helynek élik meg, ahol éppen azok az emberek bántják őket, akiknek az lenne a dolga, hogy óvják és szeressék őket.

A bántalmazó családban élő gyerekek többféle túlélési módszer között szoktak nem tudatosan választani. Van olyan gyerek, aki teljesen visszahúzódik érzelmiileg, és később sokszor fizikailag is. Van, aki mindenben megpróbál megfelelni abban a hamis reményben, hogy akkor jobbra fordulnak a dolgok. Van olyan gyerek, akiben erős düh gyülemlik fel, ami számos módon ölthet testet. Sok gyerek önmaga ellen fordítja dühét, és az önvád vagy büntudat formájában jelenik meg. A másik gyakori megküzdési mechanizmus az, amikor a gyerek dühe konkrét személyek ellen fordul, és főként a kortársai/testvérei elleni erőszakos viselkedésben mutatkozik, vagy az elkövető ellen irányul. Egyes esetekben a gyerek a bántalmazó nézőpontját teszi magáévá. Ilyenkor az anyját hibáztatja az otthoni feszültségek és incidensek miatt, netán nyíltan megveti, vagy maga is bántalmazóként viselkedik vele.

Bár meglepően sok bántalmazott nő képes arra, hogy az ellene irányuló erőszak ellenére is megfelelően gondoskodjék gyermekeiről, előfordul, hogy az erőszakos családban a gyerekeket a szülők mind érzelmiileg, mind fizikailag elhanyagolják. A bántalmazó szülő részéről ez lehet akár a gyerek felé közvetlenül, akár a másik szülő felé irányuló bántalmazás része. A bántalmazott azonban szintén nem mindig képes a gyerekeket megfelelően ellátni. Ennek két oka is lehet: egyrészt, ha ő maga is krízisben van, másrészt, ha fenyegetettségrel teli helyzetéből, és az állandó megkérdőjelezésekből kifolyólag nincs abban a helyzetben, hogy a gyereknek biztonságot és elfogadást sugárzó a fizikai, érzelmi és intellektuális közeget teremtsen. Ilyen közeget bántalmazó mellett szinte lehetetlen teremteni. Az ilyen családban összességében gyakran kevés és szegényes a kommunikáció, hideg a légkör, a konfliktusokat erőszakkal vagy háritással próbálják megoldani. A gyerekek felnővén gyakran teljes mértékben elsajátítják szüleik erőszakos

¹²<https://csaladhalo.hu/media/valami-csattant-anya-elesett-gyerekek-a-bantalmazo-parkapcsolatban/>

viselkedésmintáit. Ez különösen a fiúkra igaz: az erőszakos férfiak nagy részét bántalmazták gyerekkorában, vagy tanúi voltak más családtagjaik bántalmazásának. Természetesen a származási családban folyó erőszak nem az egyetlen ok, amely miatt férfiak felnőttként erőszakosak saját párkapcsolatukban. Az iskola, a kortársak elvárásai, a katonaságnál vagy más fegyveres szervnél szerzett tapasztalatok mind elősegíthetik, hogy egy férfi tárgyként tekintsen a saját nőpartnerére. Általában ezek a férfiak a gyengédséget a nőiességgel társítják, és mereven elutasítják.

Fontos tudni tehát, hogy egy gondoskodó szülő sem tudja teljesen ellensúlyozni a bántalmazó szülő mérgező, romboló hatását: nem nehéz belátni, hogy egy gyermek lelkiileg akkor van biztonságban, ha nincsen körülötte bántalmazó felnőtt, és az nem is fér hozzá. Ugyanakkor azt sem nehéz belátni, hogy a gyerekeknek szüksége és joga van ahhoz, hogy a szakemberek képesek legyenek a nem bántalmazó szülőt megkülönböztetni a bántalmazótól, és attól ne szakítsák el őt.¹³

10. Az állatok és a bántalmazott gyermek kapcsolata

Az a jó gyerek, aki méltóan viselkedik az állatokkal. **Az állatokkal való bánásmód etikáját a szülők felelősége útravalóul adni gyerekeik számára.** Mai világunkra az jellemzőbb inkább, hogy a gyengédség és az empátia a gyengeség jele, aki erős, az nem mutat ki érzelmeket. Szociálpszichológusok leírták, hogy pl. az erősen autoriter (érzelmileg elhanyagoló, szigorú, büntető) családi légkörben nő fel a legtöbb előítéletes vagy rasszista ember, és ez lefordítható a kiszolgáltatott vagy csúnya állatokhoz való viszonyuláshoz is. Az ilyen családi légkörben felnőtt emberek mindig a gyengébbet fogják bántani vagy utálni, mert kisgyermekkorban megtanulták, hogy az erősebbel (szülő) szemben nincs esélyük. **Az a gyerek, aki agresszív családban nő fel, nem érez empátiát vagy szimpátiát. Így azt sem tudja kellően értékelni, hogy a bántalmazott állat érez-e fájdalmat vagy nem.**

A Michigani állami egyetemen 1983-ban végzett tanulmány kimutatta, hogy **azokban a családokban, ahol fizikailag bántalmazzák a gyereket, 88%-ban állatbántalmazás is történik, mint azokban a családokban, ahol más jellegű gyermekbántalmazás (szexuális jellegű,**

¹³<https://nokjoga.hu/segitoknek-donteshozoknak/parkapcsolati-eroszak-es-gyerekek/gyermek-eroszakos-kapcsolatban>

elhanyagolás, stb.) történik, az esetek 34%-ban történik állatkínzás is. Az állatbántalmazás is hasonló mintát követ, mint a gyermekbántalmazás; az érzelmi bántalmazás, a feltételhez kötött törődés (jó kutya-rossz kutya), stb. ugyanúgy jellemzően előfordul, akár a fizikai erőszak, de történhet azért is, hogy az áldozat, sértettségét, haragját levezethesse egy nála gyengébb lényen.¹⁴

11. Az erőszakos családban élő gyerek ismérvei

Az alábbi lista azokat a jellemzőket foglalja össze, amelyek közül már néhány jelenléte is felhívhatja a szakember vagy hozzátartozó figyelmét a gyerek veszélyeztetett helyzetére.

11.1. Testi jelek

A gyerekek sérülései vannak, amelyek:

- emberi kézre vagy eszközre utalnak (ütés, égés, törés)
- nem egyeznek a magyarázattal
- a gyerek leplezi vagy titkolja őket (tornaórán vagy iskolaorvosnál nem vetkőzik le)
- különböző gyógyulási fázisban vannak
- láthatóan orvosi ellátás nélkül gyógyultak.

A gyerek regresszív tüneteket mutat: éjjelente bepisil, rágja a körmét, rongyot vagy az ujját szopja, beszédfejlődése megáll vagy egy korábbi szintre esik vissza. Láthatóan tik-kel (akaratlan izomrángása van, főként az arcon), dadog.

Az életkoránál lassabb ütemben fejlődik testileg és értelmileg.

Szomatikus betegségektől szenved, amelyek az ok felismerése hiányában egymást felváltva is jelentkezhetnek (krónikus emésztőszervi panaszok vagy bélirritáció, krónikus fejfájás).

¹⁴https://kutyabarát.hu/hasznos_tanacsok/76964/az_allatkínzás_es_a_családon_beluli_erőszak_szorosan_összefügg/

11.2. Önészlelés és önértékelés

Úgy érzi, a világon teljesen egyedül van a problémájával. Önmagát hibáztatja az otthoni helyzet miatt, szégyelli magát. Tehetetlennek és kiszolgáltatottnak érzi magát. Általában nincs biztonságérzete, esetleg személyek helyett helyekhez köti a biztonság élményét. Úgy érzi, az emberek által ismert énjé hamis, ő nem az a gyerek, akinek a külvilág látja, hanem egy rossz és megvetésre méltó ember. Erős kisebbségi érzései vannak, gyűlöli magát és büntudata van: úgy érzi, ő a felelős az otthoni problémákért. Vágyik rá, hogy ő maga tökéletes legyen, mert akkor mindenki boldog lesz.

Szélsőséges testi vagy szexuális erőszak hatására a teljes erőszakemléket törölheti a tudatából (traumás amnézia), vagy önmaga előtt is titkolva hermetikusan leválaszthatja mindennapi tudatáról az erőszakot átélt személyiségrészt (többszörös/multiplex személyiség zavar).

11.4. Óvoda/Iskola

Normának tekinti az agresszivitás és a durvaság használatát saját frusztrációja, dühe, feszültsége levezetése céljából, más gyerekeket bánt. Elmagányosodik és elszigetelődik a többi gyerektől. Korához képest kiemelkedően alkalmazkodó, igyekszik elnyerni a felnőttek teljes elfogadását, rendkívül szociális, „jó diák” stb. (álérettség). Problémái vannak a figyelemösszpontosítással, tanulási nehézségekkel küzd. Gyakran beteg, sokat hiányzik az iskolából. Kimarad az iskolából, csavarogni kezd. Láthatólag félelemben vagy rettegésben él valamelyik szülő miatt. Különféle magatartászavarok alakulnak ki nála. Az otthoni traumákat játékkal vezeti le (babával vagy pajtásával szó szerint eljátssza az otthoni verést, szexuális visszaélést).

Fantáziavilága túlfejlett, olyan meseszerű dolgokat állít, melyek nyilvánvalóan nem igazak.

11.5. Család

Megkísérli befolyásolni a szülők viselkedését, érzéseit és cselekedeteit, hogy gátat vessen az erőszaknak. Az erőszakkitöréskor próbálja magára vonni a figyelmet, vagy az apjára támad, vagy megvédje az anyját a bántalmazástól. Gyűlöletet érez/mutat az apja iránt, amiért megveri az anyját, vagy

ellenkezőleg: az anyát hibáztatja/bántja a bántalmazó szülő meggyilkolásáról vagy haláláról fantáziál.

Erősen szolidáris a bántalmazóval, fizikai, érzelmi túlélése érdekében lojális, vagy akár azonosul vele. (A pszichológusi szakvéleményekben a jelenség általában téves értelmezést kap, és a szakember azt rögzíti, hogy „a gyermek szereti az apját”. A Stockholm szindróma megállapítása sokkal pontosabban írná le a valóságos helyzetet ilyenkor.) Testvérét bántalmazza. Rémálmai vannak. Családrajként ijesztő, rémálomszerű rajzokat készít.

Kiskorától kamaszkoráig több szökési kísérlete van, esetleg igen korán házasságra lép vagy elköltözik otthonról, és önállóan, minden támogatás nélkül tartja el magát.

11.6. Társas kapcsolatok

Iskolai „balhéba” keveredik, kortársaival fenyegetően viselkedik. Bűnügyekbe (bolti lopásba, csellengésbe vagy bandázásba) keveredik. Állandóan erőszakkal, horror történetekkel foglalkozik. Magányossá válik, nincsenek igazi barátai. Kortársaival bizalmatlan, nem folytat életkorához igazodó szerelmi kapcsolatokat. Sosem visz haza barátokat. Hiperérzékeny mások érzései és igényei iránt (álszociabilitás).

11.7. Saját test

Önbántalmazó módon viszonyul a testéhez (körmét vagy száját rágja, haját tépkedi, vagdossa, összeégeti vagy szurkálja magát). Öngyilkossági gondolatai vagy kísérletei vannak.

Különbéféle anyagokkal él: drogozik, alkoholizál, nyugtatókat szed (akár már gyerekként is). Fontos tudni: ha egy gyerekről kiderül, hogy otthon verik az anyját, a szokásos beavatkozási eljárások nagy valószínűséggel nem hatékonyak. A nő behívása az iskolába, családsegítő szolgálathoz például önmagában valószínűleg nem lesz elég, hisz az ilyen nő általában maga sincs abban a helyzetben, hogy a családi közegen egymaga változtasson. Megtörténhet, hogy ilyenkor még az anya próbálja bagatellizálni a valódi helyzetet. Egyrészt szégyelli, hogy a férje bántalmazza, másrészt nyilvánvalóan retteg a férfitől. Ugyanakkor a hatóságoktól is fél és sajnos nemegyszer joggal. A leggyakoribb hatósági reakció még mindig a gyerek „kiemelése” a családból (vagy legalább is az ezzel való fenyegetőzés), amiben

az anya érthetően nem kíván közreműködni. A család érdeke sem az, hogy a gyereket távolítsák el. A bántalmazás megszüntetéséhez a bántalmazó viselkedést kell felszámolni, hiszen ez a probléma forrása.

Azt is meg kell említeni, amikor egy szülő kezét emeli gyermekére és ez milyen hatással van a gyermek lelkiállapotára és ez milyen következményekkel járhat.¹⁵

12. Milyen következménnyel jár, ha egy gyereket vernek a szülei?

Sok minden lehetséges. A gyerekek egy része – akik többnyire fiúk – leválik az őt bántalmazó szülőről, eltávolodik tőle, de ez által a szeretet és a bizalom reményétől is, nem lesznek fontosak mások, nem akar alkalmazkodni, megfelelni. Mivel nem szeret, és nem alkalmazkodik, ezért nem is tanul a hibáiból, nem törődik a következményekkel, vagyis fokozatosan válik önző, kegyetlen, érzéketlen személlyé – patológiás esetben pszichopátává. Ami kezdetben a túlélés eszköze volt, az – először csak a gyerekcsoportokban, majd a társadalom más csoportjaiban is – a kirekesztettség és elutasítottság legfőbb indoka lesz.

Más gyerekek szorongva, a szülő nézeteivel azonosulva újra és újra kötődni szeretnének. Elhiszik, hogy ők rosszak, megérdemlik a büntetést, így nem alakul ki egészséges önértékelés, önbizalom, énhatékonyságérzet. Tehetetlenségük és öngyűlöletük depresszióvá, kiszolgáltatottság érzetük szorongásos betegségekkel alakul, de számos más mentális betegség hátterében is megtaláljuk a bántalmazó szülői hozzáállást.¹⁶

13. Látencia

Azok közül az esetek közül, amikor egy fiatalkorút családon belül bántanak, zaklatnak, sértegetnek vagy molesztálnak, a legmeghökkenőbb az, amikor a család nem veszi, észre pontosabban nem akarja észrevenni ezt. Elképzelhetetlennek tűnik, hogy imádott és féltett kislányunkon vagy

¹⁵<https://nokjoga.hu/segitoknek-donteshozoknak/parkapcsolati-eroszak-es-gyerekek/gyermek-eroszakos-kapcsolatban>

¹⁶<https://www.life.hu/életmod/20190523-csaladon-beluli-bantalmazas-amikor-a-szulo-egyetlen-eszkoze-a-veres.html>

kisfiunkon ne vegyük észre az erőszakra utaló jeleket. Egy édesanya látja, érzi, hogy gyermeke boldogtalan, fél, vagy traumatizált.

14. A környezet

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy egy családon belüli erőszak terheivel sújtott család minden tagjában súlyos pszichés zavarok jelentkezhetnek, illetve lelkiileg olyan megterhelő és a tehetetlenség elviselhetetlen érzését kiváltó lenne a szembesülés folyamata, hogy sokan – akár tudat alatt – a tagadást választják. Ilyenkor lenne szükség arra, hogy a gyermek egyéb szocializációs színtereiről lépjen fel valaki az érdekében. Egy óvodai, vagy iskolai pedagógus is lehet az, aki észreveszi a gyermekben a testi, lelki, vagy viselkedésbeli változásokat.

15. Vegyük észre

Szülőként, nevelőként, pedagógusként mindig abból induljunk ki, ha látunk valami problémára utaló jelet a gyermekben, hogy ő nem fog szólni róla. Fél, zaklatott, megalázva érzi magát és a felnőttekbe vetett bizalma is sok sebből vérzik. Ezért nem szabad várunk arra, hogy ő kérjen segítséget. Elképzelhető, hogy egy idő után mer szólni az átélt szörnyűségekről, de addigra már visszafordíthatatlan károk is történhetnek vele, benne – akár egy átélt erőszak is évekre tönkretelheti fejlődésben lévő testét, lelkét és személyiségfejlődését egyaránt.

15.1. Felelősséggel tartozunk

Félünk beleszólni mások életébe, úgy érezzük nincs jogunk ahhoz, hogy bíraskodjunk, vagy feltételezéseket gyártsunk egy másik családról. Azonban amint érzékeljük a problémát, felelősségünk segíteni. Felelősséggel tartozunk az ártatlan gyermekekért, akiken, ha mi nem, mások sem fognak segíteni. Talán könnyebbnek tűnik szemet hunyni a történetek felett, és bízni abban, hogy majd másvalaki is észreveszi, és ő majd megvédi a gyermeket. Ha azonban mindenki így gondolkozik, a gyermek teljesen egyedül maradhat fájdalmaival.

15.2. Segítsünk

A gyermekjóléti szolgálatok által ismertté vált erőszakos cselekmények csaknem 90%-a családon belül történt. Szembesülünk a családon belüli erőszakkal és vegyük észre, hogy ez az egyik legjelentősebb társadalmi problémák egyike Magyarországon. Fogadjuk el, hogy szerepünk és felelősségünk van abban, hogy a környezetünkben lévő fiatalok egészségesek és boldogok legyenek.¹⁷

A törvénymódosítás értelmében a rendőrök azonnal eltávolíthatják a bántalmazót az áldozat környezetéből, a közös otthonból. Eddig a távoltartási végzést a bíróság állíthatta ki az erőszakos tett megállapítását követő legtöbb 72 órán belül, és akkor, ha az áldozat feljelentést tett. Ez a három nap azonban sokszor kritikus lehet a bántalmazott fél számára.

A rendőrség ideiglenes távoltartási végzést állíthat ki, amely öt napig érvényes és bírói bejegyzés nélkül rendelhető el. A hatóságokat riaszthatja tanúként egy szomszéd is, aki hallja, hogy bántalmazás történik, az áldozat is tehet feljelentést szóban, írásban vagy az 112 segélyhívószámot tárcsázva, de a rendőröknek hivatalból is kötelességük fellépni, ha járőrözés közben valahol családon belüli erőszakot tapasztalnak.¹⁸

16. Ahoá fordulhatunk:

Eszter ambulancia

Telefon: 4669872 Cím: 1525 Budapest, Pf.: 41.

Az ambulancia kiemelt figyelmet fordít a jelentkezők adatainak védelmére és személyiségi jogai tiszteletben tartására: a bizalmi elv alapján a munkatársak tudomására jutott valamennyi tény, körülményt titokként kezeli. Az ambulancia egy bérelt lakásban működik, ez sokak számára barátságosabb, mint egy kórház pszichiátriai osztálya.

Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT)

Telefon: 06/80-20-55-20 (éjjel-nappal) www.bantalmazas.hu, e-mail: okit@ncsszi.hu

¹⁷<https://ezerlampasejszakaja.hu/blog/csaladon-beluli-eroszak/>

¹⁸<https://www.maszol.ro/index.php/tarsadalom/106652-hogyan-vedi-az-uj-torveny-a-csaladon-beluli-er-szak-aldozatait>

Az ország egész területéről ingyenesen hívható Telefonszolgálat a hozzátartozók közötti erőszak (párkapcsolati erőszak, a gyermekbántalmazás, illetve a háztartáson belül a rokonok, családtagok által elkövetett erőszak), prostitúció- és emberkereskedelem áldozatainak segítségével foglalkozik.

Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület (NANE)

Bántalmazott nők és gyerekek segélyvonala: 0680/505101 Hívható: este 18 és 22 óra között.

A NANE 1994 januárjában alakult azzal a céllal, hogy segélyvonalat indítson bántalmazott nők részére. A segélyvonalra, amely mind a mai napig az egyetlen célzott telefonos szolgáltatás e téren, immár nyolcadik éve érkeznek a hívások az ország minden részéről.

Caritas lelkisegély Szolgálat

Telefon: 0680/505503 Hívható: este 6 és reggel 6 között

A Caritas telefonszolgálat már 11. éve működik. 2000. május 1-jétől bővült az elérhetősége, a korábbi négynapos ügyelet helyett ma már a hét minden napján, 12 órás időtartamban várják a rászorulókat hívásait. A szolgálat katolikus szerkezetű, és a szakma szabályai szerint anonim.¹⁹

Utószó

Dolgozatom során azt tapasztaltam, hogy sok olyan ember van, aki áldozatul esik a családon belüli erőszaknak, legtöbbször ez rejtve marad, mivel az erőszakot elszenvedő nem akar beszélni az átélt erőszakról. Nagyon fontos hogy segítsük ezeket az embereket továbblépni és megérteni az átélt borzalmakat.

Nagyon tanulságos volt, hogy erről készíthettem a dolgozatomat mivel így megérthettem a fogalmakat és különbségeket az erőszak fajtái között. Én személy szerint ezzel közelebb kerültem ahhoz, hogy átlássam az erőszaktevő motivációját, ami általában egy gyermekkori trauma vagy már ő is egy ilyen környezetből jött. A legnagyobb csapás a gyermeket érinti mivel ő még nem érti, hogy miért bántalmazza az egyik szülő a másikat, ezért az óvodában, bölcsődében ő is ezt fogja tenni a többi gyerekkel. Ezért az

¹⁹<https://tulelesblog.wordpress.com/2019/09/08/gyamhatosag-gyermekek-vegveselyben-1/>

óvónők le fogják szidni és nem fogja tudni mit rontott el, hiszen a szülei is ezt csinálják.

Úgy gondolom, ha az lenne a helyes, ha ezt azonnal észrevennénk, és nem szemet hunynánk felette. Nagyon sok ember átsiklik, a családon belüli erőszak fölött mivel nem akarnak beleavatkozni. A statisztikák alapján havonta egy gyermek, hetente pedig egy nő hal bele ezekbe a kapcsolatokba és az elkövetők 95% -ban férfiak.

Nagyon sok olyan szervezet van, ami a bántalmazott embereknek menedéket nyújt és segítséget ad az újrakezdésben. Persze nagyon sok idő mire újra bízni tud majd a többi emberben. Ezeknek az áldozatoknak fontos, hogy felkeressenek egy pszichológust, aki segít nekik feldolgozni az átélt traumát.

Soha nem szabad elfelejteni, hogy a törvények segítségével el tudjuk érni, hogy a bántalmazó megkapja méltó büntetését az elkövetett tettei miatt. Ne hagyjuk, hogy egy ártatlan gyermek ilyen bánásmódban részesüljön.

Felhasznált irodalom

Szil Péter: Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? I. A családon belüli erőszak: a férfiak felelőssége Habeas Corpus Munkacsoport, Budapest 2005. p.:13

Hivatkozások

https://hu.wikipedia.org/wiki/Csal%C3%A1don_bel%C3%BCli_er%C5%91szak

<https://nokjoga.hu/book/export/html/287>

https://www.csaladinet.hu/hirek/gyerekneveles/gyermekbiztonsag/27043/quot_valami_csattant_anya_elesett_quot_-_gyerekek_a_bantalmazo_parkapcsolatban

<https://nokjoga.hu/book/export/html/272>

<https://nokjoga.hu/alapinformaciok/eroszak-fajtai/a-fenyegeto-kontroll>

<https://www.life.hu/életmod/20190523-csaladon-beluli-bantalmazas-amikor-a-szulo-egyetlen-eszkoze-a-veres.html>

<https://ezerlampasejszakaja.hu/csaladon-beluli-eroszak/>

<https://nokjoga.hu/book/export/html/12>

<https://nokjoga.hu/alapinformaciok/statisztikak>

<https://nlc.hu/lelek/20190828/csaladon-beluli-eroszak-8-fazis-elovel-kutatas/>

<http://www.vital.hu/themes/psyc/eroszak1.htm>
<https://ujbtk.hu/dr-nagy-szilvia-csaladban-marad/>
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20080520-tiz-ferfibol-harman-mar-elszenvedtek-eroszakot-partneruktol-egy-amerikai-kutatas.html>
<https://www.maszol.ro/index.php/tarsadalom/106652-hogyan-vedi-az-uj-torveny-a-csaladon-beluli-er-szak-aldozatait>
<https://www.maszol.ro/index.php/tarsadalom/106379-mostantol-szigorubban-lepnek-fel-a-csaladtagokat-bantalmazokkal-szemben>
<https://nlc.hu/lelek/20190828/csaladon-beluli-eroszak-8-fazis-elovel-kutatas/>
<https://tulelesblog.wordpress.com/2019/09/08/gyamhatosag-gyermekek-vegveszelyben-1/>

A SZEMÉLYISÉG KIALAKULÁSA CARL ROGERS ÉS SIGMUND FREUD KUTATÁSAI ALAPJÁN

Balogh Tímea Kinga

Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar

1. Bevezetés

Önmagunk iránti érdeklődésünk látható az ember keletkezésére vonatkozó mítoszok sokaságában éppúgy, mint általában az emberre és az egyes személyre vonatkozó elméletek és irányzatok nagy számában. Az évezredek alatt igen sokféle általános kijelentés hangzott el arról, hogy mi az ember, hogyan vált ilyenné, mit kezdjen önmagával és másokkal, különösen azokkal, akik nem úgy cselekednek, ahogy ő szeretné. Még ma is egy tucat, többé-kevésbé elfogadott elmélet létezik, és időnként újak bukkannak fel.

A tanulmányunkban betekintést engedhetünk az olvasóknak elsősorban a humanista pszichológiába, azon belül pedig a személyiség kialakulásába Carl Rogers munkássága és kutatásai alapján.

Amikor Carl Rogers pszichológusként kezdett dolgozni, a pszichoanalízis és a behaviorizmus voltak az uralkodó elméletek ezen a területen. Míg a pszichoanalízis és a behaviorizmus sok szempontból különbözött egymástól, a két nézőpont egy vonása közös volt, hiszen mindkét elméletben nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy az ember nem tudja ellenőrizni a motivációit.

A pszichoanalízis a viselkedést tudattalan hajtásoknak tulajdonította, míg a behaviorizmus a biológiai hajtóerőket és a környezeti megerősítést jelölte meg a viselkedés motivációiként. Az 1950-es évektől kezdve a pszichológusok, köztük Rogers, az emberi viselkedés ezen nézetére a pszichológia humanisztikus megközelítésével válaszoltak, amely kevésbé pesszimista perspektívát kínált. A humanisták támogatták azt az elképzelést, hogy az embereket a magasabb rendű igények motiválják, pontosabban azzal érveltek, hogy az átfogó emberi motiváció az én aktualizálása.

Tanulmányunkban mindemellett kitérünk Sigmund Freud osztrák neurológusra, aki kifejlesztette a pszichoanalízist, azt a módszert, amellyel az elemző a páciens szabad asszociációira, álmaira és fantáziáira alapozva bontja ki a tudattalan konfliktusokat. Részletezzük a gyermeki szexualitásról,

a libidóról és az EGO-ról szóló elméleteit, melyek többek között a 20. század legbefolyásosabb akadémiai koncepciói közé tartoztak.

Említést teszünk lányáról, Anna Freudról, aki fontos hozzájárulást tett a tudat és az EGO területén is. Számos tanulmánya arra irányult, hogy megértse, hogyan kapcsolódik ez a két mentális jelenség a gondolatokhoz, az ötletekhez és az impulzusokhoz.

2. A személyiség fogalma

„Érett, harmonikus személyiség” – szoktuk mondani egy-egy emberre. Máskor úgy jellemzünk valakit, hogy megnyerő vagy éppen elviselhetetlen személyiségű. A személyiség szó használatával a másik ember belső, lényeges vonásait próbáljuk megragadni, ami ugyanakkor az állandóságot, a változatosságot is kifejezi.

A személyiség magába foglalja az „egyedi ember” tulajdonságainak összességét.

Az ember egyedisége abban rejlik, hogy a mennyiségi és minőségi tulajdonságok kombinációja végtelen számú lehet. Ebből adódik, hogy az esetenkénti hasonlóság ellenére sem lesz két ember teljesen egyforma. (ld. 1-2. ábra)

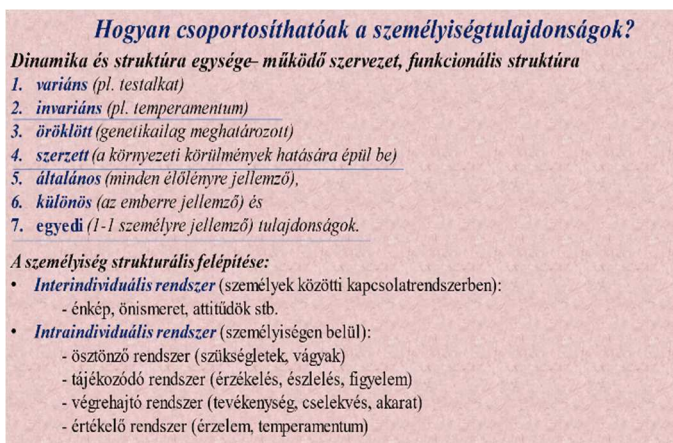
A személyiség fogalma

A személyiség kifejezés a latin persona szóból származik. Napjainkban a személyiségnek számos meghatározása létezik. Mindegyik megfogalmazás azonban egyetért abban, hogy a személyiség magába foglalja az ember fizikai, lelki és szellemi tulajdonságainak csak rá jellemző kombinációit, amely az egyént

egyedivé, megismételhetlenné és megkülönböztethetővé teszi másoktól.

A személyiség megismerésének lehetőségei az óvodában, iskolában:

- *A gyermekek megfigyelése* (órán, foglalkozáson, szabadidőben, stb.)
- *Kérdőíves módszerek* (attitűd skálák, érték vizsgálatok, tanulási stílus feltárása)
- *Interjú technikák* (a gyermekek kapcsolatrendszerének feltérképezése, megismerésre anamnézis, stb.)
- *Dokumentumelemzés* (gyermeki munkák, rajzok, stb.)

1-2. ábra: A személyiség fogalma és a személyiség jellemzői.

Szerző: Balogh Tímea Kinga (saját szerkesztés)

A személyiséggel foglalkozó elméletek egyik jelentős vitapontja, hogy a személyiséget milyen arányban határozzák meg az öröklött, veleszületett sajátosságok, és mennyire a környezeti, nevelési hatások. A két szélsőséges elképzelés szerint a személyiség döntően a környezeti hatások nyomán alakul ki vagy a másik szélsőséges felfogás szerint a személyiség teljesen az öröklött tulajdonságok terméke.

(A pszichológia alapjai - Tóth Ibolya, 2001)

Tehát azt mondhatjuk, egy ember személyiségének két fontos jegye van. Egyrészt viszonylag állandó, vagyis ugyanaz az ember hasonlóan viselkedik különböző helyzetekben. Másrészt, az emberek személyiségük tekintetében eltérnek egymástól, vagyis minden ember valamiképp különbözik. Ezeket az egyéni eltéréseket az emberek különböző tapasztalata hozza létre, amiben különösen kiemelt szerepe van a gyermekkorak, ezért nekünk pedagógusoknak kiemelt feladatunk a gyermekek személyiségének a megfelelő szintű megismerése.

3. A humanisztikus pszichológia

A humanisztikus pszichológia „az ember egyediségét, szabadságát, felelősségét, a szubjektív élmények szerepét hangsúlyozó pszichológiai megközelítés, amely szerint az ember elsődleges célja az önmegvalósítás” (Pléh – Boross, 2008).

Ezt az irányzatot a „harmadik erő”-ként is szokták jellemezni, mert a pszichoanalízis és a behaviorizmus irányzata mellett, azokkal vitatkozva, jelent meg a pszichológiában, az 1940-es években (Pintér, 2009).

Carl Rogers eredetileg azért fejlesztette ki teóriáját, hogy egy terápiás rendszer alapja legyen. Először „nem irányított (nondirektív) terápiának” nevezte, de ezt a kifejezést később leváltotta „kliensközpontú terápiára”, majd „személyközpontú terápiára”. A kliensközpontú megközelítésben a tanácsadó hozzáállása és orientációja csak közreműködő szerepet tölt be a kliens által hozott döntésekben.

Carl Rogers az irányzat megteremtője, akit a pszichoterápiás kutatás egyik alapítóatyjának tartanak. Az irányzat alaptétele, hogy minden emberben veleszületetten jelen van a pozitív irányba való fejlődés lehetősége. Az ember alapvető motívuma az önmegvalósítás, és minden más motívum ennek rendelődik alá. Jelentősen eltér ez eddig ismertett irányzatoktól, hiszen nem az emberi viselkedés megismerésére, hanem az ember megértésére törekszik. (ld. 3. ábra)

Carl Rogers
(1902-1987)

"Érdekes paradoxon, hogy amikor képes vagyok elfogadni magam olyannak, amilyen vagyok, akkor válok képessé a változásra." Carl Rogers

Carl Rogers 20. századi amerikai humanista (=emberközpontú) pszichológus volt, aki munkásságával önálló pszichoterápiás irányzatot hozott létre, a **személyközpontú pszichoterápiát**

↓

Az értékfeltételek felfüggesztése vagy felszámolása révén a klienst arra készíteti, hogy szembenézzon érzéseivel, és elvállalja azokat.

Lényege:
a kliens (nem beteg!) a felelős az élete alakításáért. A rogersi terápiában a terapeuta nem felelős a kliens változásáért – bár elkötelezett a segítség adásában –, meghallgatja, bátorítja, kíséri a gyógyulás folyamatában, de nem követi az eddig ismert orvosi modellt.

3. ábra: Carl Rogers
Szerző: Balogh Tímea Kinga (saját szerkesztés)

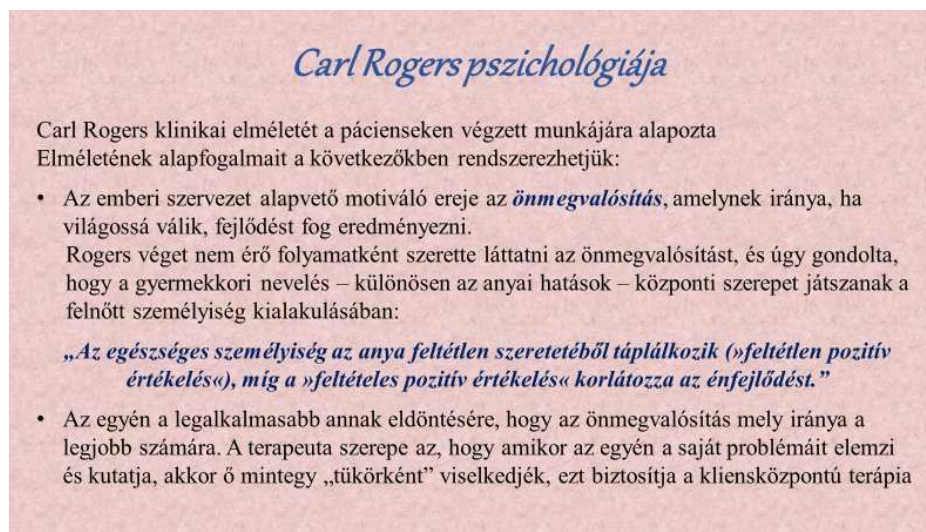
Rogers rendkívül átfogóan dolgozta ki saját teóriáját, több könyvet és még több újságcikket írt humanisztikus pszichológiájáról. Szembenehelyezkedik a pszichoanalízis ösztönközpontúságával és a behaviorizmus mechanikus szemléletével (miszerint az ember a környezeti megerősítések terméke lenne).

3.1. Személyiségközpontú terápia

A személyiségközpontú terápiát Carl Rogers fejlesztette ki az 1940-es években. Ez a fajta terápia eltért a terapeuta, mint szakértő hagyományos modelljétől, és inkább egy nondirektív, empátikus megközelítés felé mozdult el, amely képessé teszi és motiválja a klienst a terápiás folyamatban.

A terápia Rogers azon meggyőződésén alapul, hogy minden ember arra törekszik, hogy kiteljesítse a saját lehetőségeit. A személyiségközpontú terápia óriási hatást gyakorolt a pszichoterápia területére és sok más tudományágra egyaránt.

Rogers feltételezi, hogy minden embernek megvan az a képessége, hogy pozitív irányba fejlődjék. Ez a fejlődés az önmegvalósítás, a növekedés és az egészség irányába halad. Kívánatosnak tartja, hogy az ideális én és a valóságos én összhangban legyenek, ez jelenti felfogásában a mentális egészséget. Minden ember önmagában hordozza értékét, élete irányításának képességét. „A személyiségközpontú elmélet úgy tekint az egyénre, mint aki reagál és önállóan cselekszik, aki az állandó változás folyamatában van, és aki személyes, tudatos és jövőre orientált.” (Holdstock – Rogers, 1996) (ld. 4. ábra)

Carl Rogers pszichológiája

Carl Rogers klinikai elméletét a pácienseken végzett munkájára alapozta
Elméletének alapfogalmait a következőkben rendszerezhetjük:

- Az emberi szervezet alapvető motiváló ereje az **önmegvalósítás**, amelynek iránya, ha világossá válik, fejlődést fog eredményezni.
Rogers véget nem érő folyamatként szerette láttatni az önmegvalósítást, és úgy gondolta, hogy a gyermekkori nevelés – különösen az anyai hatások – központi szerepet játszanak a felnőtt személyiség kialakulásában:
„Az egészséges személyiség az anya feltétlen szeretetéből táplálkozik (»feltétlen pozitív értékelés«), míg a »feltételes pozitív értékelés« korlátozza az énejlődést.”
- Az egyén a legalkalmasabb annak eldöntésére, hogy az önmegvalósítás mely iránya a legjobb számára. A terapeuta szerepe az, hogy amikor az egyén a saját problémáit elemzi és kutatja, akkor ő mintegy „tükröként” viselkedjék, ezt biztosítja a kliensközpontú terápia

4. ábra: Carl Rogers pszichológiája
Szerző: Balogh Tímea Kinga (saját szerkesztés)

Ahelyett, hogy az embereket eredendően hibásnak, problémás viselkedésű és kezelést igénylő gondolatokkal rendelkezőnek tekintenék, a személyközpontú terápia azonosítja, hogy minden emberben megvan a képesség és a vágy a személyes fejlődésre és változásra. Rogers ezt a természetes emberi hajlamot „megvalósító tendenciának” vagy önmegvalósításnak nevezte. Az önmegvalósítást ahhoz a módhoz hasonlította, ahogyan más élő szervezetek az egyensúly, a rend és a nagyobb összetettség felé törekszenek. Rogers szerint „az egyének hatalmas erőforrásokkal rendelkeznek önmegértésükhöz, önmegítélésük, alapvető attitűdjük és önrányított viselkedésük megváltoztatásához; ezeket az erőforrásokat akkor lehet kihasználni, ha biztosítható a segítő pszichológiai attitűdök körülhatárolható légköre”.

A személyközpontú terapeuta megtanulja felismerni és bízni az emberi potenciálban, empátiát és feltétlen pozitív hozzáállást biztosítva a klienseknek, hogy elősegítse a változást.

A terapeuta kerüli a terápia menetének irányítását azáltal, hogy lehetőség szerint követi a kliens útmutatásait, sokkal inkább a terapeuta támogatást, útmutatást és struktúrát kínál, hogy a kliens személyre szabott megoldásokat fedezhessen fel magában.

A személyközpontú terápia a humanisztikus pszichológiai mozgalom élén állt, és számos terápiás technikát és általában a mentális egészség területét is befolyásolta.¹

3.2. Rogers személyiségelmélete

Carl Rogers (1959) úgy vélte, hogy az embereknek egyetlen alapvető motívuma van, ez az önmegvalósításra való hajlam, vagyis a benne rejlő lehetőségek kiaknázása és az „emberi lét” legmagasabb szintjének elérése. Személyiségelmélete a növekedési modellt hangsúlyozza, az embert szabadnak, saját élete kizárólagos építésének, eredendően jónak tartja. Az alkalmazott technikákban a hangsúly a jelen pillanaton van, a melegség nyújtásán, az őszinteségen, a törődésen egy empátiás kapcsolatban. A személyközpontú tanácsadásban nagy jelentőségű a primér empátia, az odafigyelés, a meghallgatás képességei. Elsősorban pedig az érzelmekre hat. (Iwey – Downing, 1987 és Szenes, 1991)

¹ <http://www.szemelykozpontu.hu/files/Holdstock.pdf> (megtekintve: 2022. ápr. 20.)

A személyiségközpontú pszichológia célja az emberben rejlő lehetőségek felszabadítása, hogy az egyén megtalálja fejlődésének természetes irányát az egyedülálló emberi növekedés előmozdítása érdekében.

Ideálképe a „totálisan funkcionáló”, nyitott, szüntelenül fejlődő ember (Iwey – Downing, 1987 és Szenes, 1990).

A segítő szakmákban nagyon elterjedten alkalmazzák és hatékonynak tartják a Rogers nevével fémjelzett személyközpontú megközelítést, ami nem egy viselkedéskészletet jelent, hanem egy attitűdöt, beállítódást, klienshez (vagy tanítványhoz, diákhoz) való hozzáállást, és az ilyen meggyőződésből fakadó bánásmódot.

Rogers központi feltevése, hogy minden egyén önmagán belül olyan kimeríthetetlen erőforrással rendelkezik, melyek révén megértheti önmagát, módosíthatja énképét, alapvető attitűdjeit és az én által irányított viselkedést. Vallja, hogy ezeket az erőforrásokat csak akkor aknázhatjuk ki, ha a személyt facilitáló jellegű pszichikus attitűdök jól körülírt atmoszférájába illesztjük.

A fejlődést elősegítő klíma feltételeit az alábbi kulcsszavakkal fogalmazza meg: nondirektivitás, empátia, feltétel nélküli elfogadás, kongruencia (Rogers, 1996).

Rogers személyiségelméletének központi eleme az én vagy én-fogalom fogalma. Ezt úgy határozzák meg, mint „az önmagunkról alkotott felfogások és hiedelmek szervezett, következetes halmaza”.

Az én humanista kifejezés arra, hogy kik is vagyunk valójában. Az én a belső személyiségünk, és a lélekhez vagy Freud pszichéjéhez hasonlítható. Az ént befolyásolják az egyén életében átélt élmények és ezeknek a tapasztalatoknak az értelmezése.

Két elsődleges forrása van, mely befolyásolja énképünket, a gyermekkori élmények és mások értékelése.

Rogers szerint olyan módon akarunk érezni, tapasztalni és viselkedni, amely összhangban van énképünkkel, és tükrözi azt, hogy milyenek szeretnénk lenni, az ideális énünket. Minél közelebb áll egymáshoz énképünk és ideális énünk, annál következetesebbek vagy kongruensebbek vagyunk, és annál magasabb az önértékelésünk. (ld. 5. ábra)

Rogers személyiségelmélete

A személyiség alkotóelemei Rogers interperszonális személyiségmodellje szerint:

3 elem:

- 1) **ÉNKÉP** - az önmagára vonatkoztatott elképzelések, észleletek, érzelmek, értékek és attitűdök
- 1) **ÉNIDEÁL** – annak az elképzelése, milyenek szeretnénk lenni
- 2) **ORGANIZMUS** - az egyén, mely önmegvalósításra törekszik

A 3 elem egymáshoz való viszonya → a személyiség rendezettsége vagy rendezetlensége

KONGRUENS – összhang az elemek között; énazonos, őszinte, hiteles

INKONGRUENS – őszintétlen, hiteltelen személyiség.

Konfliktusok:

éncép - énídeál → személyiségzavarok

- **túl távol a kettő:** értéktelenség érzése; alacsony önértékelés és önbizalom; szorongás
- **túl közel a kettő:** képességek irreális túlértékelése; felsőbbrendűség; túlzott elégedettség
- **optimális távolság:** fejlődésre serkent; elismeri saját teljesítményét; távolba tekint

organizmus – éncép → zavarok az interperszonális kapcsolatokban, szorongás

5. ábra: Carl Rogers személyiségelmélete
Szerző: Balogh Tímea Kinga (saját szerkesztés)

Rogers szerint csak akkor válunk rombolóvá, ha a rossz éncép vagy a külső korlátok felülírják az értékelési folyamatot. Úgy vélte, hogy az önmegvalósítás eléréséhez kongruencia állapotában kell lennie.

Ez azt jelenti, hogy az önmegvalósítás akkor következik be, amikor egy személy „ideális énje” (azaz aki szeretne lenni) összhangban van a tényleges viselkedésével (éncépe). Ha ez a személy egybevág, akkor lehetősége van arra, hogy elérje az önmegvalósítás állapotát, amely a legnagyobb potenciál, amelyet az ember feltétel nélküli pozitív tekintettel részesíthet.

Rogers az aktuálisra váló egyént teljes mértékben működő személyként írja le. (ld. 6. ábra)

Az énkép

Carl Rogers az énkép két összetevőjével foglalkozott, *az ideális és az aktuális énképpel:*

- 1. Ideális énkép**
amilyen szeretnék lenni, amit elvárnak tőlem (szülők, kortársak, pedagógusok)
- 2. Aktuális énkép**
azon a képességek, adottságok, amellyel rendelkezem

Ideális énkép - Aktuális énkép = magas önbecsülés
Ideális énkép - Aktuális énkép = alacsony önbecsülés

Ezekből határozza meg a pozitív és negatív énképet

- 1. Pozitív énkép**
aktuális és ideális énkép közel van egymáshoz
- 2. Negatív énkép**
az aktuális és ideális énkép messze van egymástól

6. ábra: Az énkép
Szerző: Balogh Tímea Kinga (saját szerkesztés)

3.4. Rogersi triász

A Rogersi triász az egészséges társas kapcsolatokért a hitelességből, az empátiából és a feltétlen pozitív tekintetből áll. Magas mércét állít fel a pszichoterapeuták számára, hogy hatékonyak legyenek.

Empátia

Empatikusnak lenni azt jelenti: „Ilyen módon a másikkal lenni azt jelenti, hogy egyelőre félreteszed az általad képviselt nézeteket és értékeket, hogy előítéletek nélkül beléphess mások világába. Bizonyos értelemben ez azt jelenti, hogy félreteszed önmagadat, és ezt csak olyan ember teheti meg, aki eléggé biztonságban van önmagában ahhoz, hogy tudja, nem fog eltévedni a másik furcsa vagy bizarr világában, és kényelmesen visszatérhet saját világába, amikor akar. Talán ez a leírás világossá teszi, hogy empatikusnak lenni összetett, igényes, erős, ugyanakkor finom és gyengéd létmód.”

Az empatikus létmód az empatikus személyektől tanulható meg. A legfontosabb megállapítás talán az, hogy a pontos empatikus képesség edzéssel fejleszthető. A terapeuták, a szülők és a tanárok empatikussá válhatnak. Ez különösen akkor fordul elő, ha tanáraik és felügyelőik maguk

is érzékeny megértésű egyének. A legbátorítóbb az a tudat, hogy ez a finom, megfoghatatlan tulajdonság, amely rendkívül fontos a terápiában, nem olyan dolog, amivel az ember „született”, hanem egy empatiskus légkörben tanulható meg és tanulható meg a leggyorsabban.

Amikor a másik személy zavart, zaklatott, szorongó, elidegenedett, rémült; vagy ha kételkedik önértékében, bizonytalan az identitásában, akkor megértésre van szüksége. Az empatiskus beállás gyengéd és érzékeny társaság: megvilágosodást és gyógyulást biztosít. Az ilyen, ehhez hasonló helyzetekben a mély megértés a legértékesebb ajándék, amit a másiknak adhatunk.

Feltétel nélküli elfogadás

A feltétel nélküli pozitív megbecsülés az a gyakorlat, hogy az „ügyfelekkel” szemben nem ítélik meg, és melegséget tanúsítanak. A sikeres átalakulás kulcsfontosságú eleme. Amikor a kliensek úgy érzik, hogy beavatkozójuk elfogadja és megérti, jobban felkészültek arra, hogy pozitív véleményt alakítsanak ki magukról, és olyan módon cselekedjenek, ami javítja életüket. A kreatív, aktív, érzékeny, pontos, empatiskus, nem ítélező hallgatás rettenetesen fontos egy kapcsolatban.

Ennek a megközelítésnek a központi hipotézise röviden megfogalmazható. Arról van szó, hogy az egyén önmagában hatalmas erőforrásokkal rendelkezik az önmegértéshez, önképének, attitűdjének és önirányító viselkedésének megváltoztatásához.

A feltétel nélküli pozitív hozzáállást elősegítheti, ha szem előtt tartjuk Rogers azon meggyőződését, hogy minden ember rendelkezik a személyes fejlődéshez szükséges belső erőforrásokkal. Rogers elmélete arra ösztönözte a többi intervencionistát, hogy függesszék fel az ítélezést, és hallgassanak meg egy olyan attitűddel rendelkező személyt, hogy a kliens önmagában képes változtatni anélkül, hogy megváltoztatná azt, aki valójában.

Hitelesség

Azok az emberek, akik az erényét hirdetik, gyakran nem értik, mit jelent a hitelesség. Az autentikus szótár meghatározása szerint: „nem hamis vagy másolt; őszinte; igazi.” És „az ember valódi természetét vagy hiedelmeit képviseli; hű önmagához vagy az azonosított személyhez.

A hitelesség a jelenlétről szól, meggyőződéssel és magabiztossággal él a pillanatban, és hű marad önmagához. Egy hiteles ember megnyugtatja a körülötte lévőket, mint egy vigasztaló, régi barát, aki szívesen lát minket, és otthon érezheti magát.

Soha nem lehet kétségbe vonni egy hiteles személy integritását. Viselkedésük etikai és erkölcsi szempontból kiszámítható.

A hitelesség hivatása – önmagához való hűség – megtévesztően elrejt az „én” két eltérő értelmezése, az esszencialista és az egzisztencialista közötti mély szakadékot. Az esszencialista hitelesség megköveteli, hogy megtaláljuk és követjük előre elrendelt sorsunkat, velünk született magunkat. Ezzel szemben az egzisztencialista hitelesség azt írja elő, hogy „határozd meg a sorsodat!” arra ösztönzi az embereket, hogy tudatosítsák szabadságukat saját útjuk megválasztására, amely csatlakozhat másokéhoz, de nem szükséges. Míg az esszencialisták az önárulás jeleit keresik, addig az egzisztencialisták kihívóan kérdezik: „Hogy nem vagyok önmagam?” és válaszolj: csak akkor, ha elfelejtem a szabadságomat, és átadom a „rosszhiszeműséget”. Ellenkező esetben a döntéseim – bármilyenek is legyenek – alkotnak engem.

3.5. Nemi identitás fejlődése

A nemi hovatartozás a személyiség legbensőbb mélyében gyökerező meggyőződés. Ez a meggyőződés az identifikáció (azonosulás) folyamatában környezeti tényezők hatására alakul ki. Ennek a legnagyobb része nem tudatos pszichológiai folyamat.

A nemi identitás az a nem, amit valaki magának vall, függetlenül attól, hogy mások milyen neműnek látják, vagy születésekor hova sorolták.

Ha például valaki férfinak néz ki, de nőként gondol magára, akkor a nemi identitása nő.

A háromévesek már tisztában vannak a nemekkel, biztosan tudják a saját nemüket, és mások nemét is meg tudják különböztetni. Nemi identitásuk hatéves kor körül rögzül, ami azt jelenti, hogy a gyerek tisztában lesz a biológiai nemének véglegességével, átéli és vállalja nemét. (Ranschburg, 1998)

A fejlődést befolyásoló tényezők ismerete elengedhetetlen, ahol mindenekelőtt a veleszületett képességek és a környezeti hatások dinamikus kölcsönhatásáról van szó. A genetikai program megvalósulását a fejlődést veszélyeztető, vagy elősegítő tényezők befolyásolják. Fejlődést befolyásoló tényező lehet például az öröklöttség; a hormonok; a család, a szülői nevelés;

a játékok; az intézmények, a pedagógusok; az életkor; a kortársak; a média és persze az, hogy kinek a mintáját követjük a mindennapokban.² (ld. 7. ábra)

7. ábra: Nemi identitás fejlődése
Szerző: Balogh Tímea Kinga (saját szerkesztés)

4. Sigmund Freud pszichoanalitikus elmélete

Sigmund Freud osztrák neurológus volt, akit talán leginkább a pszichoanalízis megalapítójaként ismernek. Freud kifejlesztett egy sor terápiás technikát, amelynek középpontjában a beszédterápia állt, és olyan stratégiákat alkalmaztak, mint az átvitel, a szabad asszociáció és az álomértelmezés.

A pszichoanalízis a pszichológia korai éveiben uralkodó irányzattá vált, és ma is igen befolyásos. A pszichológiára gyakorolt befolyása mellett Freud ötletei áthatoltak a populáris kultúrában, és olyan fogalmak is használatosak a mindennapi nyelvben, mint a freudi csúsztatás, a tudattalan, a kívánságteljesítés és az ego.

²

www.jgypk.hu/tamop13e/tananyag_html/testnevtan/a_fejldst_meghatroz_s_befolyosol_t_nyekz.html

A pszichoanalízis egyszerre egy elmélet, amely megpróbálja megmagyarázni az emberi viselkedést, és egyfajta beszédterápia. Freud úgy vélte, hogy a gyermekkori élmények segítenek formálni a személyiséget, és hatással lehetnek az emberre, amikor felnőtté válik.

A pszichoanalízis célja az elfojtott vagy elfojtott emlékek és érzelmek felszabadítása, hogy a kezelt egyén meggyógyulhasson. A terápia ezen formája magában foglalja a tudattalanban vagy a tudatalattiban lévő események tudatosba hozását. (ld. 8. ábra)

Sigmund Freud

(1856-1939)

Freud a nevéhez fűződő **pszichoanalízis** során arra kereste a választ, hogy a korai gyermekkorban szerzett élmények/ tapasztalatok hogyan befolyásolják a későbbi személyiségfejlődést.

Elmélete középpontjában a tudat és a tudattalan állt, a tudattalanba zárt problémák hogyan kívánnak a felszínen megmutatkozni és visszatérve a tudatunkba befolyásolni egész lényünket.

Az emberi elme modellje:

A személyiség topológiai modellje Sigmund Freud pszichoanalitikus elmélete szerint

1. **Tudatos** (ami aktuálisan a tudatban van)
2. **Tudatelőttes vagy tudatalatti** (ami nincs aktuálisan a tudatban, de bármikor a tudatba hívható)
3. **Tudattalan** (elfojtott tudattartalmak, illetve olyan tartalmak, melyek sosem voltak tudatosak)

A személyiség strukturális modellje Sigmund Freud pszichoanalitikus elmélete szerint

1. **ÖSZTÖNÉN (ID) – örömelv** (fájdalom elkerülése, öröm megszerzése)
2. **ÉN (EGO) - valóságelv**
3. **FELETTES ÉN (SZUPEREGO) – idealitás-elv**

8. ábra: Sigmund Freud pszichoanalitikus elmélete
Szerző: Balogh Tímea Kinga (saját szerkesztés)

4.1. A pszichoanalízis alkalmazásai

Freud több év alatt fejlesztette ki a pszichoanalízist. Ahogy az elmélet fejlődött, végül számos különböző fogalomra és mechanizmusra terjedt ki. Ahhoz azonban, hogy jobban megértsük, mit foglal magában a pszichoanalízis, és hogyan fejlődött az elmélet, a legjobb az emberi elme Freud-nézetével kezdeni.³

³ <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00213/06499.htm> (megtekintve: 2022. ápr. 20.)

A pszichoanalízisnek három fő alkalmazása van, melyet arra használják, hogy:

- Fedezze fel az emberi elmét
- Magyarázza meg az emberi viselkedést
- Pszichológiai vagy érzelmi problémák kezelése a beszélgetési terápia során

A pszichoanalízis segít a kezelés alatt állóknak jobban megérteni azokat a tudattalan erőket, amelyek befolyásolják jelenlegi gondolataikat, érzéseiket és viselkedésüket. Ez a megközelítés gyakran magában foglalja az érzelmi válaszok kiváltását és az egyének segítségét a negatív elhárító mechanizmusok leküzdésében. A pszichoanalízis megküzdési technikákat is tanít, hogy az emberek kezelni tudják a jövőben felmerülő problémákat, ahelyett, hogy egészségtelen védekezésre támaszkodnának. A terápiában részt vevő egyének mély személyes betekintést fejlesztenek ki, és megtanulják, hogyan kezeljék a nehezen feldolgozható érzéseket.⁴

Noha a pszichoanalízist ma is alkalmazzák az emberi viselkedés feltárására vagy a mentális egészségügyi problémák diagnosztizálására és kezelésére, a megközelítés azonban még mindig heves viták tárgya a pszichológia területén. Freud munkája sok fiatal pszichológusra is hatással volt, akik segítették a terület fejlesztését, köztük Carl Jungot, Erik Erikson, Alfred Adlert és Anna Freudot.

4.2. Az emberi elme modellje

Freud egyik legjelentősebb hozzájárulása a pszichológiához az emberi elme modellje volt. Úgy vélte, az elme három részre oszlik, melyek tagolását jéghegy modellben is szokták ábrázolni a könnyebb megértés elősegítése érdekében. (ld. 9. ábra)

A **Tudatos** az emberi elme azon része, amely az aktuális gondolatokat és érzéseket tartalmazza. Bármi, aminek tudatában vagyunk, és amire most összpontosítunk, az elménk tudatos részében van.

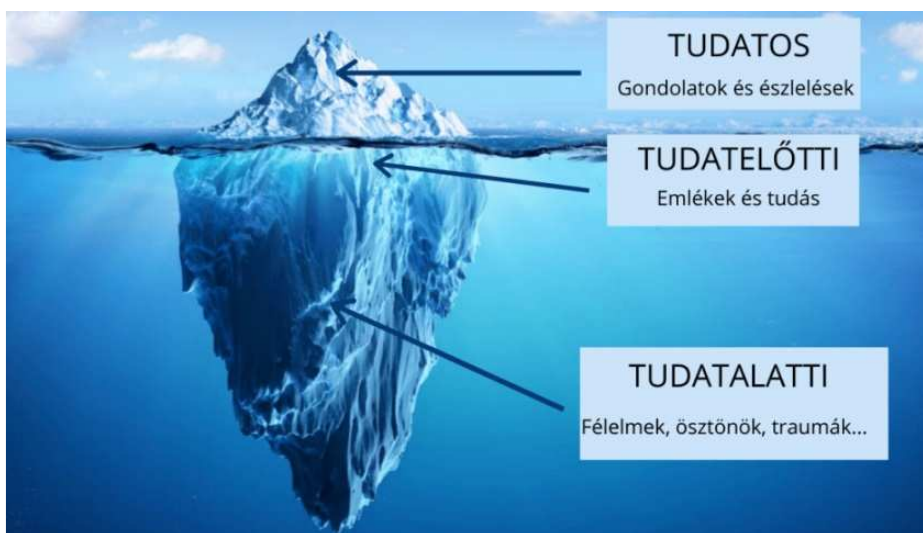
4

https://psycho.unideb.hu/munkatarsak/csakonyi_csilla/targyak/Sportpszichol%C3%B3giaanyag.pdf(megtekintve: 2022. ápr. 21.)

A **tudatelőtti** (más néven tudatalatti) elménknek ez a régiója olyan érzelmeknek és tapasztalatoknak ad otthont, amelyeknek jelenleg nem vagyunk tudatában, de könnyen előhívhatjuk őket emlékezetünkéből.

A **tudattalan** az elménk legnagyobb és legmélyebb szintje, és minden ösztönös vágyat, primitív kívánságot, reményt és emléket tartalmaz, amelyek kívül esnek a tudatosságunkon. (Carver - Scheier, 1998)

Freud szerint a tudatalattinkban lévő dolgok nagy szerepet játszanak a viselkedésünkben. Amint azt korábban említettük a pszichoanalízis célja, hogy a tudattalanunkból feloldatlan anyagokat hozzon a tudatosságunkba, hogy teljes mértékben feldolgozhassuk és meggyógyuljunk.

9. ábra: Jéghegy modell

Forrás: <https://norberthires.com/jeghegy-modell/>

Freud később azt javasolta, hogy az emberi személyiségnek három fő elemét különböztessük meg – ezek: az id, az ego és a szuperego.

Az **ID** a személyiségük legritimívőbb része, és a legalapvetőbb készletések és ösztöneink kielégítésére összpontosít. Az ID a csecsemőkor korai szakaszában alakul ki. A tudattalanodban lakozik, és a libidin energia forrása. Két biológiai hajtóerőből áll, az úgynevezett erosból (ez a túlélés ösztöne) és a thanatoszból (ez a pusztítás ösztöne). Az Eros segít túlélni

azáltal, hogy olyan folyamatokat irányít, mint az étkezés, a légzés és a szex, amelyek elengedhetetlenek az élet fenntartásához. Mivel az erosz erősebb, mint a thanatosz, az emberek hajlamosabbak élni, mint önpusztításra. Ha a thanatosz kifelé irányul más emberek felé, az agresszióként vagy erőszakként értelmezhető.

Az **EGO** személyiségünknek azon része, amely a valósággal foglalkozik. Biztosítja, hogy az ID alapvető késztetései és ösztönei biztonságosan, reálisan és társadalmilag elfogadható módon kielégíthetők legyenek. Freud úgy vélte, hogy az EGO a csecsemőkor későbbi szakaszaiban az ID-ből fejlődik ki. Az EGO a tudatos, tudatalatti és tudattalan elmében lakozik.

A **SZUPEREGO** a személyiségünknek azon része, amely gyermekkorban fejlődik ki, és az erkölcsre és a magasabb elvekre összpontosít. Tartalmazza mindazokat a mércéket és erkölcsöket, amelyeket szüleinktől, családtagjainktól és szélesebb társadalmunktól tanultunk. A SZUPEREGO ösztönzi a társadalmi felelősségvállalást. A tudatos, tudatalatti és tudattalan elmében lakozik. (Carver - Scheier, 1998)

Freud szerint az ID, az EGO és a SZUPEREGO kölcsönhatásban komplex emberi viselkedést alakítanak ki. Hogyan lehetséges ez?

Tekintsük az ID-t, amelyet az örömelev vezérel, és azonnali kielégítést keres olyan primitív késztetésekre, mint az éhség és a szomjúság. Az azonosító létfontosságú a csecsemő túléléséhez, mivel biztosítja a baba szükségleteinek gyors kielégítését. Mivel a csecsemőkor korai szakaszában csak az azonosító van jelen, a baba addig fog sírni, amíg primitív szükségleteit kielégítik. Egyszerűen nincs értelme egy éhes babával későbbi etetési időpontban egyeztetni.

Ahogy azonban a baba idősebb lesz, ráébredhet, hogy minden szükségletének azonnali kielégítése nem biztos, hogy reális vagy társadalmilag elfogadható. Például bajba kerülhet, ha megéhezik, és úgy dönt, megeszik egy doboz sütit vacsora előtt. Freud azt állította, hogy az ID ezt a feszültséget az elsődleges folyamat-gondolkodás segítségével próbálja feloldani. Ez magában foglalja a kívánt tárgyról alkotott mentális képét (jelen esetben sütiről vagy más típusú ételről van szó), amely segít ideiglenesen kielégíteni a primitív szükségletet. (Freud, 1977)

Az EGO a csecsemőkor második felében az ID-ből fejlődik ki, és a valóság elvén működik. Társadalmilag megfelelő módon igyekszik kielégíteni az ID vágyait. Ez azt jelenti, hogy a gyermek egy adott viselkedés előnyeit és hátrányait mérlegeli, ahelyett, hogy impulzívan cselekedne. Ilyenkor az osztályon elakadt éhes gyerek addig gondolhat a pizzára (elsődleges folyamatgondolkodás), míg végül alkalmat kap az ebédszünetben

evésre, vágyának társadalmilag elfogadható módon való kielégítésére. (Carver - Scheier, 1998)

A SZUPEREGO a személyiség utolsó része, amely fejlődik. Freud azt állította, hogy a SZUPEREGO akkor kezd kialakulni, amikor az egyén körülbelül öt éves. A szuperego tartalmazza az ember jó és rossz érzését, és magában foglalja mindazokat az eszményeket és erkölcsi normákat, amelyeket az idők során megtanultak. Útmutatót ad a döntések meghozatalához.

A szuperego célja a tökéletes viselkedés. Mivel azt akarja, hogy az egyén civilizáltan viselkedjen, korlátozza az ID elfogadhatatlan vágyait, és megpróbálja rávenni az EGO-t olyan normákra, amelyek idealisztikusak, nem pedig realisták.

Freud úgy gondolta, hogy az ID, az EGO és a SZUPEREGO közötti jó egyensúly egészséges személyiséget eredményez. Ha valakinek túl domináns az azonosítója, akkor impulzív vagy kontrollálhatatlan felnőtté válhat. Mivel egy ilyen személy azt akarja, hogy minden vágya azonnal kielégítő legyen, valószínűbb, hogy bűnözői tevékenységet folytat, mint az átlagember. Másrészt egy domináns SZUPEREGO-val rendelkező egyén rendkívül moralista és ítélkező lehet. Ennek eredményeként ez az egyén elérhetetlen normákhoz tarthatja magát vagy másokat.⁵

4.3. A pszichoszexuális fejlődés szakaszai

Freud a gyerekek a pszichoszexuális fejlődésének öt szakaszán különböztette meg. Úgy vélte, hogy a gyerekek minden szakaszban más-más testrészre összpontosítanak, mint örömforrásra. Ez Freud egyik legismertebb és legvitatottabb elmélete.

Az általa javasolt szakaszok a következők: (ld. 10. ábra)

Orális szakasz (születéstől 18 hónapos korig) – a gyermek a szájból keresi az élvezetet (például szopás vagy etetés)

Az **anális szakasz** (18 hónaptól 3 évig) – a gyermek a végbélnyílásból keresi a gyönyört (például a széklet kilökése vagy visszatartása)

Fallikus stádium (3-6 év) – a gyermek a péniszből vagy a csiklóból keresi az örömet (például maszturbáció)

A **látens szakasz** (6 évtől a pubertásig) – kevés libidinális energia van jelen, mivel a gyermeknek nincs szexuális motivációja

⁵ <https://hu.reoveme.com/mi-az-id-ego-es-superego> (megtekintve: 2022. ápr. 22.)

A **genitális szakasz** (pubertástól felnőttkorig) – a gyermek a péniszből vagy a hüvelyből keres örömet (például szexuális kapcsolat).⁶

Pszichoszexuális szakaszok

Sigmund Freud 5 pszichoszexuális szakaszok különböztetett meg, ahol a libidó, vagyis a belső erő 1-1 testtájékra, vagy személyre tevődik ki:

- 1. Orális szakasz: (étkezés, anyához való kötődés) születéstől 18 hónapos korig**
 - Mindent a szájába vesz, a száján át ismeri meg a világot, ez az örömszerzés forrása
- 2. Anális szakasz: (belek működése) 18 hónaptól 3 évig**
 - Kontroll tanulása
 - széklet ürítése és megtartása, mint örömforrás
- 3. Fallikus szakasz: 3-6 év**
 - Az örömforrás a nemi szervek simogatása
 - Nemi identitásfejlődés alapjai kialakulnak
 - A gyerek szexuális impulzusai az ellenkező nemű szülő felé irányulnak

ödipális konfliktus (azonos nemű szülővel rivalizál, majd **kasztrációs szorongás** - a bosszútól való félelem, végül ezért az azonos neművel azonosul, így a szorongása csökken)
- 4. Latencia/lappangó szakasz: (kisiskoláskor)**
 - A nemi fejlődés meglassul
 - Normalizálódnak a kapcsolatok
 - Ösztönlénnyé válik-tudatos, alkalmazkodó lény
- 5. Genitális szakasz: (serdülőkor)**
 - Viharos korszak
 - Ösztöntörékvések felélénkülnek
 - Testi érés beindulás mind a két nemnél

Bizonyos problémák a fejlődést az egyes szakaszokban fixálhatják (orális, analíz személyiség)

10. ábra: Pszichoszexuális szakaszok
Szerző: Balogh Tímea Kinga (saját szerkesztés)

Freud azt is megállapította, hogy az ödipális komplexus a fallikus szakaszban fordul elő, amikor a gyerekek nagyjából 3-6 évesek. Azt állította, hogy a gyermekek ebben a fejlődési szakaszban öntudatlanul vágynak ellenkező nemű szülőjükre, és féltékenyek az azonos nemű szülőjükre. (Freud, 1991)

Az Ödipusz-komplexus fiúknál Oidipusz-komplexusként, lányoknál Elektra-komplexumként nyilvánul meg. Freud szerint egy fiatal fiúban Oidipusz-komplexus alakul ki, szexuálisan vonzódni fog az anyjához, és az apját riválisnak tekinti. Miközben édesanyja vonzalmat mutat apja iránt, a fiú arról fantáziál, hogy megszabadul apjától, és átveszi a helyét. Azonban a fiúban is kialakul a félelem attól, hogy apja kasztrálni fogja (kasztrációs szorongás), így elkezd azonosulni apjával, és átveszi hozzáállását, viselkedését, szerepeit és értékeit. Ez végül azt eredményezi, hogy az apa a

⁶ <https://hu.yestherapyhelps.com/the-5-stages-of-the-psychosexual-development-of-sigmund-freud-11349> (megtekintve: 2022. ápr. 22.)

fiú példaképévé válik, miközben a fiú fejleszti SZUPEREGO-ját, és megtanulja férfi szerepét a társadalomban. (Freud, 1991)

Freud azt állította, hogy egy fallikus állapotú fiatal lányban Elektra-komplexus alakul ki, szexuálisan vonzódni fog apjához, és ellenségesen bánik anyjával. A komplexus akkor kezdődik, amikor a lány rájön, hogy nincs hímtagja, és kialakul benne a „pénisz irigység”. Anyját is hibáztatja a kasztrálásért. Az anyja szeretetének elvesztésétől való félelem azonban arra készíti a lányt, hogy azonosuljon anyjával, és átvegye hozzáállását, viselkedését, szerepeit és értékeit. Ez a lány szuperegojának kialakulásához vezet, miközben megtanulja női szerepeit a társadalomban. (Freud, 1991)

Freud úgy vélte, hogy az egyénnek mind az öt pszichoszexuális szakaszt sikeresen teljesítenie kell ahhoz, hogy egészséges felnőtté fejlődjön. Ha valamelyik szakaszban konfliktus van, amely megoldatlan marad, az egyén megrekedhet ezen a fejlődési szakaszon. Például azok a gyerekek, akik nem fejezték be sikeresen a szájüregi szakaszt, felnőtt korukban túlzott mértékben támaszkodnak az orális viselkedésre, például a körömrágásra, az evésre vagy a dohányzásra. (Freud, 1991)

4.4. Elhárító mechanizmusok

Az elhárító mechanizmusok az Én által kifejlesztett önvédelmi eszközök és taktikák, amik arra szolgálnak, hogy az egyén könnyebben megküzdhessen a szorongással.

Ha nem, vagy csak nehezen tudjuk elviselni azt a helyzetet, amiben éppen vagyunk, akkor a különböző elhárító mechanizmusok segítségével csökkenteni tudjuk a pillanatnyi félelem- és szorongásérzést, ezáltal úgy tűnik megőrizhetjük a lelki egyensúlyunkat. (ld. 11. ábra) A lélek tulajdonképpen úgy védekezik a szorongás ellen, hogy eltorzítja, átalakítja, meghamisítja a valóságot. Ez a legtöbb esetben tudattalanul történik.

Elhárító mechanizmusok

Sigmund Freud keveset foglalkozott az énnel → lánya, Anna Freud nem fogadta el a hármas felosztását, helyette megteremtette saját énpeszichológiáját

- Primitív elhárító mechanizmusok – Pl: Hasítás
- Később megjelenő mechanizmusok
- Érett, felnőttkorra jellemző mechanizmusok – Pl: Szublimáció

Az énpeszichológia kezdetei

- Freud elméletének kritikája – többször kritizálták strukturális elméletét, amiért az énnel keveset foglalkozik → ebből nőtt ki az **ÉNPSZICHOLÓGIA**, melyhez **Anna Freud** neve köthető
- Anna Freud – elhárító mechanizmusok leírása – az én funkciók kerülnek a középpontba
- C. G. Jung – a rivális irányváltása - analitikus pszichológia megteremtője, ő is jobban emelte ki az ént, de elfogadta a Freud hármas felosztását

Anna Freud: Én és az elhárító mechanizmusok c. könyve

11. ábra: Elhárító mechanizmusok
Szerző: Balogh Tímea Kinga (saját szerkesztés)

Az elhárító mechanizmusok öntudatlan pszichológiai reakciók, amelyek megvédik az embereket a szorongás érzésétől, az önbecsülést fenyegető veszélyektől és olyan dolgoktól, amelyekre nem akarnak gondolni, vagy amelyekkel nem akarnak foglalkozni. Először Sigmund Freud írta le pszichoanalitikus elméletében, hogy az elhárító mechanizmusok a szorongás elleni védelemre szolgálnak.

A szorongás kezelése érdekében Freud úgy gondolta, hogy az elhárító mechanizmusok segítenek megvédeni az EGO-t az azonosító, a SZUPEREGO és a valóság által létrehozott konfliktusoktól. Mi történik tehát, ha az EGO nem tud megbirkózni vágyaink követelményeivel, a valóság korlátaival és saját erkölcsi normáinkkal?

Freud szerint a szorongás egy kellemetlen belső állapot, amelyet az emberek igyekeznek elkerülni. A szorongás jelzésként szolgál az EGO felé, hogy a dolgok nem úgy mennek, ahogy kellene. Ennek eredményeként az EGO valamilyen elhárító mechanizmust alkalmaz, hogy segítsen csökkenteni ezeket a szorongásos érzéseket.

A szorongást három nagy csoportra oszthatjuk: reális, neurotikus, morális szorongás.

1, *Reális szorongás*

- félelem saját erkölcsi elveink megsértésétől
- a külső világ valós veszedelemi vagy fenyegetései miatt érzett félelem
- objektív valóságon alapul: vagy elkerüljük az adott szituációt, vagy elmenekülünk
- az EGO szorongása
- reális szorongás, időleges: a veszély elmúltával a szorongás is eltűnik

2, *Neurotikus szorongás*

- öntudatlan aggodalom, hogy elveszítjük az irányítást az ID kényszerű felett, ami büntetést eredményez a nem megfelelő viselkedésért
- lényege: nem az ID impulzusaitól félünk, hanem a büntetéstől
- van valóság alapja is: a korábbi büntetések

3, *Morális szorongás*

- valós eseményektől való félelem
- a morális szorongásnak az oka általában könnyen azonosítható. Például egy személy félhet egy kutyaharapástól, amikor egy fenyegető kutya közelében van. A szorongás csökkentésének legáltalánosabb módja a fenyegető tárgy elkerülése.
- a lelkiismerettől való félelemnek is lehet hívni. Belülről fakad ez is, ezért nem lehet elmenekülni előle.
- irreális is lehet, állandóan fennáll⁷

10 kulcsfontosságú elhárító mechanizmus

Sigmund Freud lánya, Anna Freud 10 különböző védekezési mechanizmust írt le:

1. **Elmozdulás**

Az elmozdulás azt jelenti, hogy frusztrációinkat, érzéseinket és impulzusainkat kevésbé fenyegető embereken vagy tárgyakon eltávolítjuk.⁸

2. **Tagadás**

A tagadás valószínűleg az egyik legismertebb elhárító mechanizmus, amelyet gyakran használnak olyan helyzetek leírására, amelyekben az emberek képtelenek szembenézni a valósággal vagy beismerni a nyilvánvaló igazságot (pl. „Tagadja”)

⁷Az EGO-elhárító mechanizmusok asszociációja a tanulmányi teljesítménnyel, szorongással, 2015

⁸A tanácsadás és a pszichoterápia elmélete és gyakorlata, 2009

A tagadás funkciói megvédik az EGO-t azoktól a dolgoktól, amelyekkel a személy nem tud megbirkózni.

3. Elnyomás

Az elnyomás célja, hogy az információt távol tartsa a tudatos tudatosságtól. Ezek az emlékek azonban nem tűnnek el egyszerűen; továbbra is befolyásolják viselkedésünket. Például annak a személynek, aki elfojtotta a gyermekkorában elszenvedett bántalmazás emlékeit, később nehézségei lehetnek a kapcsolatok kialakításában.

4. Szublimáció

A szublimáció egy olyan elhárító mechanizmus, amely lehetővé teszi számunkra, hogy elfogadhatatlan impulzusokat váltsunk ki azáltal, hogy ezeket a viselkedéseket egy elfogadhatóbb formába alakítjuk át.

Például egy személy, aki szélsőséges haragot él át, a kick-boxot a frusztráció kivezetésének eszközeként veheti igénybe.

Freud úgy vélte, hogy a szublimáció az érettség jele, amely lehetővé teszi az emberek számára, hogy normálisan, társadalmilag elfogadható módon működjenek.⁹

5. Kivetítés

A kivetítés egy olyan elhárító mechanizmus, amely magában foglalja a saját elfogadhatatlan tulajdonságainkat vagy érzéseinket, és másoknak tulajdonítja azokat. Például, ha erős ellenszenvet érezünk valaki iránt, akkor inkább azt hihetjük, hogy nem kedvel minket.

A kivetítés úgy működik, hogy lehetővé teszi a vágy vagy impulzus kifejezését, de úgy, hogy az EGO nem ismeri fel, így csökkenti a szorongást.

6. Intellektualizáció

Ez az elhárító mechanizmus lehetővé teszi, hogy elkerüljük, hogy a helyzet stresszes, érzelmi aspektusára gondoljunk, és ehelyett csak az intellektuális összetevőre koncentráljunk.

Például egy olyan személy, akinél nemrég diagnosztizáltak egy halálos betegséget, összpontosíthat arra, hogy mindent megtanuljon a betegségről, hogy elkerülje a szorongást, és távol maradjon a helyzet valóságától és az ezzel kapcsolatos érzéseitől.

7. Racionalizálás

A racionalizálás olyan elhárító mechanizmus, amely magában foglalja egy elfogadhatatlan viselkedés vagy érzés racionális vagy logikus magyarázatát, elkerülve a viselkedés valódi okait.

⁹ Szublimáció, kultúra és kreativitás, 2013

Például egy személy, akit visszautasítottak egy randevúzásra, ésszerűsítheti a helyzetet azzal, hogy úgysem vonzódik a másikhoz. A hallgató a gyenge vizsgapontszámért inkább az oktatót hibáztathatja, mint a saját felkészületlenségét.

Azonban racionalizálás nemcsak a szorongást akadályozza meg, hanem megvédheti az önbecsülést és az énképzetet is.

Amikor megpróbálják megmagyarázni a sikert vagy a kudarcot, az emberek hajlamosak a teljesítményt saját tulajdonságaiknak és készségeiknek tulajdonítani, míg a kudarcokat más embereket vagy külső erőket okolják.

8. Regresszió

Amikor stresszes eseményekkel szembesülünk, az emberek néha felhagynak a megküzdési stratégiákkal, és visszatérnek a fejlesztés során korábban használt viselkedési mintákhoz.

Anna Freud ezt az elhárító mechanizmust regresszióknak nevezte, ami azt sugallja, hogy az emberek a pszicho-szexuális fejlődés azon szakaszától kezdve alakítják ki viselkedésüket, amelyben rögzültek. Például egy korábbi fejlődési szakaszban rögzített egyén sírhat vagy duzzoghat kellemetlen hír hallatán.

Freud szerint a regresszióval kapcsolatos viselkedések nagymértékben változhatnak attól függően, hogy a személy melyik szakaszban van rögzítve. Például egy személy, aki az orális szakaszban rögzült, elkezdhet túlzottan enni vagy dohányozni, vagy verbálisan nagyon agresszív lesz. Az anális szakaszban történő rögzítés túlzott rendetlenséget vagy rendetlenséget okozhat.

9. Reakció kialakulása

A reakció kialakulása csökkenti a szorongást azáltal, hogy felveszi az ellenkező érzést, impulzust vagy viselkedést. A reakció kialakulásának egyik példája az, ha valakivel, akit nagyon nem szeretünk, túlzottan barátságosan bánunk, hogy elrejtjük valódi érzéseinket.

Hogy miért viselkednek így az emberek? Freud szerint a reakció kialakulását elhárító mechanizmusként használják, hogy elrejtsek valódi érzéseiket azzal, hogy éppen ellenkező módon viselkednek.

10. Egyéb védelmi mechanizmusok

Amióta Freud először leírta az eredeti védekezési mechanizmusokat, más kutatók folytatták a szorongás csökkentésének más módszereinek leírását.

Néhány ilyen elhárító mechanizmus a következőket tartalmazza:

Színészkedés

A stressz megküzdése bizonyos érzések elismerése és viselése helyett cselekvésekkel. Például ahelyett, hogy elmondaná valakinek, hogy haragszik rá, kiabálhat vele, vagy a falhoz dobhat valamit.

Célgátlás

Eredeti céljuk módosított formájának elfogadása. Példa erre, ha inkább középiskolai kosárlabdaedző lesz, mint profi sportoló.

Humor

Egy helyzet vicces vagy ironikus vonatkozásaira mutat rá. Példa erre az, ha elsütünk egy viccet stresszes vagy traumatikus helyzetben.

Fantázia

A valóság elkerülése azáltal, hogy visszavonul egy biztonságos helyre az elmédben. Ha az életünkben valami szorongást okoz, visszahúzódhatunk a belső világunkba, ahol a stressz oka nem tud ártani nekünk.

Elkerülés

A kellemetlen tárgyakkal vagy helyzetekkel való szembenézés vagy az azokkal való találkozás megtagadása. Például ahelyett, hogy megbeszélne valakivel egy problémát, egyszerűen elkezdheti elkerülni őt, hogy ne kelljen foglalkoznia a problémával.

Altruizmus

Belső szükségletek kielégítése mások segítségével keresztül. Például valaki, aki felépül a szerhasználatból, önként jelentkezhet, hogy segítsen mások felépülésében, hogy leküzdje a kábítószer-éhséget.

Míg a védekező mechanizmusokat gyakran negatív reakcióknak tekintik, mindannyiunknak szükségünk van rájuk, hogy átmenetileg enyhítsük a stresszt, és megóvjuk önbecsülésünket a kritikus időszakokban, lehetővé téve számunkra, hogy arra összpontosítsunk, ami pillanatnyilag szükséges.

Néhány ilyen védekezés hasznosabb lehet, mint mások. Például a humor felhasználása egy stresszes, szorongást kiváltó helyzet leküzdésére valójában adaptív elhárító mechanizmus lehet.¹⁰

¹⁰ Az EGO- elhárító mechanizmusok asszociációja a tanulmányi teljesítménnyel, szorongással és depresszióval orvostanhallgatóknál: A vegyes módszerekkel foglalkozó tanulmány, 2015

5. Összegzés

A tanulmányunkban a személyiség kialakulására és fejlődésére vonatkozó elméletet tárgyaltuk Carl Rogers és Sigmund Freud kutatásai alapján.

A személyközpontú elmélet gyökereinek széleskörű elterjedtsége azt látszik jelezni, hogy kialakulásában a kollektív tudattalan jelenségei is közrejátszottak. A jelenség úgy is megfogalmazható, hogy Rogers, aki személyében testesítette meg a személyközpontú elmélet alapelveit, bizonyos kollektív igazságokat tett nyilvánvalóvá azáltal, hogy azokra teljesen ráhangolódott és azokat alkalmazta.

Elmondhatjuk, hogy bár a személyközpontú elmélet fejlődése során számtalan fejlődési fokon ment keresztül, az egyén képességeibe vetett bizalom mindvégig központi gondolata maradt.

Carl Rogers személyiségelméletéről összességében azt tudjuk elmondani, hogy minden embernek szüksége van az önmegvalósításra. A megvalósítás legteljesebb formája, ha az ember szeret, és őt szeretik. A szeretet biztosítja azt a légkört, amelyben organizmikus értékelésünk optimálisan tud működni, és ez teszi lehetővé egyedi képességeink teljes megvalósítását. Képességeink megvalósítását sajnos veszélyek fenyegetik, a legnagyobb közülük az, hogy feláldozzuk önmagunkat mások szeretetéért.

A pszichoanalízis és a pszichoanalitikus pszichoterápia olyan visszatérő lelki

problémákkal küzdő emberek számára hasznos, akiknek korlátozott az örömképességük a párjukkal, családjukkal, barátaikkal való kapcsolataikban, illetve akik a munkájukban és a mindennapi élet feladataiban nem tudnak sikert és kielégülést megélni. A szorongás, a gátoltság és a depresszió gyakran belső konfliktusok jelei. Ezek a konfliktusok kapcsolati nehézségekhez vezetnek, melyek jelentősen befolyásolják a személyes és szakmai döntéseket. A fenti problémák gyökere gyakran a normál tudatosságnál mélyebbre nyúlik, ezért pszichoterápia nélkül megoldhatatlannak bizonyulnak.

Egy szakértő analitikus segítségével azonban a páciens új rálátást nyerhet a zavarok tudattalan részeire. A pszichoanalitikussal folytatott biztonságos hangulatú beszélgetés hozzásegíti a páciens ahhoz, hogy tudatosuljanak benne saját, korábban ismeretlen belső világának egyes elemei – gondolatok, érzések, emlékek és álmok. Ez csökkenti a lelki fájdalmat, segíti a személyiség fejlődését, és olyan önbizalmat erősítő tudatossághoz vezet, amely támogatja őt életcéljai elérésében.

Felhasznált irodalom

- Atkinson, Richard C. –Hilgard, Ernest: Pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2005
- Carver, Charles S. – Scheier, Michael F.: Személyiségpszichológia, Osiris Kiadó Budapest, 1998
- Holdstock – Rogers: Személyközpontú elmélet (összehasonlítás) in: Harday Ildikó szerk: A személyközpontú megközelítés elmélete és alkalmazása a segítő szakmában. szgy. Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola 1996
- Ivey – Downing: Tanácsadás és pszichoterápia 1980. Orvostovábbképző Egyetem Pszichiátriai és klinikai Pszichológiai Tanszék kiadványa 1990
- N. Kollár Katalin – Szabó Éva: Pedagógusok pszichológiai kézikönyve, Osiris Kiadó, Budapest, 2017
- Pintér Gábor: Személyközpontú pszichoterápia és tanácsadás. In: Kulcsár Éva szerk.: Tanácsadás és terápia. ELTE, Eötvös Kiadó. Budapest, 2009
- Pléh Csaba – Boross Ottilia: Pszichológia -akadémialexikon. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2008
- Dr. Ranschburg Jenő: Pszichológiai rendellenességek gyermekkorban, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 1998
- Rogers, Carl R.: Valakivé válni – A személyiség születése, Edge 2000 Kft., Budapest, 2003
- Rogers: A személyközpontú megközelítés alapjai in: Harday Ildikó szerk: A személy-központú megközelítés elmélete és alkalmazása a segítő szakmában szgy. Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola 1996
- Tóth Ibolya: A pszichológia alapjai, Comenius Bt., Pécs, 2001

MIKÉNT HATÁROZZA MEG AZ ÉNKÉP AZ EMBERT?

Csörögi Viktória

Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar

Az önismeret témájához kapcsolódóan említhető az alábbi idézet, ami az egyénre jellemző énkép kialakulásának folyamatát vázolja fel:

„Sokunknak egyáltalán nem könnyű rájönni arra, hogy mik az igazi értékeink, és mit szeretünk igazán. Ennek keresése az egyik legfontosabb feladatunk az életben.”

Ez az idézet szorosan kapcsolódik az énképünkhöz, hiszen ha felleljük az igazi értékeinket és azt, hogy mit szeretünk igazán, illetve hogy mi tesz minket boldoggá, azzal önmagunkra is rátalálunk.

Renate Reinsve Julie karakterét jelenítette meg a Joachim Trier által rendezett, „A világ legrosszabb embere” című filmben, amelyben Julie karaktere a férfiaktól függetlenül keresi önmagát, az életének értelmét, a valódi céljait.

Renate – elmondása szerint – közel érezte magát a karakterhez és könnyen tudott azonosulni vele.¹

„Olyan időket élünk, hogy annyi lehetőségünk van, hogy rendkívül nehéz végül választani. Julie egyszerre boldog és bájos, ugyanakkor nagyon magányos, szomorú és impulzív.”

Az énkép egy adott személy önmagáról kialakított mentális képe, amely az önmagunkról alkotott és érzelmekkel átszőtt vélekedéseinket tartalmazza.

Az énkép lehet reális vagy irreális és két aspektusát is elkülöníthetjük egymástól, az aktuális énképet és az ideális énképet.

Az énképünket több tényező is befolyásolja. Hatással van rá az önbizalom, az önértékelés és az önbecsülés szintje is.

¹ <https://wmn.hu/kult/56839-a-no-akiert-a-fel-ha-nem-az-egesz-vilag-rajongani-kezdett--renate-reinsve-a-vilag-legrosszabb-emberenek-foszereploje>

Az éntudat kialakulása utáni következő lépcső az énkép kialakulása, amely hosszú folyamat, és amely során az énkép egyre absztraktabb, differenciáltabb lesz.

Az énkép fejlődésének sorrendje az önfelismeréssel kezdődik, ezután következik az egyszerűbb viselkedésekkel, tulajdonságokkal történő önjellemzés, és óvodáskor végén, kisiskoláskorban jelennek meg az érzelmekkel átszínezett, értékelő önjellemzések.

Az énképet vizsgáló kérdőívek gyakori skáláin belül megkülönböztetjük az alábbiakat: fizikai énkép, kognitív énkép, szülői énkép, tanári énkép, társas énkép, illetve tantárgyi énkép.

Az énkép, ahogy már korábban is említésre került a gyermek önmagáról alkotott képe.

A fizikai énkép pedig a gyermek fizikai megjelenéséről alkotott képét mutatja.

A kognitív énkép a gyermek kognitív képességéről alkotott képe. Itt gondolnunk kell a megismerő folyamatokban szerepet játszó képességekre, mint az érzékelésre, észlelésre, figyelemre, illetve az emlékezésre, képzeletre, gondolkodásra.

A szülői énkép alatt azt értjük, hogy a gyermeknek milyen az elképzelése arról, ahogyan őt látják a szülei.

A tanári énkép a gyermek elképzelése arról, hogy milyennek látják őt a tanárai, óvodában az óvodapedagógusok.

A társas énkép a gyermek elképzelését foglalja magába arról, hogy milyennek látják őt a kortársai.

A tantárgyi énképen pedig azt értjük, hogy az iskoláskorú gyermeknek mi az elképzelése arról, hogy milyen ő 1-1 tantárgy vonatkozásában.

Mivel az énkép hosszas tanulás eredményeképpen fejlődik, formálódik, így Dr. Kulcsár Zsuzsanna (1981) szerint négy tényező játszik szerepet benne: (1) aktív ön indította mozgások, (2) szociális visszajelzések, (3) szociális szerepek, helyzeti tényezők, (4) szülők nevelési stílusa és énképe.

Az énképpel, mint kognitív értékeléssel Hattie (1992), mint a terület egyik jelentős kutatója foglalkozott.²

John Hattie, a világszerte ismert új-zélandi oktatáskutató mintegy 20 éve nekifogott, hogy összegezze az elmúlt 50 évben elvégzett, az oktatás hatékonyságával foglalkozó vizsgálatok eredményeit.

Vizsgálta, hogy mely tényezők azok, amelyek ténylegesen befolyásolják a tanítás, tanulás minőségét és sikerességét, és melyek azok, amelyek

² http://real.mtak.hu/60659/1/EPA00011_iskolakultura_2003_05_096-101.pdf

lényegesen nem változtatnak a dolgokon. Ahogyan azt is vizsgálta, hogy hogyan befolyásolják az iskoláztatás sikerességét például a kerettantervek, az iskolai vezetésben található különbségek, a különböző típusú iskolák, az iskolai elvárások, a házi feladatok, a tanárok szakmai felkészültsége, a képesség szerint csoportosított tanulók tanítása, a dolgozatok eredményeinek felhasználása, a különböző tanítási munkaformák, az osztálylétszámok, illetve a tanári-tanulói visszajelzések, a tanulóktól való elvárások vagy akár a tanulói (ön)értékelések.

Hattie Visible learning (2008) című könyvében 50 000 tanulmány, ezek közt 800 oktatással foglalkozó metaanalízis metaanalízisét végezte el.

Hattie több évtizedes kutatásai során arra kereste a választ, hogy mely tényezők gyakorolnak befolyást az iskolai eredményességre. Valós, iskolákban elvégzett kutatásokat használt, és közel 150 olyan tényezőt azonosított, amelyek számba vehetők e kérdés vizsgálatakor.³

Az énkép egyik aspektusa a már említett aktuális énkép, amely alapján a tapasztalatainkat alapul véve önmagunkra tekintünk a jelenben.

Illetve azok a tulajdonságok társulnak hozzá, amelyekkel éppen jellemezzük magunkat.

Az aktuális énkép arra vonatkozik, hogy éppen milyenek gondoljuk magunkat, aktuálisan milyen tulajdonságokat érzünk saját magunkra vonatkozóan jellemzőnek.⁴ (Például: Közepes tanuló vagyok.)

Az énkép egy másik aspektusa az ideális énkép, amelyet a vágyott tulajdonságaink alkot, vagyis amilyenek szeretnénk lenni.

A számunkra eszményített értékekkel való azonosulást jelképezi.

Ösztönzőleg hat a személy fejlődésére, ha közel esik az aktuális énképhez.

Ha azonban az aktuális önjellemzés és a vágyott ideálkép közötti különbség túl nagy, akkor beszélünk a szelfdiszkrepanciáról.

A szelfdiszkrepancia általában negatív önértékeléssel, szorongással társul és rossz alkalmazkodáshoz vezet.

Az aktuális énkép és a saját magam alkotta ideális énkép közötti harmónia hiánya csalódást, elégedetlenséget, fusztrációt eredményez, mivel a vágyak nem teljesülnek be.

³ <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-iskolai-teljesitmenyt-befolyasolo-tenyezok>

⁴ <http://leleknavigator.hu/backup/lelki-bongeszo/lelkizavarok/108-enkep>

Az elvárt énkép (Kitűnő tanulónak kell lennem) pedig a saját magunk elé állított elvárásokra, szabályokra vonatkozik, amely összefüggést mutat mások (pl. a szülők) elvárásaival.⁵

Minél közelebb áll egymáshoz az aktuális és az ideális énképünk, annál jobban érezzük magunkat. Ezt nevezzük pozitív énképnek.⁶

A *pozitív énkép* megerősítésének a célja egyrészt, hogy megerősítsük vele az én-azonosságunkat, másrészt, hogy egymás megismerjük és elfogadjuk. Illetve, hogy az énkép viselkedésére gyakorolt hatását szemléltessük is.

Az énképünk alakítható, illetve ha akarjuk, ha nem új információk beépítésével, tapasztalatokkal életünk végéig változik:

Ezek az újabb tapasztalatok lehetnek sporttal és az egészséges életmóddal kapcsolatos élményeink.

Meglévő szokásaink átalakítása, újratervezése, újabb kapcsolatok kialakítása, korábbi konfliktusok rendezése, de maga a tanulási folyamat során is változik, illetve mi magunk is tudjuk alakítani.

A pozitív énkép kialakítása rendszerint nagy kihívást jelent a személy számára, különösen mivel a közösségek gyakran pontatlan vagy túlzó elvárásokat támasztanak az emberekkel szemben.⁷

A *negatív énkép* és az alacsony önbecsülést kiváltó okok abban az esetben jelennek meg, amikor egy személy túlzó elvárásokat támaszt a saját maga, illetve a környezete irányába.

A személy szorongást fog megélni, az elérhetetlen célok miatt pedig folyamatos kudarcélményben lesz része.

Mindez eredményezheti a negatív énkép és a negatív önértékelés kialakulását.

Jellemző ezekre az emberekre, hogy mivel negatív az énképük, a képességeikről alkotott véleményük is negatív, lekicsinylő, ezért hajlamosak minden eléjük kerülő feladatot, helyzetet úgy tekinteni, amelyek potenciálisan kudarcélményt okoznak nekik, ami erős szorongást vált ki. A szorongás következtében pedig valóban teljesítményromlás figyelhető meg tevékenységeikben.⁸

⁵ [http://leleknavigator.hu/backup/lelki-bongeszo/lelkizavarok/108-enkep_\(2._bekezdés\)](http://leleknavigator.hu/backup/lelki-bongeszo/lelkizavarok/108-enkep_(2._bekezdés))

⁶ Atkinson, R. C., Hilgard, E. (2005): *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest

⁷ <https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%89nk%C3%A9p>

⁸ <http://leleknavigator.hu/backup/lelki-bongeszo/lelkizavarok/108-enkep>

A *nemi szerepek* elsajátítása, a nemi azonosságtudat kialakulása a gyermek fejlődésének olyan jelentős tényezője, amely a környezet részéről is komoly érdeklődést vált ki, és nagyon sok kérdést vet fel.

A nemi identitás annak a belsőleg átélt tudása, hogy melyik nemhez tartozunk, miként határozzuk meg önmagunkat.

A gyermek viselkedése, önmagáról alkotott képe, így nemi identitása is aszerint alakul, hogy a szülei és tágabb környezete milyen viselkedésformákat erősít meg és tart megfelelőnek.

Különösen fontos a gyermek környezetében élő felnőttek (pedagógusok, egyházi személyek stb.) hiteles viselkedése, hiszen akarva vagy sem, de bizonyosan szerepmódként is szolgálnak.

A nemi identitást befolyásolják egyrészt a gyermeket körülvevő személyek, hiszen ezek a személyek a gyermeknek példával szolgálnak és mintát mutatnak, illetve egyúttal demonstrálják a gyermek felé az őt körülvevő környezet által elvárt viselkedési formákat is.

A gyermeket érő társadalmi hatások is alakítják, mint például összefogás, tüntetés és azok a dolgok, amelyeket a gyermek is tapasztal a környezetében.

Illetve azok a kulturális élmények is hozzájárulnak, amelyeket szűkebb értelemben véve a lakhelye, tágabb értelemben az ország, ahol a gyermek él, támogat és megfelelőnek vél, közvetít. Illetve a család által ápolt szokások.

Az énkép és az önértékelés témájához szorosan kapcsolódik a személyiség fejlődése, kialakulása.

A személyiségfejlődés pedig már gyermekkorban kezdetét veszi. A gyermek személyiségfejlődésének vizsgálata, elméleti megfogalmazása, azok szakaszokra bontása és a szakaszok jellemzése Sigmund Freud munkásságához köthető.

Sigmund Freud zsidó származású osztrák neurológus és pszichiáter volt, aki a gyermekek fejlődési szakaszain belül 5 szakaszt különített el.

Ezek a szakaszok az anatómia egy bizonyos részére koncentrálnak és minden szakasz hatással van a gyermek felnőtté válására.

1. Fejlődési szakasz

Születésünktől a 2 éves kor közötti időszakot öleli fel, melyet orális fázisként említ.

Ebben a korban a gyerekek sokat tanulnak a világról. Első dolguk mindent megtapogatni, megkóstolni.

Ők ebben a formában fedezik fel az őket körülvevő világot.

Freud szerint, ha a gyermekben jelentősen rögzül ez a stádium, felnőtt korban is lesznek orális viselkedési tünetei. (Például: kényszerezés)

2. Fejlődési szakasz

2-4 éves kor közötti életszakaszra jellemző, amelyet anális szakaszként említ S. Freud.

Ebben az időszakban próbálják először használni a gyerekek a bilijüket. Jelentős figyelmet kell neki szentelni, mert így alakulhat ki a bili használatra való hajlandóság.

3. Fejlődési szakasz

4-6 éves kor közötti időszakot öleli fel.

Fallikus szakasz (Első nemi szakasz)

Ebben az életszakaszban tudomást szereznek a gyerekek saját nemi szerveikről.

Rendkívül fontos a szülő reakciója.

4. Fejlődési szakasz

6-12 éves kor közötti időszakot jellemzi.

Sigmund Freud lappangási időnek nevezte és úgy vélte, hogy ebben a periódusban nem történik semmilyen pszichoszexuális fejlődés.

A gyerekek a felnőttek által becsült készségek elsajátítására összpontosítanak.

5. Fejlődési szakasz

12-18 éves kor közötti időszakra jellemző

Genitális szakasz (Második nemi fázis)

Pubertáskorban következik be a gyermek nemi érése.

Sigmund Freud szerint a serdülőknek felnőtt nemi vágyaik vannak és igyekeznek azokat kielégíteni.

A visszautasítások következménye lehet a furcsa, tőle nem megszokott viselkedés, illetve talán el is próbálják szigetelni magukat a világtól.

Sigmund Freud a gyermek személyiségfejlődési szakaszait tekintve a következőképpen fogalmazott: *„Minden fejlődési szakasz teljes volt addig a percig, míg a személy el nem jutott az érettség fokára és bármilyen hajlammal is rendelkezett élete első éveiben, később biztosan megnyilvánul.”*⁹

Ha az énkép, illetve önismeret témájához kapcsolódóan lehetőségünk van szakirodalmat olvasni, illetve bővíteni az ismereteinket, akkor az mindenképp hasznos lehet, hiszen, ahogy korábban is említésre került az

⁹ <https://www.csaladivilag.hu/a-gyermekkor-fejlodesenek-szakaszai-freud-szerint/>

énképünk folyamatosan változik és egy-egy önimerset jellegű problémát és annak bekövetkezését mi magunk is megtudunk előzni azzal, ha ismerjük magunkat, értékeinket, ahogy erősségeinket is és gyengeségeinket.

Mindenki számára fontos kell, hogy legyen, hogy ismerje önmagát, határait, hiszen csak ezek ismeretében tudja önmagát adni egy csoportban, társaságban és felszabadultan cselekedni, belső feszültség és megfelelési kényszer nélkül.

Felhasznált irodalom

- Atkinson, R. C., Hilgard, E. (2005): *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest
<https://wmn.hu/kult/56839-a-no-akiert-a-fel-ha-nem-az-egesz-vilag-rajongani-kezdet-re-nate-reinsve-a-vilag-legrosszabb-emberenek-foszereploje> (Letöltve: 2022. április 28.)
<https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-iskolai-teljesitmenyt-befolyasolo-tenyezok> (Letöltve: 2022. április 28.)
http://real.mtak.hu/60659/1/EPA00011_iskolakultura_2003_05_096-101.pdf (Letöltve: 2022. április 29.)
http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/indexa2e9.html?option=com_tanelem&id_tanelem=147&tip=0 (Letöltve: 2022. április 29.)
<https://cultura.hu/psziche/sigmund-freud-vilaga/> (Letöltve: 2022. április 30.)
https://www.citatum.hu/szerzo/Sigmund_Freud (Letöltve: 2022. április 30.)

A FIATALKORI BŰNÖZÉS KIALAKULÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI

Farkas Lili Zsuzsanna
Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar

„A gyermekkor minden mástól eltérő szakasza az emberéletének, mely mintegy alanyi jogon biztosítja a tévedésjogát a személyiség fejlődése terén, s ehhez ugyancsak alanyi jogon nem büntetést, hanem elsősorban segítséget kell kapnia.”
(Volentics Anna)

Előszó

A fiatalkori bűnözés az egyik legfontosabb megoldásra váró, legsúlyosabb és legtöbb figyelmet érdemlő problémakörnek tekinthető, hiszen a jelenlegi fiatalok egy napon felnőttek lesznek és nagy valószínűséggel ők is gyereket fognak nevelni csak az a kérdés milyen mintául fognak szolgálni ezeknek a gyermekeknek. A bűnözés nem a mai modern társadalomban jött létre, hanem ez a probléma már nagyon régen keletkezett.

Bűnözés azóta van a világon, mióta ember van a Földön. Csak az változott, mi számít annak és az azzal járó büntetés módosult. A fogalmak és törvények, jogszabályok ismertetését szükségesnek tartottam a dolgozatom legelején.

Az elsődleges szintér, ahol a gyermek élete már születése előtt eldöntetett az a család és annak anyagi és szellemi helyzete. Későbbiekben a kotrácscsoport egy nagyon fontos tényezője annak, hogy hogyan is nő fel és milyen ember lesz a gyermekből. Persze ahhoz hogy változtatni tudjuk, kell egy igen erős személyiség, amit szintén öröklünk a felmenőinktől.

Ahogy a gyermek egyre cseperedik találkozni fog a hírcsatornákkal és információközlő platformokkal. A média erejének nagyobb hatása van ránk, emberekre, mint azt hinnénk. A gyerekek már iskolás kor előtt megtanulják kezelni a különböző elektronikai eszközökre, ami lassan elidegeníti az embereket egymástól és nem tudják magukat feltalálni a való világban. Az iskolai és netes zaklatások nagyon „népszerűnek” számítanak a mai világban. Szerencsére Magyarországon még nem annyira elterjedt, mint az Egyesült Államokban vagy az Ázsiai országokban.

Amint belépünk, az iskolába rögtön megváltozik, hogy kikkel töltjük az időnk túlnyomó részét. Ebben az időszakban különböző konfliktushelyzetek alakulnak ki közöttük és a tanárok között egyaránt. Ez adódhat érdekelletétekből vagy nézeteltérésekből is. Nem mindegy hogy ezek az évek boldogan és stressz, zaklatásmentesen történik, vagy félelemmel töltve várjuk a következő napot. Az iskoláknak nagy tekintettel kell lenniük a zaklatásokra és indokoltan megbüntetni az inzultálókat.

Persze vannak esetek, amikor mi magunk generaljuk a bűnelkövetőket a viselkedésünkkel és a hozzáállásunkkal velük szemben. Nem mindenki születik egyenlő háttérrel vagy testi, és szellemi adottságokkal. Az ember sokszor akarja kompenzálni magát a hiányosságaiért és saját megnyugtatása érdekében sért meg másokat. Van, amikor csak azért bántanak valakit, mert nem az általuk „normálisnak” vélt módon viselkedik, vagy éppen néz ki. Az emberek hajlamosak túlságosan is előtétések, lenni egymással és így sokkal több konfliktushelyzet alakulhat ki egymás között.

A bűncselekmények nem mindig egyszerűek vagy feketék fehérek vannak, mikor sokkal mélyebb okok lehetnek a háttérben. Ezeknek az okoknak a feltárását próbálok felderíteni a dolgozatomban, ami persze minden egyénenként, változhat, ezért nem lehet kimondani azt, hogy aki például, lop, az feltétlen rossz anyagi sorsból származik.

1. Történelmi háttér

A fiatalkori bűnözés ma már világszerte elterjedt bűnözési forma, ami nem csak egy adott országra, népcsoportra, vagy akár kultúrára jellemző.

Az emberek nagy része azt hiszi főleg az idősebb korosztály, hogy a bűnözés és a zaklatások a modern világ terméke, de ezt, ahogyan már említettem a bűnözés mélyebb gyökerekre nyúlik vissza.

A bűnözés, mint a kriminológia tárgya tehát nem állandó és homogén, hanem képlékeny és változó. Így egyes törekvések arra irányulnak, hogy meghatározzák a bűnözésnek azt a cselekményi magját, amely legalábbis a modern társadalmakban, térben és időben viszonylagos állandóságot mutat. Bizonyos, a társadalom alapértékeit súlyosan sértő cselekmények például az emberölés, a rablás, a testi sértés, a szexuális erőszak, a lopás, a kábítószerrel összefüggő cselekmények, a modern társadalmakban tértől és időtől függetlenül büntetőjogi tilalom alatt állnak.¹

¹ Borbíró – Gönczöl – Kerezsi – Lévai M.200

A mai világban, ha egy ember megöli embertársát, az nagy bűnnek számít, viszont ha ez a középkorban történt volna, akkor már nem tekintették volna annyira komoly vádnak.

Gönczöl Katalin szerint a bűnözés olyan történetileg is változó társadalmi jelenségként is felfogható, amely negatív módon jelzi, hogy egy mindenkori társadalom milyen mértékben képes biztosítani zavartalan működését, milyen módon képes átörökíteni fennmaradását és tovább fejlődését biztosító normákat.²

Régen bűncselekménynek számított:

- eretnecség
- házasságtörés
- vagyon ellen elkövetett
- gyilkolás.

Ma mi számít annak:

- vagyon ellen elkövetett
- emberélet szándékos kioltása
- állatkínzás vagy annak szándékos és kegyetlen kioltása
- testi vagy akár lelki bántalmazás/erőszak (testi sértés, nemi erőszak stb)
- anyagi központú bűncselekmények (pénzmosás, pénzhamisítás, adócsalás stb.).

2. Tisztázandó fogalmak

A Büntető Törvénykönyv szerint a bűncselekmény az, ha szándékosan, amely szándékosan vagy gondatlanságból veszélyes a társadalomra. Olyan tevékenység lehet a társadalomra veszélyes, amely veszélyezteteti vagy sérti Magyarország Alaptörvénye szerint gazdasági illetve állami rendjét, vagy mások személyi jogait sérti.

Bűntett az a szándékosan elkövetett tett bűncselekmény, amelyre a törvény kétévnyi szabadságversénél súlyosabb büntetést szab ki minden más vétség.

*Fiatalkorúnak számít az a gyermek, aki a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyv szerint, aki a bűncselekmény elkövetésekor betöltötte a 12. életévét, de a 18. még nem.*³

Szocializáció alatt a társas interakciók során tanuljuk a társas viselkedést, szerzünk társas tapasztalatokat. A szocializáció a szocializációs partnerek

² Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára: A deviancia szociológiája, Hilscher Szociálpolitikai Egyesület – ELTE Szociológiai Intézete Budapest, 1996

³ Btk. XI. fejezet: A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések: Alapvető rendelkezések

közötti interakciókban valósul meg. A társas interakciókhoz szükséges társas készség, megértés és empátia, érzelmi érettség (a felnőtt részéről), az interakció akkor sikeres, ha kölcsönösségre épül és a szerepek jól körülhatároltak.⁴

Családnak nevezzük az emberek közösségét vagy több közösség kapcsolatát, ahol a tagok között leszármazotti, házassági vagy örökbefogadási kapcsolat van. Egy család tagjai általában hasonló tulajdonságokkal rendelkező emberek. Az európai (nyugati) típusú társadalmakban a családot közvetlen leszármazással („vérrokonság”), *házassággal*, *örökbefogadással* (vagy hasonló jogi kötődéssel) jellemzik.⁵

A fiziológiai, pszichológiai mechanizmusok, sőt a kulturális szokások is az evolúciós folyamat termékei. Társadalmi jelenségek, pl.: másokkal való törődés, párválasztási stratégiák háttérben a természetes kiválasztódás áll. Ugyanakkor a genetika csak valószínűsít bizonyos magatartásmintákat, a társas környezet, a társadalom hatására valósulnak meg a különböző viselkedések. A társadalom katalizálja a fejlődést, bevezeti az egyént a kultúra egy sajátos formájába, és mintát ad a társadalomban való éléshez. A szocializáció a kultúra átadása generációról generációra, különböző szerepekre nevelés. Kumulatív kulturális evolúcióról beszélhetünk abban az értelemben, hogy nem csak másoktól, hanem másokon keresztül is tudunk tanulni, nem csak társaink meglévő ismereteit használjuk ki, hanem felhasználjuk minden valaha élt ember tudását is. Ezt az ember kognitív képességei, viselkedési sajátosságai teszik lehetővé. Emberre jellemző sajátos kognitív képességek, amelyek fontos szerepet játszanak a szocializációs folyamatban is.⁶

3. Fiatalkorúakra vonatkozó törvények, jogszabályok

A mai világban nemcsak a testi sértés, droghasználat, vagyoni eltulajdonítás számít bűncselekménynek, fontosnak tartom megemlíteni azt, hogy internetes zaklatást bűncselekménynek számít. A XX. század végére azonban a fiatalok „érése” már korábbra tehető, és ez nem csak a korábbi felnőtté válásukban, de abban is megmutatkozik, hogy nő a deviáns magatartást tanúsítók száma is.⁷

⁴ Maccoby, 2007

⁵ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Csal%C3%A1d_\(szociol%C3%B3gia\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Csal%C3%A1d_(szociol%C3%B3gia))

⁶ Solymosi, 2004

⁷ Pusztai Enikő: Mikor és hogyan lépünk be Európába – fiatalkorúak büntető-eljárásában; in Büntetőjogi tanulmányok szerk: KAHLER FRIGYES 1999. MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, p: 95

Az újabb és újabb esetek időről időre újabb típusú problémákat vetnek fel, ami felveti a különböző törvények folyamatos változtatását. Ehhez segítséget nyújt a kriminológia, az elkövető háttérének vizsgálata.

Kriminológiai szempontból a fiatalkorúak három korcsoportba sorolhatók, a gyermekkorúak (14 éven aluliak), a fiatalkorúak (14–17 évesek) és a fiatal felnőttek (18–25 évesek) csoportjába.⁸

A bűnösség büntetőjogi fogalom, amely kifejezi a bűncselekmény alanyának az elkövetési magatartáshoz és annak következményeihez való tudat, akarat-érzelmi viszonyát.

A bűnösség kategóriái a szándékosság és a gondatlanság. Ha az elkövető tekintetében sem szándékosság, sem gondatlanság nem állapítható meg, úgy a bűnösség kizárt.

Szándékosság: olyan magatartás, melynek következményeit tanúsítója kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.

Gondatlanság: olyan magatartás, melynek lehetséges következményeit tanúsítója előre látja, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy a következményeket azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.⁹

Fiatalkorúra kiszabott büntetés nevelő, a társadalom értékes tagjává és a helyes irányba terelődés céljából szabnak ki. Intézkedés csak azzal szemben alkalmazható, ha a bűncselekmény elkövetésekor még nem töltötte be a tizenegyedik életévet. Szabadságvesztés csak akkor lehet alkalmazni, ha az intézkedés és a büntetés célja más módon nem érhető el.¹⁰

Az, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvételt birtokol (3 év), készít, kínál, vagy hozzáférhetővé tesz (1-5 év), illetve azokkal a felvételekkel kereskedik vagy nyilvánosságra hozza, esetlegesen eszközöket biztosít, 2-8 év szabadságvesztéssel büntetik.

Ha az, aki a kiskorút videóra vette annak a feladata a kiskorú felügyelete vagy nevelése, vagy valami befolyási viszonytal visszaélve követte el akkor pedig 2-8 évig terjedő szabadságvesztés jár.¹¹

⁸ A fiatalkori bűnözés jellemzői Szűcs Anna p 2

⁹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C5%B1n%C3%B6ss%C3%A9g>

¹⁰ Btk.: XI. Fejezet: A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések: Alapvető rendelkezések (106. §)

¹¹ Btk. 204. § Gyermekpornográfia

4. A fiatalkori bűnözés általános jellemzői

A bűnözés minden társadalomban és korban jelen van, volt, és lesz is. Az hogy mit tekintünk bűnnek, azaz koronként változik (pl.: házasságtörés, munkanélküliség) de nem vannak állandóak is (gyilkolás, lopás,) és az hozzá fűződő büntetés mértéke is. A rendszerváltás idején nem igazán volt jelen vagy legalábbis nem volt róla információ. A bűnözés viszont utána rohamosan jelentek meg a nyilvántartásba vett bűncselekmények. Ezek a fiataloknak a szocializációs folyamata hibás volt, nem tanultak meg, s nem építették be személyiségükbe a társadalmi normákat, és nem sajátították el a társadalmi értékrendet.

Milyen okok vezették a fiatalokat a büntett elkövetéséhez:

- fiatalkorral szükségszerűen együtt járó problémákat sem egyedül, sem szűkebb környezetük (család, iskola, baráti kör) segítségével sem tudták megoldani, így konfliktusaik a társadalmi normákkal való szembekerüléshez vezettek;
- felnőtté válás folyamatával szükségszerűen együtt járó élményeket (kiszakadás a családból párkapcsolatok, munkahelykeresés, munkába állás vagy munkanélküliség) nem tudták egyedül feldolgozni vagy ezek súlyos törést jelentettek életükben;
- kortárskapcsolatok túlértékelt helyzete; (a családi és egyéb viszonylatok gyengesége folytán) mások hatására követték el a bűncselekményt; esetleg erős érzelmi motiváltság, kíváncsiság hatására¹².

Jármy Tibor szerint a személyiségrendszer sérülésének többféle kriminális és antiszociális viselkedésmód többféle bűntényben megvalósulhat pl.: szökés, csavargás, bandákba való csatlakozás és csoportbűnözés, különféle erőszakfajták, személyi tulajdon eltulajdonítása stb. Ezekben egy közös tényező van jelen, az személyiségfejlődésének zavara, ennek okán a fiatal szembekerül a társadalmi normákkal, utána pedig az adott társadalomban a hivatalos szervekkel. Mikor a bűncselekmény megtörténik az már a végeredmény és nem vesszük észre az odáig vezető utat. Az okok megismerésének sokféle magyarázat és megközelítés ismert napjainkban. Szerinte a gyermekek azért követnek el különféle bűncselekményeket az érzelmi fejlődése pedig nem megfelelő.¹³

¹² Kőszegi Szilvia Fiatalkorú bűnözők re-integrációs esélyei p.:4.

¹³ Jármy Tibor: Közösség, bűnözés, megelőzés. Zemplénért Civil Szervezetek Szövetsége, Budapest, 2003., p.:62.

5. Általános jellemzők az elkövetett bűncselekményekre

A gyermek- és fiatalkori viselkedés különböző deviáns formái a felnőttek nevelő tevékenységének kudarcát jelentik. A 18 év alatti fiatal még bátrabban „belemegy” egy durvább „balhéba” is, amíg egy idősebb, tapasztaltabb társa már azért mond nemet az erőszakos elkövetésre, mert tudja, hogy az ilyen típusú cselekményeknél súlyosabb jogkövetkezményekkel számolhat, mint egy tisztán vagyon elleni bűncselekmény elkövetésénél. A vizsgálatok során felfedezhető, hogy egymás „heccelése” a vagányság a fő motiváló ok, de sokszor azzal sincsenek tisztában, hogy bűncselekményt követnek el. Ritka esetben a személyes harag figyelhető meg motiváló erőként. Az erőszakos bűncselekmények fő előfordulási helyei általában a hétvégi diszkók, szórakozó helyek és egyre gyakoribb védekezési módként ittasságra hivatkoznak.¹⁴

Elmondhatjuk, hogy általában hogy a fiatalkori bűncselekményekből hiányzik a tervszerűség és az alkalom kihasználása adja meg a lehetőséget és sokkal nagyobb jelentősége van az indulatnak, mint magának a tettnek.

A sértettek kormegoszlása azt mutatja, hogy a rablás több mint a felénél kiskorú válik a cselekmény áldozatává és az is elmondható hogy általánosságban hogy 80-85%-ban ismeretlen kárára követnek el valamilyen bűncselekményt.

Ezek a fiatalok majdnem mindig egy csoportban hajtják végre a bűncselekmény. Mindenki sokkal magabiztosabb, ha egy csoporttal hajtja végre egy adott feladatot, hiszen eloszlik a felelősség és a feladatok is, ez szintén igaz a bűncselekmények elkövetésére is. Igaz hogy kevesebb a feladat viszont a felelősség is osztódik viszont a büntetés nem. Sokan nem tudják, de a tudatlanság és a nem segítség is ugyanúgy büntethető. A törvény nem tudása nem mentesít a büntetés elől.

A jogerősen elítélt fiatalkorúak döntő többségben fiúk alkotják és csupán 10%-a lány, akiknek többsége azonos korúakhoz vagy náluk idősebb bandához csatlakoznak. A statisztikák azt mutatják, hogy az elkövetéskor betöltött életkor szerinti megoszlás szerint legnagyobb számban 17 évesek követnek el bűncselekményeket.¹⁵

Ha a fiatalkori bűnözés szerkezetét vizsgáljuk, azt vehetjük észre, hogy főként a vagyon elleni bűncselekmények dominálnak. Kimondható viszont az, hogy a fiatalkori bűnözés nem sokban tér el a felnőttkoritól, „a hagyományos

¹⁴ Kőszegi Szilvia: Fiatalkorú bűnözők re-integrációs esélyei p 6

¹⁵ Dr. Kasnyik Adrienn Flóra, büntető ügyszakos bíró, Fiatalkorúak ügyeinek szakjogásza

értelemben vett bűnözés szerkezete már a büntetőjogi értelemben vett fiatal korban kialakul”.¹⁶

A vagyoni elleni bűncselekmények egyre növekvő mértékben jelen vannak a gyermekkorúak körében is. Ezekben az esetekben a vagyonszerzés a domináns, a betöréseknél a tettesek az elektronikai cikkekre mennek melyet az eltulajdonítás után esetlegesen még ők maguk is használják ezzel szórakoztatva magukat és csak utána adják el a lopott tárgyakat.

6. A fiatalok belső gondolatai, amelyek kiválthatják a bűnözési ingeret

Nem mindenki születik egyenlően és vannak olyan különbségek, amelyekről sosem szabadalunk meg az életünk során. Ezek nemcsak anyagi eredetűek lehetnek, hanem lelki vagy testi betegség, sérülés, és így próbálja elterelni róla a figyelmet. Szégyelli az esetleges hiányosságát vagy a sérülését testi vagy lelki tekintetben így próbálja kompenzálni az elmaradottságát. Ha nem kisebbségi komplexusa van másokkal szemben, akkor meg akarja magát védeni magát az esetleges zaklatásoktól és egy szerepet vesz fel. Így ő válik a zaklatóvá ahelyett, hogy őt zaklatnák. Vagy pedig elkezd egy bandába csatlakozni, és hogy bent maradhasson, elkezd felvenni az adott banda attitűdjét.

Mint minden szülő óvja és védi gyermekét és megpróbálnak neki megadni mindent, de néha a szülők túlságosan is elkényeztetik a gyermeküket. Így ezek a gyermekek az gondolják, bármit elkövethetnek. Ez a magatartásmód először az óvodában és az iskolákban lesz szembetűnő. Vannak gyerekek figyelem felhívásra is használják a bűncselekményeket. A gyerekek igénylik a figyelmet bár nem mindegyik egyforma mértékben, de igénylik. Ha úgy gondolják, a szüleik nem foglalkoznak velük megfelelően és elkezdnek különböző viselkedésformákat felvenni pl.: az életkorának nem megfelelő viselkedés, igazolatlan hiányzások mint a diák esetében, kisebb bűncselekmények elkövetése stb.

Mivel ahogy a mondás is tartja ahány ház annyi szokás ez a családokra is vonatkozik. Csak ezzel a szerepkörrel találkozott így nincs összehasonlítási alapja. A családjában és a közvetlen környezetében csak ilyen emberekkel találkozhat

Minden családban következnek be különböző tragédiák, halálesetek. A gyermekek nem minden esetben dolgozzák fel azt, hogy elvesztettek valamit

¹⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/Fiatalkori_b%C5%B1n%C3%B6z%C3%A9s

vagy valakit. Egy trauma elől ide is menekülhetnek. A gyásznak vannak szakaszai és mindenki másképpen dolgoz fel egy-egy veszteséget és változást.

A tinédzserkor az identitáskeresés időszaka és nem mindenki egyszerre találja meg a saját személyiségét. A bűnözői életstílust is kipróbálja a gyermek ebben az időszakban, Fiatalkorban az egyének keresik a saját személyiségüket és identitásukat. Ez csak egy kipróbálható szerep, amely nem tart sokáig és felvesz egy újabb viselkedésmintát. Ez csak a személyiségkeresésnek tudható be, de csak akkor, ha ezt a mintát fel váltja egy másik.

A fiatalok bűnözőket két csoportja sorolhatjuk. A krónikus életpályabűnöző, aki már nagyon fiatal korban feltűnik a rendszerben és 6-12 éves korában találkozik először a rendőrséggel általában vagyon elleni bűncselekmény okán.

A második pedig csak a fiatalokra korlátozott elkövetői típus (epizóduszerűen korlátozott elkövető, gyerekkori előtörténetében nem fedezhető fel antiszociális magatartászavar).

7. A család és a környezet jelentősége

A családi szocializációs zavarok igen gyakran jellegzetes magatartásformákban nyilvánulnak meg, melyeknek közös sajátosságai: a személyiségfejlődés zavara. Ilyenkor a hibás személyiségfejlődés részének pótlását külső referencia kapcsolatok teszik meg, tehát ha a személyiség könnyen sodorható, befolyásolható, akkor a bűnözés felé sodródhat.¹⁷

A család az elsődleges szocializációs színtér, ami a gyermek fejlődésének szempontjából a legkritikusabb. Egy társadalmi normákat követő, anyagilag átlagos és nyugodt légkörű családban nehezen képzelhető el, hogy negatív irányban térjen el a gyermek a társadalmi normáktól és a bűnözés útjára lépjen

7.1. *Marginalizált környezet*

A hátrányos, illetve többszörösen hátrányos helyzetben levő személyek, a társadalom átlagos szintjétől lemaradók, a társadalom alsó szélére kerülők súlyos problémát jelentenek a szociálpolitika számára. Elszigeteltségük jelentősen javulhatna, ha a társadalom egészét áthatná a szolidáris szemlélet.

¹⁷ Kőszegi Szilvia Fiatalok bűnözők re-integrációs esélyei p 3

7.2. *Veszélyeztetett gyermek- és fiatalkorú*

A gyermekek veszélyeztetettségének oka lehet anyagi, környezeti és magatartásbeli. Az ismertté vált fiatalkorú bűnelkövetők döntő többsége olyan hátrányos helyzetű, marginális családi környezetből származik, ahol a szegénység, a munkanélküliség és a szociális problémák meghatározó élményt jelentenek. Szüleik többsége segéd-, kiegészítő vagy betanított munkás, munkanélküli. A kedvezőtlen társadalmi-gazdasági adottságok miatt az ország keleti régióiban az országos átlagnál magasabb a gyermek- és fiatalkorú bűnelkövetők gyakorisága.¹⁸

A nyugodt családi légkörrel ellentétben azok a gyermekek, akik olyan családba születtek, akik anyagi nehézségekkel, alacsony iskolázottsággal, esetlegesen több gyermeket nevelnek egyszerre rossz körülmények között. Ezeknél a gyermekeknél hamarabb jelentkezhetnek a bűnözésre hajló tünetek.

Erre egyik kiváló példa a 19. században végzett emberkísérletek mikor egy ikerpárt kettéválasztottak és két teljesen más értékrendet közvetítő családba adták. Az egyiket egy jómódú polgári családba helyezték a másikat pedig egy szegényebb kétes foglalkozású családba. A kísérlet azt mutatta ki, hogy mindkét gyermek felvette az adott család mintakészletét és szokásrendszerét, a társadalomhoz való viszonyulását. Ez az bizonyítja a környezet sokkal nagyobb hatással van a gyermekek személyiségére, mint a génnek.

7.3. *Anyagi források jelentősége*

A családban egyfajta mintakövetés megy végben, és ha gyermek az látja, hogy a szülei a pénzt különböző tudatmódosító szerekre, alkoholra vagy pedig cigarettára költi így számára is ez lesz a természetes. Ha a szülei kétes módon szerzik be a napi betevőt, akkor ő is ugyanezt fogja nagyesséllyel tenni. A családon belüli erőszak vagy egy nagyobb trauma, amit átélt az egyén nagyban befolyásolhatja a cselekedeteit.

Sokan élnek azzal a sztereotípiával, hogy a szegény emberek, gyerekek általában bűnözők viszont ez korántsem igaz. Az tagadhatatlan hogy ebben a társadalmi rétegben nagyobb az előfordulási esély. Az tagadhatatlan hogy nekik nagyobb esélyük és okuk van a bűn útjára lépni. Viszont a gazdagabb rétegben

¹⁸ <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/rendeszet/tarsadalomismeret-életmod/a-gyermek-es-fiatalkori-bunozes-megelőzése-es-visszaszorítása/a-gyermek-es-fiatalkori-bunozes-kialakulása>

is elég nagy számban megtalálhatóak azok a fiatalok, akik valamilyen bűncselekményt követtek el.

A szegénysorban élő gyermekeknek sem elrendeltetted a bűn útjára való belépés. Úgy gondolom ez teljesen az egyén befolyásolhatóságán és a belső erkölcsrendszerétől függ, hiszen az óvoda és az iskola valamilyen szinten átadja ezeket az erkölcsi útmutatásokat a diákok felé csak az a kérdés ki mennyire veszi ezeket fel, hogy lényegében ahhoz valaki a fiatalkori bűnözés útjára lépjen elég változatos. Tagadhatatlan a család befolyásoló ereje a gyermekre. Így ezeknek a gyermekeknek több esélyük van a bűn útjára lépni. Az ilyen családokban nem ritka az alkohol-, drog vagy egyéb tudatmódosítók használata vagy a családon belüli erőszak jelenléte. Ezek a tények rendkívül negatívan hatnak a gyermek személyiségfejlődésére. Előfordul, hogy a családon belül elfogadott normák nem összeegyeztethetőek társadalom által elfogadottakkal. Például a kisfiú számára természetes és elfogadott a lopás, hiszen ezt látta otthon viszont a társadalomban ezért büntetés jár.

Egy átlagos családban is rögtön megfordulhat a kocka, ha a családban pl.: valamilyen haláleset következik be, állásvesztés, trauma stb.

A családi neveléshez tartozik az örökbefogadás is, hiszen itt egy család sajátjaként neveli fel azt, akit örökbefogadott. Az örökbefogadásnál a szülőknek nem túl sok információjuk van a gyermek előző családjáról csak annyi amennyit az intézmény közöl velük. A családok ezért választanak fiatalabb gyermeket, hiszen azokból ki lehet nevelni azokat a dolgokat, amik mérgezőek lehetnek a gyermek személyiségére. Viszont mikor egy új gyermek kerül az otthonunkba és nem mindegy milyen korban van az a gyermek Ha még fiatal és nincsenek emlékei az előző családjáról akkor is számos tényező befolyásolhatja az életét. Mivel a gyermek örökölt egy hajlamot a biológiai szüleitől így rosszabb idősebb korára ezek a hajlamok kialakulhatnak. Ez a szülőknek megfelelően kell kezelni. Viszont ha egy olyan korú gyermek érkezik a családba ahol a gyermekben élénken élnek az előző családja normái, értékrendje az gyakran konfliktust eredményez az öregbefogadó család és esetlegesen a társadalom normái között. Azok a fiatalok, akik nevelőotthonban nevelkednek azok nagyobb eséllyel terelődnek a rossz útra a csoport hatására.

7.4. A családi nevelésen kívüli lehetőségek

7.4.1. Gyermekotthonok

A gyermekotthon az ideiglenes hatállyal elhelyezett, nevelésbe vett gyermekek számára biztosít otthont nyújtó ellátást. A gyermekotthon a gondozással és

neveléssel segítséget nyújt a szocializációban, a re szocializációban, elősegíti a rehabilitációt, a rehabilitációt olyan gyerekek számára, akik ezt a különleges gondozást más helyen nem tudják elérni.

A gyermekotthon csoportjai:

- A gyermekotthon 1. csoportja (különleges gyermekotthoni csoport) biztosítja 8 gyermekotthont nyújtó ellátását.
- A gyermekotthon 2. csoportja (gyermekotthoni csoport) 10 normál, különleges, speciális ellátási szükségletű gyermek és utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt teljes körű ellátását biztosítja.
- A gyermekotthon 3. csoportja (Kincsház Lakásotthon) 12 normál és különleges ellátási szükségletű gyermek teljes körű ellátását biztosítja.

A gyermekotthon céljai:

- Alapvető cél, hogy a gondozott gyermekek számára biztosítsák az otthont nyújtó ellátást. A teljes körű ellátás kiterjed többek között a lakhatásra, az étellemezésre, a tisztasági szerek, a ruházat, a játékok, valamint szükséges esetben a zsebpénzbiztosítására. A gyermek életkorára figyelemmel biztosítják a különleges ellátást, amely magába foglalja az életkori sajátosságoknak megfelelő gondozást, nevelést, a napi szintű orvosi felügyeletet, speciális étkeztetést, gyógypedagógiai ellátást a fejlesztéshez szükséges eszközöket.
- Céljuk továbbá, hogy a gyermekotthon lakóira vonatkozó egyéni gondozási nevelési tervek kiemelkedő szakmai színvonalon készüljenek el, s a bennük foglaltak maradéktalanul teljesüljenek.
- Alapvető céljuk, hogy a családjuk gondoskodását nélkülözni kényszerülő gyermekeknek olyan OTTHONT biztosítsanak, amely minden lakójának lehetővé teszi, hogy igazi gyermekéletet élhessen, amelynek szeretetteljes, megértő légkörében biztonságban érezheti magát, és ahol folyamatos és bensőséges, igazi emberi kapcsolatok kialakítására nyílik lehetőség.¹⁹

A nevelőotthonokban történő nevelés teljesen különbözik a családi neveléstől vagy az örökbefogadástól, hiszen itt nem egy vagy két gyermek él együtt egyforma értékekkel és normákkal. Ha fiatalon került oda az illető, akkor is nagy a valószínűsége, hogy társai megrontják akár lelkileg akár testileg. Az itt élő gyermekeket nem könnyű sem kezelni sem pedig a helyes útra terelni, hiszen már az előző életükből hoztak egyfajta viselkedésmintát.

Mivel a nevelőotthonokban különféle korú és identitású gyermek él ahol nem egy értékrendszer szerint nevelték őket így különféle konfliktusok

¹⁹ Az Ernust Kelemen Gyermekvédelmi intézmény szakmai programja Letöltés dátuma 2020. február 22.

alakulnak ki. Olyan is előfordul, mikor egy idősebb gyermek megront egy nála fiatalabbat akár lelkileg akár testileg. Az ott élő gyermekek egymás között szocializálódnak nem pedig a társadalomnak megfelelően. Akár komoly lelki betegségek is kialakulhatnak vagy felerősödhetnek. Egymástól eltanulnak nem megfelelő viselkedésmintákat vagy akár egyéb rossz tulajdonságot. Az ott dolgozóknak pedig több problémával kell megküzdeniük, hiszen folyamatosan, tanulják egymástól a rossz magatartás és egyéb káros dolgokat. A végén lehet, hogy egy aránylag jól szocializált mondhatni a társadalmi értékeknek megfelelő gyermekből a gyermekotthonban töltött idő hatására egy deviáns viselkedésű ember nevelkedik, aki nem tud megfelelni a társadalom által felalított szabályoknak érték és normarendszernek.

7.4.2. *Nevelőszülőség*

Nevelőszülő az a személy lehet, aki:

- huszonnegyedik életévét betöltötte,
- nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság és támogatott döntéshozatal hatálya alatt,
- büntetlen előéletű,
- a gondozásába helyezett gyermeknél legalább tizennyolc, de legfeljebb ötven évvel idősebb,
- személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas a nála elhelyezett gyermek kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítására és a családjába történő visszakerülésének vagy örökbefogadásának támogatására, valamint a gyermek, fiatal felnőtt életkori szükségleteiből adódó feladatoknak az ellátására,
- a képesítési előírásokra vonatkozó miniszteri rendeletben meghatározott képzésen eredményesen részt vett²⁰

7.5. *Nevelési stílusok*

Ahogy vannak, különböző családi hátterek úgy vannak különböző nevelési stílusok is, amelyek befolyásolhatják a gyermek személyiségfejlődését Ranschburg Jenő négy stílust különböztet meg.

4 különböző nevelési stílust lehet megkülönböztetni:

- meleg – engedékeny

²⁰ <http://noefon.hu/aloldal.php?page=neveloszuloi>

- meleg – korlátozó
- hideg – engedékeny
- hideg – korlátozó

Meleg – engedékeny nevelői stílus: Vannak szabályok és a megszegésükért helytelenítés, feddés jár, azonban a szabályok nem merevek, hanem szükségszerű és rugalmas normák, nem nehezednek a gyerekre, nem válnak cselekedeteinek akadályává. A gyermek sosem fordul szüleihez hiába sem érzelmi, sem intellektuális igényeivel, vagyis a “szeress” és a “beszéljess velem” jelzéseire mindig kap a szülőktől választ. Az a gyerek, aki ilyen légkörben nő fel, pozitívan fordul a világ felé. Sosem kételkedik abban, hogy szeretik, ez a szeretet azonban sosem korlátja cselekedeteinek.

Megfigyelték, hogy ebben a légkörben felnövő gyerekek agresszívabbak, ennek oka a biztonságérzés és a szigorú büntetés hiánya, nem pedig az önálló cselekvés akadályoztatása miatt van. Ezek a gyerekek megvédik magukat és álláspontjukat, ezért nehezebben kezelhetők, mint a más nevelői beállítódásban nevelkedők. Ez azonban bőségesen megtérül, mert barátságosabbak, könnyen alakítanak ki kapcsolatot a felnőttekkel és a gyerekekkel, bíznak önmagukban, kiegyensúlyozottak, kedvesek. Az agresszió, ami tapasztalható, a megfelelő feltételek esetén egészséges bátorsággá fejlődik.

Meleg – korlátozó nevelői stílus: Ebbe a szülőtypusba elsősorban a túlvó, túlszerető, túlgondozó szülő tartozik, aki nem engedi önállósodni gyermekét. Ezeknél a szülőknél a gyermek nyílt agressziója szigorúan tiltott. Mivel minden szülő korlátokat állít a gyerek elé, amivel akadályozza a cselekedeteiben, a gyerekek időnként haragszanak a szüleikre. A meleg korlátozó nevelői stílusban a családon belüli agresszió szigorú büntetése van. Így a gyermek kénytelen magában tartani – befelé fordítani – ellenséges érzéseit, ami szorongáshoz vezet. Magatartásuk és gondolkodásuk erősen szabálykövető, kevésbé kreatívak, mindig illedelmesek, egy kicsit visszahúzódnak, félszegek. A szülői szeretet, a melegség rendszerint elejét veszi annak, hogy a korlátozások túlzottan ránehezedjenek a gyerekre, komolyabb problémát okozva.

Hideg-engedékeny nevelői stílus: Ez a nevelői stílus is segíti a gyermeki agresszió kibontakozását, mégpedig azért, mert a szülő elutasítja a gyermekek közeledési, függőségi igényét, ugyanakkor időnként már-már nemtörődöm módon engedékeny. A gyermek függőségi igényének elutasítása mögött gyakran a gyermekkel szembeni ellenszenv húzódik meg. A szülő valamilyen ok miatt nem tudja elfogadni gyermekét, így annak közeledési igényére elutasítóan reagál. A szülői elutasítás előbb-utóbb a gyermekből is elutasítást vált ki, mindennel szemben, ami a születtől ered.

A gyermek viselkedésében egyre gyakrabban nyilvánulnak meg az agresszív elemek, amik a szülő engedékenysége miatt teret is kapnak. Az így felnövekvő gyermekek serdülőkorukra erőteljes függőségi szorongást mutatnak, rossz lesz a kapcsolatuk a szüleikkel, nem fordulnak hozzájuk tanácsért, problémáikat nem beszélik meg velük. Ezek a gyermekek, fiatalok kapcsolati igényeiket máshol próbálják kielégíteni, ami könnyen sodorhatóvá teszi őket, könnyen kerülhetnek a társadalom számára nem kívánatos körökbe.

Hideg- korlátozó nevelői stílus: Ez a nevelői stílus annyiban különbözik az előzőtől, hogy a gyermek elutasítása mellé erőteljes korlátok társulnak. A szülő ellenérzéseire (amelyek fizikai büntetésben, a gyermekkel való kapcsolat minimalizálásában nyilvánulnak meg) a gyerek ebben az esetben is agresszióval reagál, csak hogy ezt az agressziót a szülő keményen bünteti. A szülő elutasító magatartása itt is gyakran rejtett: a felszínen azt hangoztatja, mennyi mindent tesz a gyermekért, ellátja, dolgozik rá stb., miközben a gyermek érzelmi igényei kielégítetlenül maradnak, csak korlátokkal találkozik.

Ezek a szülői "üzenetek" a gyermek számára érthetetlenek, büntudatot érez, hiszen "hálátlan", ugyanakkor agressziót is átél, mert csak a szülei által állított akadályokat látja maga körül. Ez az agresszió, mivel a világ felé nem nyilvánulhat meg, befelé fordul, súlyos zavarok, különféle testi-lelki bajok alakulnak ki, amelyek az idő múlásával egyre komolyabbá válnak, a személyiség torzulását, a felnőttekkel/emberekkel szembeni bizalom hiányát okozva.

A nevelési stílus nem mindig egyformán hat a gyermekekre, hiszen nem minden gyermek egyforma így csak egyfajta nevelési stílusra sem mondhatjuk, hogy jó vagy rossz. A nevelési stílusoktól függetlenül egyéb más tényezők is befolyásolhatják az egyén viselkedését, ezeket filozófusok és pszichológusok is taglalták.

A nevelési stílusok és a család túlnyomó befolyása addig áll fent még ez a gyermek be nem integrálódik a köznevelés és közoktatás intézményeibe. Innentől a család helyett az óvoda és az iskola lesz a gyermek számára a fő mintaforrás ezért magyarázható, hogy egy átlagos jó gyermek személyisége viselkedése teljesen megváltozik ez a kortárs csoport nyomásának eredménye.

Ez különböző kultúránként és országonként változhat. Hiszen napjainkban a gyermekbántalmazás büntetendő, de vannak olyan országok ahol ez elfogadott. Néhány országban még mindig fent áll a nők háttérbe szorítása és alsóbbrendűvé tételük. A nevelő eszközök is változnak országonként. Például a gyermek verés is lehet nevelési eszköz néhány országban.

Az hogy a gyermekből miért és hogyan lesz bűnöző annak számos tényezője van, és ezeket nem mindig lehet pontosan meghatározni. Nem biztos, hogy csak

egy tényező játszik közre az útról való letérésben vagy nem minden deviáns tényező van rá hatással.

8. A média káros hatása és az internetes zaklatás

„A fiatalok körében az erőszakos viselkedés számos formája jelenik meg a mindennapokban. Agresszivitást sugallnak a brutális szex és akciófilmek, a számítógépes játékok, de a verbális durvaság is természetes része lett életüknek. Ezt a hétköznapi agresszivitást mindenki elnézően szemléli. A probléma csak akkor kap figyelmet, ha a brutalitás személyi áldozatot is követel. Az erőszakos viselkedés vizsgálatakor azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy a serdülő természeténél fogva impulzívabb, mint az idősebbek, és arról sem, hogy a korosztály jellemző agresszivitását erősíteti a médiából naponta rázúduló durvaság.”²¹

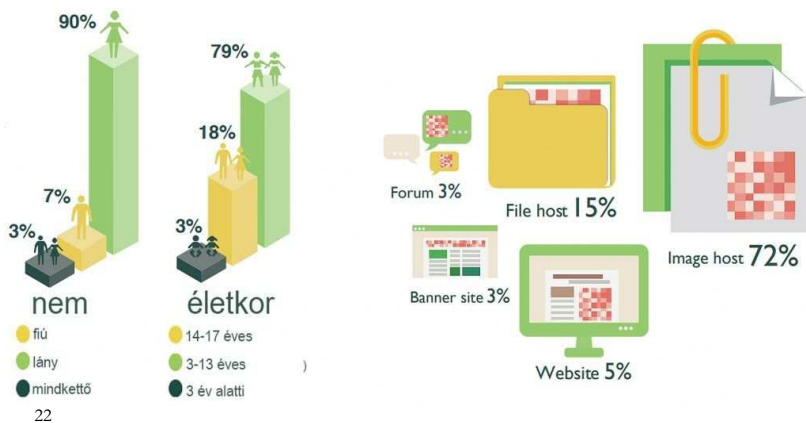
A mai modern világban a felnőttek már nem annyira nevelik tudatosan gyermekeiket. Nem biztos, hogy minden szülőnek van ideje mesét olvasnia a gyermekének és inkább beülteti a televízió elé valamilyen mesét nézni. Azt nyíltan kijelenthetjük, hogy a túlzott televízió nézésnek és videojáték használatnak nagyon sok káros hatása van a gyermek értelmi és akár testi fejlődésére is. Ha a gyermek túl sokat nézi a televíziót nemcsak a képzelő ereje hanyatlík meg, hanem a nem megfelelő csatornaválasztás is jó sok kárt okozhat a gyermekben. A kreativitás is csökken a gyermekben. Az erőszakos és az életkornak nem megfelelő műsorok és játékok erőszakossá tehetik a felnőtteket nemhogy a gyermeket. Azok az egyének, akik ilyeneken nőnek fel nem lesznek képesek indulatkezelésre és logikusan látni a világot. pl.: számukra teljesen logikus, ha lelőnek valakit, mert a tv-ben is így csinálták.

A gyerekek egyre inkább online élik az életüket és ennek is megvannak a maga hátrányai. Nem töltenek elég időt a szabadban és nem nagyon tanulnak meg konfliktust kezelni. Helyette inkább az Internet névtelenségét kihasználva áskálódnak egymás ellen, ami néha nagyon messze fajulhat.

A mai világban már jobban tarjuk a kapcsolatot az interneten keresztül és nem személyesen. Az internetnek is megvannak a maga szabályai, mint mindenhol a világon és ezt az emberek hajlamosak elfelejteni. Nem hiába vannak azok a szabályok és ezekért megszegéséért is ugyanúgy büntetés jár. A fiatalok gyakran gondolják, hogy azért mert nem mások szemébe mondják a bajukat akkor láthatatlanná válnak a tömegben így könnyebben mondanak ki vagy tesznek meg olyan dolgokat, amiket amúgy a valóságban nem tennének meg. Sajnos sokszor láthatunk olyanokat, amikor egy fiatal kompromittáló

²¹ Kőszegi Szilvia Fiatalok bűnözők re-integrációs esélyei p:5

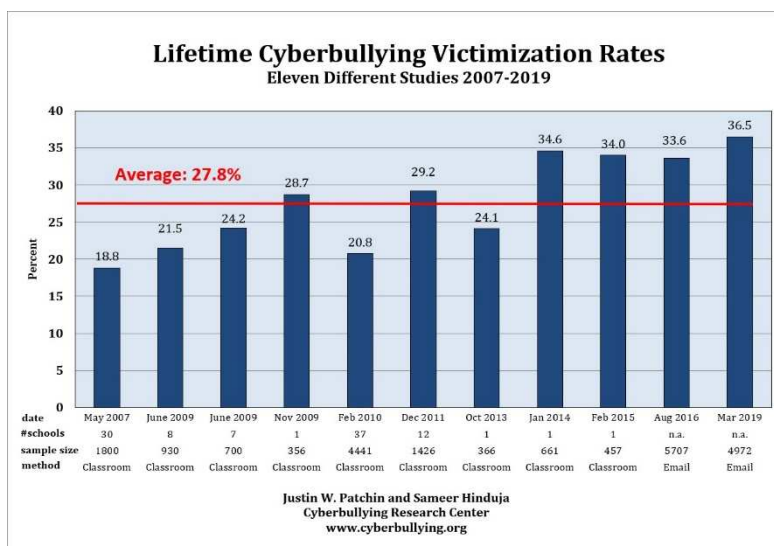
képet küld el a barátjának, aki, valószínűleg ha szakítanak, továbbküldi a barátainak vagy bosszúból felteszi az internetre. Mindenki tudja, ha valami egyszer felkerül, az internetre az onnan soha többé nem lehet leszedni és egy ilyen kép örökké megkeseríti annak az embernek az életét. Persze a felelősségre vonás nem marad el.

Nemzetközi statisztika a zaklatást ért fiatalok nemek és korcsoportok szerinti megoszlására, és azok platformok, amelyeken a zaklatás érte őket. Ahogyan az ábra is mutatja, átlagosan mondhatjuk, hogy a 14 és 17 év közötti lányokat érinti. 72 százalékban ezek képek, 15 százalékban fájlok, formájában történik. Azt hinnénk, hogy a weboldalakon és fórumokon történik a legtöbb zaklatás, de ez nem igaz, hiszen ez a két platform együttesen 8 százalék.

A következő diagram az iskolai zaklatás évenkénti növekedését mutatja be. Ahogy láthatjuk az átlag 27 majdnem 28 százalék. A legnagyobb növekedés 2009 novemberében és 2019 márciusában jelentkezett. A legalacsonyabb 2007 májusában és 2010 februárjában mutatkozott.

²² <https://vasarnap.hu/2018/12/02/szombat-vagy-vasarnap-behalozott-gyermeklelkek-2-resz/>

23

24

Ahogy a diagram is mutatja a tinédzserek kicsivel kevesebb, mint 50 százaléka tekinti nagyobb problémának az internetes zaklatást, mint a kábítószer fogyasztást vagy azokkal való visszaélést. Ezt a vizsgálatot 11 országban végezték el több mint 5000 kamasz megkérdezésével. A megkérdezettek, 51 százaléka gondolja, úgy hogy az internetes zaklatás a fizikai zaklatásnál is rosszabb. Hiszen a fizikai sérülések hamarabb eltűnnek, mint a lelkiek. Ennek okán a megkérdezettek 18 százaléka

²³ <https://cyberbullying.org/statistics>

²⁴ <https://nlc.hu/ezvan/20150928/kamasz-drog-internet-zaklatas-felmeres/>

gondolkodott már öngyilkossági gondolatokkal. Ugyanennyien voltak már zaklatottak valamilyen internetes platformon. Ezeknek az embereknek a 41 százaléka ismer olyat, aki volt már internetes zaklatás áldozata. 43 százaléku nem tudta együttérzését kifejezni a zaklatottal szemben. Az emberek nem mindig tudnak azonosulni a zaklatottakkal, hiszen valahol mélyen örülnek, hogy nem velük történt meg ez az eset. Nem mindig tudjuk magunkat olyan helyzetbe képzelni, amit még sosem tapasztaltunk. A megkérdezettek 38 százaléka nem mondta el a szüleinek, hogy zaklatják. Ez következhet szégyenérzetből, hogy zaklatottá vált vagy pedig nem megfelelő a kapcsolat és a kommunikáció a szülő és gyermekük között.

9. Az iskola jelentősége

Úgy gondolom, az iskoláknak nagy odafigyeléssel kell vizsgálniuk a bűnözés akár csak lehetőségét is, hiszen ha nem, ha az intézmény nem lép fel megfelelően, akkor nemcsak a bűnözés esetleges lehetőségét hagyja nyitva, hanem a terjedését is, hiszen a közösségnek ebben a korban nagyobb befolyásoló ereje van, mint a családnak vagy a felnőtteknek.

9.1. Iskolai zaklatás

A mai modern világban már nagyon fontossá vált az internetes kapcsolatok kiépítése talán jobban, is mint a személyes kapcsolatok. Meg kell említenünk, hogy nem csak a fizikai erőszak vagy bűncselekmény létezik a világon. A mai fiatalságnak sokkal szélesebb a repertoárja, mint az előző generációknak. Az iskolán azon belül is van egyfajta hierarchia, amelyről úgymond mindenki tisztában van. Ha egy adott osztályban azt kezdik el szekálni, aki peremhelyzetben van amellet nem nagyon fog kiállni senki sem. Ellentétben egy sztárhelyzetben lévő diákot nem nagyon piszkálnak vagy terrorizálnak. A terrorizálók az esetek többségében az iskolai rangsorban magasabban helyezkedők. Már magában az, hogy valakit sértegetünk vagy rágalmazunk azt is bűncselekmények számíthat és pert lehet indítani ellene. Először csak a szóbeli zaklatás fenyegetés következik, de ezeknél az eseteknél nagy számban következik a fizikai bántalmazás is.

Tipikus zaklatási formák az terrorizálás, ebédpénz elvétel, kényszerítés a másik házi feladatának megoldására, ugráltatás stb. Minden, amit a zaklatott akarata ellenére meg kell tennie. Az iskolai bántalmazások egy részében

előfordulhat, hogy a zaklatók odáig eljutatják a zaklatott ingerküszöbét, hogy az öngyilkossághoz folyamodik. Ez esetben pedig tisztán látható, hogy még ha nem is a zaklatók oltották ki az egyén életét mégis ők sodorták odáig így őket fogják felelősségre vonni. Az öngyilkosságba hajszolás és egyéb radikális terrorizálások még nem annyira vannak kiterjedve itt Magyarországra bár itt is előfordulnak főleg szakközépiskolákban. A zaklatás brutálisabb formái az Egyesült Államokra, Ázsia különböző országaira jellemző leginkább.

Sokszor nem tudjuk az okát miért bánt, piszkál, esetlegesen terrorizál valaki egy másik személyt ez sok okra vezethető vissza és nem mindig egy problémából gyökerezik az egész

Milyen okokból válhat valaki terrorizálttá:

- A terrorizáló lehetségesen féltékeny a terrorizáltra valamilyen okból;
- A terrorizált valamilyen kisebbség tagja és a terrorizáló valamilyen előítéllettel él a zaklatott csoportjával szemben;
- Rajta éli ki az esetlegesen otthoni frusztrációját;
- A zaklatók általában azokat zaklatják, akik a csoporton osztályon kívül helyezkednek el.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a fiatalkori bűnözés feltételez negatív devianciákat és esetekben családi erőszakot is.

9.2. Tankötelezettség

Azért gondolom, hogy a tankötelezettség kapcsolódik a fiatalkori bűnözés kialakulásának okaihoz, hiszen ha tanulunk, akkor végzettségeket szerezhethetünk, amellyel megálljuk a helyünket a munkaerőpiacon. Viszont azok, akik elhagyják a közoktatás intézményét azoknak nem nagyon lesz esélyük legalisan munkát szerezni vagy pedig nem érné meg nekik.

Ma Magyarországon a tankötelezettség ideje 16 év. „A tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tanuló a tizenhatodik életévét betölti. A sajátos nevelési igényű tanuló tankötelezettsége meghosszabbítható annak a tanítási évnél a végéig, amelyben a huszonharmadik életévét betölti. A tankötelezettség meghosszabbításáról a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján az iskola igazgatója dönt.”²⁵

²⁵ 2011. évi CXCV. törvény, 27. A gyermekek, a tanulók kötelezései és jogai, a tankötelezettség 45. § (3)

A tankötelezettség felső határa és a korai iskolaelhagyók aránya Európában

		tankötelezettség vége	korai iskolaelhagyók aránya (%)
	Németország	19	9,5
	Portugália	18	17,4
	Belgium	18	9,8
	Hollandia	18	8,6
	Lengyelország	18	5,4
	Spanyolország	16	21,9
	Izland	16	19,0
	Olaszország	16	15,0
	Egyesült Királyság	16	11,8
	Norvégia	16	11,7
	Magyarország	16	11,4
	Észtország	16	11,4
	Finnország	16	9,5
	Franciaország	16	8,5
	Dánia	16	7,7
	Írország	16	6,9
	Szlovákia	16	6,7
	Svédország	16	6,7
	Ausztria	15	7,0
	Cseh Köztársaság	15	5,5
	Svájc	15	5,4
	Luxemburg	15	6,1
	Szlovénia	15	4,4

Copyright © Eruditio Oktatási Zrt

Forrás: OECD, Eurostat

26

A diákok nem mindig végzik el a szakmájukat vagy teszik le az érettségit. Hanem útközben egyszerűen kilépnek az oktatási rendszerből. Mint említettem, és ahogyan az ábra is mutatja hazánkban a tankötelezettség felső határa 16 év. Általánosságban elmondható hogy egy szakma megszerzéséhez is minimum 3 év kell az iskola elvégzéséhez. Ha egy gyermek egyszer sem bukott megfelelő korban vált iskolaéretté, akkor éppen el tud végezni egy szakmát úgy, hogy, kötelezik arra, hogy iskolába járjon. Azonban azon fiatalok része, akinek úgymond nincs, céljuk vagy esetlegesen a szülők, nem erőltetik, hogy a

²⁶ https://tizperciskola.blog.hu/2015/08/25/iskolaba_jarni_nem_maganugy

gyermekük tanuljon, azok csak eltöltik az idejüket a középiskolában és miután betöltötték a megfelelő életkort egyszerűen kilépnek az oktatási rendszerből.

Nagy átlagban ez a roma tanulókra jellemző, de nem feltétlenül. Azzal hogy ezek az egyének kiléptek az oktatási rendszerből ugyebár már nem tankötelesek, de még fiatakorúnak számítanak. Ezek a gyermekek, akiknek nincs minimum egy szakmájuk azoknak nincs túl nagy esélyük elhelyezkedni a munka világában és nem is túl jól keresnek. Itt kezdődik maga az az ördögi körforgás, hiszen amit az ő szülei nem tudtak megadni neki ő sem fogja nagy valószínűséggel tudni megadni majd az övének sem. Mára már a kormány kitalált egy olyan programot, amelynek segítségével ezek a fiataloknak is van esélyük egy jobb életre.

10. Megtörtént esetek

A rendőrségi honlapokon valamint az iskola rendőrök számos előadást tartanak különböző megtörtént esetekről, hogy felvívják a fiatalság figyelmét a létező bűncselekményekre, konfliktushelyzetekre és minden más bűncselekményre. Annak érdekében tartanak előadásokat és töltenek fel bizonyos mértékű információkat, hogy nehogy mi is áldozatul essünk.

10.1. M. D. esete

A fiú rendszeresen szökdösött el otthonról. Idegen arcokkal lógott. Idegen arcoknál lakott, aludt. Nem szabályozta senki. A fiú 15 éves volt mikor a rendőrség már országosan körözte. Lopott, elsajátított, rongált. Iskolájából kicsapták, szülő ellen eljárás indult. Iskolában barátai nincsenek, társasága börtönben szakmája iskolája jövője nincs.

10.2. Cs. N. esete (flegmaság)

Iskolába nem járt. Szüleivel kapcsolatát megszakította. 14 évesen már az utcán dolgozott prostituáltként. Elverték, bántalmazták. Pénzt akart szerezni, hogy kivonja magát a stricije fennhatósága alól. Nem szólt senkinek. Személyes holmija a kitartottjánál volt. Családja már nem érdekelt. Kábítószerbe menekült. Fogyott, soványodott, butult. Iskolája már eltanácsolta. Szakmája nincs, iskolai végzettsége nincs. Nem néz rá senki áldozatként. Sok vagyon

elleni bűncselekményei miatt (lopás üzletszerűen- lopott zoknit és parfümöt árult). Eljárás van folyamatban ellene. Javítóintézetbe kerülhet minimum 2 évre.

Mindkét esetben a kezdő probléma az otthoni légkörből indult feltehetőleg. A szülők feltehetőleg nem foglalkoztak eleget a gyermekükkel akár fizikailag akár szellemileg. Lehet a szülők túl sokat dolgoztak és nem volt elegendő idejük a gyermekükkel kommunikálni megfelelően. A fiú esetében szerintem egészen biztos, hogy nem kapott megfelelő szeretetet és ez attól a bandától kapta, meg akihez csatlakozott. Így nekik akart megfelelni és a tőlük átvett mintákat tartotta előbbre, mint a társadalmi normákat.

A lány feltehetőleg nehéz anyagi körülmények közül származhatott. Azzal próbált magának megélhetést találni, hogy prostituáltként dolgozott. A családját teljesen elhídegitette magától és neki sem lett iskolai végzettsége. A reménytelenség elől a kábítószeres világába menekült.

Mindkét esetről fontos lett volna a család szerető és támogató szerepe viszont nem kaptak semmit sem tőlük, feltehetőleg hiszen a család nem biztos, hogy kereste gyermekeit.

Utószó

A gyermek egy üres vászon, amit a szülők és egyéb nevelő oktató intézmények valamint a kortárs csoport fest meg. Az hogy milyen festmény lesz az elkövetkezendő gyermekek vásznából az csakis rajtunk múlik.

A szakdolgozatom írása alatt azt tapasztaltam, hogy nagyon fontos a gyermekeknél a szabályok betartatása és azoknak az átadása minél fiatalabb korban. Szerintem a prevenció, azaz a megelőzés lehetőségeinek megteremtése és alkalmazása nagyon fontos. Hiszen ha ezt elsajátítják a gyerekek, akkor kevesebb lesz azoknak a száma, akik a bűncselekményt követnek el. Az iskolákban ez elég jól működik, hiszen előadásokat tartanak az iskolarendőrök ilyen témákkal kapcsolatban és kérdésekért is bármikor fel lehet keresni őket. Valamint az iskolákban megtalálhatók a családsegítőktől és pszichológusok is ezzel segítve a gyermekek lelki segítségét és a családi helyzetben esetleges változások megteremtésének lehetőségét.

Véleményem szerint, ha egy kicsit több időt töltenénk az egymással személyesen és kommunikálnánk egymással, akkor sokkal kevesebb lenne a bennük maradt indulat. Fontos hogy beszéljünk a problémáinkról és kérjünk segítséget a megoldásában. Hiszen a kommunikáció az egyik legnagyobb segítségadás lehet. Ha nem tudjuk az okát miért követett el egy bűncselekményt

valaki, akkor meg kell értenünk a miértjeit, hiszen az elítélést is megváltoztatnák a kiváltó okok.

Szabályozni kéne a gyermekeknek az agresszív video és televíziós csatornák nézést. Megfelelő értékrendszer és normakövetés kialakítása a gyermekekben. Segíteni személyiségének megfelelő alakulását.

Az anyagi és szellemi különbségek elfogadását és segítségét mellyel a különbségeket enyhíteni tudjuk ezáltal segítve a gyermekekben a stressz csökkentését. Nincs, annál rosszabb mikor egy gyermeket azért közösitenek ki, mert nem a legújabb ruhákat hordja, vagy kicsit le van maradva a társaitól. Ezek a gyermekben kisebbségi komplexus is kialakulhat és ezt nem mindig a legmegfelelőbb eszközöket választják a kompenzálásra.

Szerintem az empátia és az egymásnak segítség akár csak kis mértékben is, hatalmas dolgot jelenthet másoknak, még ha számunkra apróságnak is tűnhet.

Felhasznált irodalom

- Az Ernust Kelemen Gyermekvédelmi intézmény szakmai programja
Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévai Miklós
Kriminológia: Wolters Kluwer kiadó Budapest, 2017 p.:40.
Büntető törvénykönyv: III. fejezet: A büntetőjogi felelősség)
Büntető Törvénykönyv. XI. fejezet: A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések:
Alapvető rendelkezések
Büntető törvénykönyv. 204. § Gyermekpornográfia.
Büntetőtörvénykönyv: XI. fejezet: Fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések:
Alapvető rendelkezések
Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára: A deviancia szociológiája, Hilscher
Szociálpolitikai Egyesület – ELTE Szociológiai Intézete Budapest, 1996
Jármy Tibor: Közösség, bűnözés, megelőzés. Zempléner Civil Szervezetek
Szövetsége, Budapest, 2003., p.:62.
Kőszegi Szilvia: Fiatalkorú bűnözők re-integrációs esélyei p 3.
Kőszegi Szilvia: Fiatalkorú bűnözők re-integrációs esélyei p.: 4
Kőszegi Szilvia: Fiatalkorú bűnözők re-integrációs esélyei p 6
Maccoby, E.: Historical Overview Of Socialization Research and Theory.
In: Grusec, J.E., Hastings, P.D. (eds.) *Handbook of Socialization: Theory
and Research*, Guilford Press, New York, 2007
Pusztai Enikő: Mikor és hogyan lépünk be Európába – fiatalkorúak
büntetőeljáráspan; in KAHLER FRIGYES (szerk.): Büntetőjogi
tanulmányok, 1999, MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, p 95

Solymosi Katalin: Fejlődés és szocializáció. In: N. Kollár Katalin, Szabó Éva (szerk.) *Pszichológia pedagógusoknak*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004

Szűcs Anna: A fiatalkori bűnözés jellemzői p 2

2011. évi CXCV. törvény, 27. A gyermekek, a tanulók kötelességei és jogai, a tankötelezettség 45. § (3)

Hivatkozások

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Csal%C3%A1d_\(szociol%C3%B3gia\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Csal%C3%A1d_(szociol%C3%B3gia))

<https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C5%B1n%C3%B6ss%C3%A9g>

(https://hu.wikipedia.org/wiki/Fiatalkori_b%C5%B1n%C3%B6z%C3%A9s)

[https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/rendeszeti/tarsadalomismeret-
-eletmod/a-gyermek-es-fiatalkori-bunozes-megelozese-es-visszaszoritasa/a-
-gyermek-es-fiatalkori-bunozes-kialakulasa](https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/rendeszeti/tarsadalomismeret-
-eletmod/a-gyermek-es-fiatalkori-bunozes-megelozese-es-visszaszoritasa/a-
-gyermek-es-fiatalkori-bunozes-kialakulasa)

<http://noefon.hu/aloldal.php?page=neveloszuloi>

[https://vasarnap.hu/2018/12/02/szombat-vagy-vasarnap-behalozott-
-gyermeklelkek-2-resz/](https://vasarnap.hu/2018/12/02/szombat-vagy-vasarnap-behalozott-
-gyermeklelkek-2-resz/)

<https://cyberbullying.org/statistics>

<https://nlc.hu/ezvan/20150928/kamasz-drog-internet-zaklatas-felmeres/>

https://tizperciskola.blog.hu/2015/08/25/iskolaba_jarni_nem_maganugy

AZ EMBERI FEJLŐDÉS SZAKASZAI ÉS KRITIKUS PERIÓDUSAI SERDÜLŐKORIG BEZÁRÓLAG

Gyurcsik Andrea

Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar

A publikáció címe „Az emberi fejlődés szakaszai és kritikus periódusai serdülőkorig bezárólag”, így ebből kifolyólag be fogja mutatni azokat a periódusokat, amiken az ember keresztül megy – amiken mi is keresztülmentünk. Az előadásban a fejlődés fogalmából kiindulva fogjuk érinteni a fejlődés szakaszait. Ki fogunk térni a hagyományos felosztásra, majd 3 neves pszichológus által írt fejlődési szakaszokat is ismertetjük. Ők Sigmund Freud, Erik Erikson és Jean Piaget. A gyermek fejlődésében számos kritikus periódus is van, például maga a születés, vagy a dac-korszak. Ezek, és a többi kritikus pont részletezésével fogjuk zárni a tanulmányt.

Mivel az emberi fejlődésről lesz szó, legelőször az alapfogalmak jelentésével kell találkozunk. A fejlődés tehát egy olyan életfolyamat, ami az emberi kultúra egyedi közegében kölcsönhatásba lépő biológiai, társadalmi és pszichológiai tényezők összekapcsolódásából emelkedik ki.

A fejlődés biológiai tényezői alatt főként az idegrendszeri feladatokat értjük; hogy mik az idegrendszer feladatai, hogyan veszi fel az információt, majd hogyan zajlik annak feldolgozása, tárolása, hogyan vesz részt a cselekvések irányításában, hormonszabályozásban. A társadalmi megközelítés jelenti az életünk során történő társas interakcióinkat, szociális életünket. A pszichológiai, tehát lélektani tényezők foglalkoznak az ember lelki világának működésével, érzelmeivel, megismeréssel, gondolkodással.

A fejlődés kérdéseinek megválaszolását három féle megközelítésből lehet értelmezni. *[lásd: 1. ábra]* Hiba lenne különválasztani őket, hiszen ezek egymással szorosan összefüggő – szét nem választható – fogalmak, megközelítések.

[vissza](#)

Mi a fejlődés?

„a fejlődést olyan életfolyamatként kell felfogni, amely az emberi kultúra egyedi közegében kölcsönhatásba lépő biológiai, társadalmi és pszichológiai tényezők összefonódásából emelkedik ki.” (Michael Cole, Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2001, 17.o.)

1. ábra

Gyakorlati megközelítés alatt értünk minden olyan történést, amit látunk, átélünk; látjuk a gyerekek korai szakaszának fejlődését, bölcsődei gondozását, hogyan hat a gyermek fejlődésére a nagy családban, vagy egykeként, vagy éppen sonka családban lévő fejlődés, hogyan viszonyulnak egymáshoz az agresszivitás jeleit mutató gyermekek, a jelenségeket sokáig lehetne sorolni még. Az elméleti megközelítés azt állítja, hogy a gyermekek fejlődésének valódi megértéséhez nem elég a jelenségekben való tapasztalat, ismeret, hanem tudni kell az elméleti hátteret is, ami a tényeknek egyértelmű, összefüggő értelmezést ad, és rámutat az egyes fejlődések következményeire. A kutatási megközelítés során pedig arról a folyamatról beszélünk, amely során szakemberek adatokat gyűjtenek és alátámasztják vagy megcáfolják a két előbbi megközelítés tartalmát. Ebben a szemléletben kapunk bizonyítékos választ a gyakorlatban felvetett kérdésekre. Azonban fontos megemlíteni, hogy a kutatások végzése során valójában gyakorlati szituációkat „többszöröznek meg” és figyelik meg a gyerekeket, reakcióikat, viselkedésbeli összefüggéseket. Pontosan ezért nem érdemes a három szemléletet külön értelmezni, amikor a fejlődésről beszélünk.

Ezek után rátérnénk a fejlődés szakaszaira, amiből több értelmezéssel is találkozhatunk. Beszélhetünk hagyományos, Sigmund Freud, Erik Erikson és Jean Piaget szerinti felosztásról.

[vissza](#)

Hagyományos felosztás

Posztnatális szakaszok

1. Újszülöttkor: 0-2 hónap
2. Csecsemőkor: 2-12 hónap
3. Kisgyermekkor: 1-3 év
4. Óvodáskor: 3-6,7 év
5. Kisiskoláskor: 6,7-12 év
6. Serdülőkor: 12-19 év
7. Felnőttkor: 19-65 év
8. Időskor: 65+

Prenatális, perinatális szakasz

2. ábra

A hagyományos felosztás alatt értjük az újszülöttkort, csecsemőkort, kisgyermekkort, óvodáskort, kisiskoláskort, serdülőkort, felnőttkort és időskort. [lásd: 2. ábra] Ezek a posztnatális, tehát születés utáni szakaszok.

Azonban felmerült egy kérdés; a hagyományos felosztás értelmezésében miért nem szerepel a méhen belüli fejlődés? Hiszen az is fejlődés! Külön rákeresve az interneten, könyvekben bőven kaphatunk információt a prenatális (születés előtti) és perinatális (születés körüli) szakasról, viszont a hagyományos felosztás ezt nem taglalja. Még egy indok, ami miatt furcsállható, az az, hogy kritikus periódus a méhen belüli fejlődés során és születéskor is előléphet. Ide sorolható a Contergan-hatás¹, teratogének, anya időben fel nem ismert betegségei vagy éppen a születés.

Az első szakaszfelosztás, amit be szeretnénk mutatni, Freud elmélete a pszichoszexuális fejlődésről. Sigmund Freud szerint az elsődleges szerep a gyermekeknek azon késztetéseinek kielégítése, amelyek szükségesek az életben maradáshoz. De miért pszichoszexuális elmélete van? Minden biológiai késztetés a faj fennmaradását szolgálja, a szaporodás pedig közösüléssel valósul meg. Mindenfajta kielégülésnek szexuális természete van, és ez Freud szerint fennmarad az élet folyamán, maximum a kielégülés

¹ A terhes nők körében árusított gyógyszer a reggeli rosszulletek ellen. A terhesség első 3 hónapjában való gyógyszeralkalmazás végtagdeformált, rosszabb esetben végtaghiányos újszülötteket eredményezett. A thalidomid hatóanyag befolyásolja a végtagfejlődésben működő fehérjét.

formája változik meg. Ezért köthető a pszichoszexuális felosztás Freud nevéhez. [*szakaszokat lásd: 3. ábra*]

[vissza](#)

Sigmund Freud szerinti felosztás

- pszichoszexuális szakasz

1. *Orális szakasz:* 0-18 hónap – ajkak, száj
2. *Anális szakasz:* 18 hónap-3 év – „bilire szoktatás”
3. *Fallikus szakasz:* 3-5 év – nemi szervek megismerése, Ödipusz-, Elektra komplexus
4. *Látencia szakasz:* 6 év-kamaszkor – lappangás, nyugalom, motiváció, teljesítmény
5. *Genitális szakasz:* kamaszkor – nemi szervek, párkeresés

3. ábra

Az orális szakaszban a csecsemő életben maradását a szájjal való szopás adja, ez az élvezet elsődleges forrása.

Az anális szakaszban a gyerekek a székelésben szerepet játszó simaizmok feletti kontroll megszerzését tanulják.

A fallikus szakaszban a két nem fejlődése szétválik, a fiúk az anyjuk iránt kezdenek érzelmeket táplálni, féltékenyek az apjukra, ez az Ödipusz komplexus. A lányok pedig neheztelnek az anyjukra, hogy ők pénisz nélkül születtek, tehát péniszirigység, Elektra komplexus, az apa iránti vonzalom alakul ki.

A gyerekek 6-7 éves koruk körül a látencia szakaszába lépnek, amikor a nemi vágyak elnyomódnak, nem jelentkezik újabb izgathatósági terület. Ezt az energiát a technikai készségek fejlődése veszi át, a teljesítménymotiváció és a teljesítményorientáció lesz előtérben.

A nemi érés és az elfojtott szexuális készletések a genitális szakaszban törnek újra felszínre, amikor elkezdődik a párkeresési ösztön, a vágy, szexuális öröm megosztása.

Freud tanítványaként pedig Erikson felosztásait lehet említeni, aki társas dimenzióban értelmezte tanítója szakaszait.

Erikson Freud tanítványa volt, az ő pszichoszexuális elméletére alapozva dolgozta ki a pszichoszociális fejlődés elméletét, hiszen ő társas

dimenzióban gondolkodott. Erikson értelmezésében a személyiségfejlődést nagyban meghatározza a társas világ, amely a gyermeket körbeveszi. Erikson szerint minden szakaszban van egy feladat, ami megtestesül, és csak ekkor lép az egyén a következő szakaszba; ezt nevezzük kríziseknek. Ezek a krízisek konfliktusforrást jelentenek, viszont ezek megoldása formálja az egyén identitáskeresését.

Az első életévben kialakul a bizalom, a gyermek megtanul megbízni másokban, vagy épp ellenkezőleg, bizalmatlanná válnak. Az autonómia kialakulásával a gyermekek megtanulják saját akarataijukat és önkontrolljukat gyakorolni, vagy bizonytalanná válnak és kételkedni fognak abban, hogy képesek-e a dolgokat megcsinálni. A fallikus szakasszal vonható párhuzamba a kezdeményezés megtanulása. Ha nem követik a saját kezdeményezéseiket, akkor büntudatot éreznek a függetlenségük miatt. A látens szakaszban jelenik meg a teljesítményorientáció. Ilyenkor megtanulják kompetensen gyakorolni az életkorukban tőlük elvárt készségeket, vagy ha nem megy, kisebbségnek érzik magukat. A serdülőkorban kialakul az identitás a társas csoport részeként, vagy összezavarosnak, hogy kik is ők és mit szeretnének elérni az életben. A fiatal felnőttkorban vagy megtalálják az intim élettársukat vagy magányosan, izoláltan érzik magukat. Felnőttkorban sok elvárásnak kell megfelelni, termékenynek kell lenni mind a munka, mint a következő generáció felnevelésének területén, vagy épp ellenkezőleg, stagnálnak. Időskorban az emberek megpróbálják meggyőzni magukat, hogy az életük értelmes volt, értelmezik tapasztalataikat, vagy kétségbe esnek ennek ellenében.

Végül, de nem utolsó sorban Jean Piaget kognitív fejlődéstudomány szerinti felosztást tekinthetjük meg.

Jean Piaget svájci pszichológus, a 20. században tevékenykedett, számos magyar pszichológus is tanult nála a két világháború között. Piaget szerint az értelmi fejlődés határozza meg a társas és a pszichés fejlődésünket. Ő nevéhez köthető a kognitív fejlődéstudomány kidolgozása.

Négy szakaszt különít el. Az első a szenzo-motoros szakasz [*lásd: 4. ábra*], amiben Piaget szerint a gyermek a saját erőfeszítései által fejlődik, a világot cselekedve ismeri meg; a környezetéből szerzett tapasztalatot cselekvéseibe

asszimilálják². Ha erre nem képesek, akkor a létező sémákat akkomodálják³ a környezethez. A fejlődés ezek összhangjából jön létre.

[vissza](#)

Jean Piaget szerinti felosztás

- kognitív elmélet

1. Szenzo-motoros szakasz: 0-2 év

- Érzékelés és mozgásos cselekedet, reflexsémák gyakorlása
- Reflexsémák fontossága: reakciók, amelyek meghatározzák a gyermek fejlődését
- Elsőleges cirkuláris reakció: önmagában élvezetes mozgást ismételtet
- Másodlagos cirkuláris reakció: gyermek mozgásos cselekedeteivel hatással lesz a környezetére

4. ábra

Ebben a szakaszban, 1 éves kor körül jelenik meg a tárgyállandóság, amikor a gyermek tisztában van vele, hogy attól, hogy nem látja az adott tárgyat, az létezik.

A második fejlődési szakasz, a műveletek előtti szakasz elején a gyermek gondolkodási műveletei még nem alakultak ki. Sajátos gondolkodás jellemzi őket; a mágikus gondolkodás, finalizmus, animizmus, artificializmus, centrális világgép.

A mágikus gondolkodás egyik oka – Piaget szerint – az egocentrikus gondolkodás. Ez a gyermeki létből fakadó énközpontúságot jelöli: a világban mindent a saját mércéjéhez tud csak mérni a gyermek. A mágikus gondolkodás ettől függetlenül felnőttkorban is jelen lehet. A mágikus gondolkodás az a gondolkodás, mikor egy eseményt összekapcsolunk egy másikkal, látszólag reális ok, kapcsolat nélkül.

A finalista gondolkodás jellemzője a célokság. A gyermek gyakran az oksági összefüggéseket felcseréli a célszerűséggel (pl.: „azért esik a hó, hogy szánkózni lehessen, vagy azért süt a nap, hogy fürödni, strandolni lehessen”,

² Asszimiláció = a gyermek „felülírja” a valóságot. Az elméje és a világ összeillesztését a világ megváltoztatásával hozza létre.

³ Akkomodáció = a gyermek a fejében lévő tudását változtatja meg, hogy illeszkedjen a valósághoz.

és nem azért lehet szánkózni, mert esett a hó, ill. nem azért lehet strandolni, napozni, mert süt a nap).

Az animista gondolkodásra jellemző, hogy a gyermek a dolgoknak, tárgyaknak életet, szándékot, pszichikus funkciót tulajdonít. Minden él, minden jó vagy rossz. A tárgyakat az emberre jellemző tulajdonságokkal, sajátosságokkal ruházza fel. Ez a szemlélet 5 éves kor után jelentősen csökken.

Az artificializmust az jellemzi, hogy a gyermek a természeti jelenségeket (Napot, Holdat, folyókat, hegyeket) úgy képzei el, mint amit emberek készítettek. Fejlettebb fokot jelent, amikor az emberi munka mellett a természeti erők is szerepelnek a jelenségek előidőzésben, de ezek működését is az emberi technika mintájára képzezik el.

Jellemző még ebben a szakaszban a szinkretizmus: gondolkodásában, rajzaiban minden elem egyenértékű, azok között nem fedezhető fel részegész vagy alá-fölérendeltségi viszony. Továbbá a gyermekek gondolkodását ekkor még erősen jellemzi a centralizáció, ami azt jelenti, hogy az óvodás korosztály csak egy dologra tud egyszerre koncentrálni. A szabálytudat körülbelül 6 éves korra alakul ki, általában ekkor már több dologra is tud egyszerre figyelni.

A kognitív fejlődés elmélete szerint a 3. szakasz a konkrét műveletek szakasza, ami 6 és 12 év közötti korszakra tehető. A konkrét műveletek szakaszában a gyermek már képes valódi mentális műveletek elvégzésére, de csak ha ehhez kap fogódzót az észlelésből is. Csökken az egocentrikus gondolkodásmód, képes gondolkodási műveletek elvégzésére is, problémamegoldó stratégiája a próbálkozás. Megjelenik a gondolkodás fejlődésével az analizálás, tehát részekre bontás, szintetizálás, azaz részek összerakása, összehasonlítás, rendezés, decentralálás, konzerváció.

Az összehasonlításban 2 vagy több dolog azonosságának, különbségének a felismerése történik meg, míg a rendezés azt jelenti, hogy adott elv alapján csoportokba tud rendezni a gyermek. A decentralálás során már egy tárgynak több tulajdonságát is képes figyelembe venni, a konzerváció pedig az a fogalom, ami összefoglalja, hogy a gyermek már képes megérteni, hogy attól, hogy a környezet változik, az anyag tulajdonsága nem fog.

Piaget kognitív elméletének utolsó része a formális műveleti szakasz, ami 12-19 éves korban jellemző a gyerekekre. Megjelenik az elvont fogalmi gondolkodás önmagáról, életről, halálról, emellett hipotézisei jelennek meg, amiket kíváncsisága miatt tesztl. Ilyenkor már a gondolkodás igazán absztrakttá válik, a gondolkodási műveletekhez már nem szükségesek

észleleti támpontok, a tárgy nem szükséges a művelethez, tehát kialakul az elvont fogalmi gondolkodás.

A fejlődési szakaszok – különböző nézőpontban való – értelmezése után elérkeztünk a kritikus fejlődési pontokhoz, ami René Spitz nevéhez köthető.

A fejlődés folyamatában első kritikus pontnak tekinthető a beágyazódás. Ahogyan a hólyagcsíra továbbhalad a méh felé, a trofoblasztsejtek apró ágakat nyújtanak ki, amelyek addig ássák magukat a méh szivacsos falába addig, amíg érintkezésekre nem lépnek az anya vérereivel. Ezzel veszi kezdetét a beágyazódás, amely által a hólyagcsíra a méhhez tapad. A beágyazódás jelzi a csíraszakasz és az embrionális szakasz közötti átmenetet. Mint ahogy minden átmenet, a beágyazódás is kockázatos a szervezet számára. A veszélyt itt az jelenti, hogy a hólyagcsíra, ami az anya és az apa géneiből alakult ki, genetikailag különbözik az anyától. Ha bármely más idegen szövetet helyeznek egy nő méhében, azt az anya immunrendszere megtámadja, a hólyagcsíra azonban általában támadás nélkül megússza.

A születés az első bio-szocio-pszichológiai átmenet, amin meg kell birkóznia a gyermeknek. A méhben nedves, sötét, meleg környezetben van a baba, majd órákra be van szorítva a szülőcsatornába – jelentős nyomásnak van alátéve, - és amikor kibújik, egy hideg, száraz, fényes környezetbe érkezik. A babát nagy mennyiségű stresszhormon védi az oxigénhiánytól, a fejre ható nyomástól. A köldökzsinór elvágásával az automatikus oxigén- és tápanyagellátottság megszűnik, a tüdő kitágul, oxigént vesz le és széndioxidot fesh fel a gyermek, ez megváltoztatja a nyomásviszonyokat a csecsemő keringési rendszerében, a véráramot az ellenkező irányba fordítja. Ezek által elmondható, hogy sok nehéz változáson megy keresztül a gyermek a születéskor.

A kötődés is egy viszonylag kritikus pontnak tekinthető. Mary Ainsworth nevéhez fűződik; kísérlettel figyelte meg, hogyan reagál a gyermek az idegenre. Nehéz időszak ez az anya és a baba számára is, hiszen a babának meg kell tanulnia, hogy az anyukája akkor is létezik, ha éppen nincs ott. Ha biztonságosan kötődő gyerekekről beszélünk, akkor 18 hónapos korára el mer távolodni az anyától, az anya eltűnése ugyan felzaklatja, de megnyugszik, ha visszatér hozzá. Számontartunk bizonytalanul kötődő (a gyermeket nem zaklatja fel sem az anya eltávolodása, sem a visszaérése), ambivalens (nehéz lecsillapítani a gyermeket, nyugtalan és nem merül el semmilyen tevékenységben) és dezorganizált (változó, elentmondásos viselkedés) kötődést. A babák 60%-a a biztonságosan kötődő kategóriába sorolható.

Szeparációs szorongásnak nevezzük, amikor a baba fél attól, hogy anya elhagyja, tudatosan benne, hogy egy különálló személy. Ez az időszak körülbelül 8 hónapos korban jelenik meg.

A dackorszak 2,5-3 éves kortól jelenik meg, ami az önálló akarat lényegének tapasztalata, általában szociális kötelességek, tilalmak hozzák felszínre egy személy elleni céltudatos haragos, agresszív megnyilvánulást. Viharos, erősen érzelmi jellegű, rövidzárlatos magatartás

Kritikus fejlődési pont még az óvoda-iskola átmenet korosztálya, mert új normákat, szabályokat kell elsajátítani a gyermeknek, hozzá kellett szoknia a magas iskolai követelményekhez.

Emellett megemlítenéd még a serdülőkor is, mert itt nagyon sok pszichés feladattal kell megküzdeni az egyénnek. Ki kell alakulni az önállóságnak is, ilyenkor formálódik még rengeteget a szülő-gyermek kapcsolat, és egyéb baráti kapcsolatok, párkapcsolatok is.

A tanulmány elolvasása végén reméljük, hogy számos hasznos ismerettel gazdagodhattak az olvasók és hasznosítani fogják tudásukat esetleg később a szakmájukban, vagy gyermeknevelés során.

Felhasznált irodalom

Cole, Michael – Cole, Sheila R. (2001): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest